Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

ORAŞ REGAL

Anul XI ■ Nr. 10 (119) ■ Octombrie 2020

Monumentul eroilor din Dumbrava Sibiului

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Înainte şi după Pandemie

Gheorghe PĂUN

Iarăşi am scris titlul cursiv, ca sintagmă de ţinut minte, ba chiar aş propune şi o prescurtare, utilă în caz de frecventă folosire, *î.P.* şi *d.P.*, ideea fiind că tocmai parcurgem un moment istoric crucial, cu lumea de *după* mult diferită de cea *dinainte,* drept care avem nevoie de un „marcaj” pentru acest punct „de cotitură”. Cu fiecare zi care trece şi cu fiecare veste venind din lume, sunt tot mai tare convins că multe zile mai avem de ascultat veşti din lume despre Covid, iar numărul care însoţea numele bolii, 19, va fi în cele din urmă înlocuit cu un interval, de genul 19-21 (dacă 21 vi se pare prea optimist, mai adăugaţi…).

Lumea avea nevoie de această *lecţie,* am mai scris asta! Sună cinic, sună retroprofetic (cel mai sigur succes îl au proroci a ceea ce s-a întâmplat deja…), dar îmi este clar că după patru revoluţii industriale (în desfăşurare ultima) în vreo 250 de ani, tot cam atâtea revoluţii sângeros-ideologice, un secol şi ceva de globalizare, consumerism, productivism, mediocrizare şi despiritualizare – încă altele se mai pot adăuga listei de „boli ale civilizaţiei”, „civilizaţia” însăşi având nevoie de ghilimele ironice – Mama Pământească şi Tatăl Ceresc (o diadă de sugestie ezoterică, dar plină de semnificaţii „la vedere”) au privit cu îngrijorare spre OM, mult trudita Lor creaţie, au ridicat fiecare câte o sprânceană dezaprobatoare şi au convenit că e nevoie de o corecţie. S-a nimerit să fie pârdalnicul de coronavirus. „Inginerit” de lilieci şi/sau de pangolini şi/sau de ingenioşii mici dumnezei ai laboratoarelor, militare sau civile, chiar nu are importanţă, fapt e că el, virusul, „are multe dintre caracteristicile unei arme biologice”, ca să reiau descrierea precaută a mai multor cunoscători. Se poartă ca atare, e contagios şi periculos, relativ selectiv, comportă mutaţii repetate, parcă pentru a întârzia orice vaccin, parcă spre deliciul mass-mediei: pandemie oficială, în direct, zilnic, pe toate ecranele, la toate orele, aruncând în derizoriu orice altceva. Sunt curios dacă cineva face statistici de genul „câte ştiri Covid la suta de ştiri”, dar nu sunt curios care este rezultatul, e total previzibil. Dacă s-ar zbura acum pe Marte, curiozitatea nu ar fi cum e pe acolo, ci dacă în cabină s-a strecurat vreun corona-pozitiv…

La finalul editorialului din luna august mă întrebam dacă lumea va învăţa ceva din lecţia aceasta… Răspund sibilic, la aproape un trimestru distanţă: din multe puncte de vedere, aparent, nu; în fond, cu siguranţă, da.

Explicaţii. Tot apar estimări privind procentele cu care va scădea economia anul acesta, pe ţări, pe Europa, pe glob, urmate de estimări ale revenirii de anul viitor. Revenire la ce? La starea/stilul dinainte? Doamne fereşte! Iar ne gândim la producţia de fontă pe cap de locuitor şi la consumul de benzină? Iar ne vor obseda banii şi *distracţia*? Am văzut şi estimări că şcoala suferă, cultura

suferă, oamenii-ca-oameni suferă, dar mai mult formulate de… mame şi poeţi (după Johan Galtung, cele două categorii de „respondenţi” care trebuie primii întrebaţi „cum o duce societatea”), nu de „oficialităţi”. Sigur că Institutul Naţional de Statistică nu poate evalua în procente „recesiunea” în educaţie, cultură, psihologie socială, dar tocmai aici stă principala diferenţă între vremea î.P. şi cea d.P.

Toţi oamenii vor/vom ieşi schimbaţi din pandemie. Pentru început, în rău – la limită, în bine. Micşoraţi şi înfricoşaţi, mai timoraţi şi mai precauţi – chiar dacă, subiecţi fiind, nu ne dăm seama de asta, chiar dacă unii fac pe grozavii că n-ar fi aşa. Pentru o vreme, „distanţaţi social” la propriu, nu numai fizic. Teamă de virus, teamă de cei din jur, teamă de autorităţi, teama autorităţilor de cei „de pe stradă”. O vreme, cifrele de la TV nu aveau nume şi chip, pe la mijlocul verii aproape fiecare dintre noi cunoştea pe cineva „testat pozitiv”, dacă nu chiar „simptomatic”, probabil că pe la mijlocul toamnei vom avea şi cunoştinţe printre victime. Întrebarea nu mai e *dacă,* ci *când* şi, mai ales, *cum*…

După teamă, adversităţile. Perversa şi imorala separare între tineri şi bătrâni. Necesara separare între specialişti şi politicieni. Neproductiva învinuire reciprocă între alegători şi aleşi, recalcitranţi primii, incoerenţi ceilalţi, ridicola învinuire între partide. Fiecare propoziţie poate fi subiectul unui eseu întreg (pamflet?), dar *nu merită.* În câţiva ani d.P., toate acestea vor părea simple aberaţii.

Principalele victime ale pandemiei sunt însă copiii. Pentru că o spaimă din copilărie lasă urme pentru toată viaţa. Pentru că împingerea şcolii în virtual, online, este dăunătoare, de la ochi, şira spinării şi picioare la creier şi inserarea în societate. Pentru că şcoala e acum sub asediu şi o poate lua razna dramatic dacă prevalează părerile guralivilor, snobilor şi, lângă ei şi posibil în spatele lor, a celor interesaţi (de vânzarea de hard şi soft, de „formarea digitală a profesorilor”, de exploatarea unei oportunităţi pentru a face bani – în stilul din vremea î.P.).

Despre şcoală aş vrea însă să discut mai pe îndelete – cu gândul la copii. La nepoţii mei. Pentru că, sunt sigur, pentru ei fac tot ceea ce fac Mama Pământească şi Tatăl Ceresc… Prin intermediul nostru, al părinţilor şi bunicilor – care, dacă nu suntem bine zgâlţâiţi de revere, o s-o ţinem, orbi şi surzi, ca mai înainte…

Până atunci, reiau (pagina 8) *Punctul de vedere al Academiei Române privind educaţia online* (disponibil la www.acad.ro).

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Nu sunt de vină nici proprietarii mari, nici cei mici de înrăutăţirea raportului între muncă şi capital, ci de vină este şi rămâne *dezvoltarea liberală,* căreia i-au dat naştere în ţară partidul roşu, ridicarea în sus a unei pături numeroase de feneanţi care, sub titlurile cele mai diverse şi cele mai specioase, sunt avizaţi a trăi din spinarea claselor producătoare. (…)

Punând la mijloc toată seria de cumularzi şi de reputaţii uzurpate câte trăiesc din bugetele statului, comunelor, judeţelor, vom vedea că aceasta este noua aristocraţie care suge măduva poporului, că aceasta este cauza adevărată a relelor economice ce ne bântuie. Şi n-o descoperim noi aceasta, în mod izolat şi individual. Acum douăzeci de ani constata începuturile bolii sociale un Constantin Cretzulescu ş.a. Dac-am număra zecile de mii de feneanţi care, direct ori indirect, trăiesc fără nicio muncă musculară sau intelectuală, din sudoarea poporului de jos, am înţelege de ce azi există o cestiune socială şi de ce înainte nu putea să existe. În adevăr, de la 1270 şi până în zilele de acum ale roşilor, nu întâlnim în izvoarele ţării nici umbră de cestiune agrară ori socială. Ce cestiune agrară putea exista în adevăr când clase dominante foarte puţin numeroase se întemeiau pe baza largă a unui numeros popor? Piramida avea temeliile largi şi vârful ascuţit, mulţi dedesubt, puţini deasupra, şi de-aceea mergeau bine şi cei mulţi dedesubt şi cei puţini deasupra; de aceea pe atunci boierul număra banii lui cu baniţa, iar ţăranul pe ai lui cu căuşul; şi suflet de om din ţara aceasta nu cunoştea mizeria, decât doar din auzite.

Iată dar cauza adevărată a răului: stricarea proporţiei între clasele consumatoare şi cele producătoare. Azi, în locul a o mână de oameni care nu-i cereau poporului românesc decât 10 milioane pe an pentru conducerea afacerilor lui publice au venit zeci de mii de postulanţi şi de lefegii care-i cer aceluiaşi popor, acelaşi ca număr şi ca putere de producţiune, de douăzeci de ori pe atâta, căci azi şi Giani e boier, şi Carada este, şi mulţi alţii al căror număr nu mai are sfârşit.

Asta e buba, onorabilă tagmă! În generaţia întâia eraţi unde v-a găsit Ypsilant al d-voastră, la coada trăsurilor, şi-n generaţia a doua toţi boieri, toţi scoşi din cutie, toţi rozând pita lui Vodă cum vine vorba, şi toţi nemuncind nimic, nepricepându-vă la nimic, toţi având o singură prăvălie şi un singur negoţ, prăvălia principiilor ponosite şi spălate-n şapte ape, negoţul vorbelor goale din care nici paserile n-au cu ce se sătura. Muncă, onorabilă tagmă, iată ce vi se cere, şi atunci nu va mai exista cestiune de tocmeli agricole ori cestiune agrară. Simeon stâlpnicul, cu patru clase primare, la tăiat lemne, nu director de minister; violoncelul, cu patru clase primare, între lăutari, nu director de bancă; Giani la menajerie, nu la minister! Muncă vi se cere şi poporul nu va mai fi apăsat, căci nu va avea *de cine* să fie apăsat. Fiţi economic şi social ceea ce sunteţi intelectual şi moraliceşte; fiţi plebea care-aţi fost, plebea scursă din câteşipatru unghiurile lumii pe uliţele oraşelor noastre, şi poporul românesc nu ar mai avea a se plânge de apăsare, ci ar deveni tot acela care-a fost mai înainte.

(*Timpul,* 18 aprilie 1882)

Oare nu se pregăteşte cumva o a doua ediţie augmentată a afacerii Stroussberg? De la un timp încoace, mai cu seamă de când d. Dabija conduce resortul Lucrărilor Publice, vedem manifestându-se, prin o sumă de proiecte de legi, o sete de construcţii de drum de fier, de gări, de docuri ş.a., care, drept vorbind, nu ni se pare deloc sănătoasă, nici dictată de prisosul de puteri tehnice ori financiare de care ar dispune ţara.

Astfel Adunările au votat crearea unor ramuri noi de căi ferate, şi anume nu mai puţin de 11 linii.

Nu discutăm utilitatea acestor lucrări.

Orice lucrare de comunicaţie e utilă pentru *cineva,* dar prea adeseori nu pentru poporul care-o face, ci pentru altul; nu pentru cine se găteşte, ci pentru cine se nimereşte.

Chiar marea reţea de căi ferate care s-a construit pân-acum e departe de a fi fost de-un folos absolut pentru ţară. Dacă ea înlesneşte exportul productelor noastre brute, nu e îndoială că înlesneşte şi mai mult importul de mărfuri străine şi de marfă vie, de oameni străini care pe zi ce merge ne inundă. Aceasta este atât de adevărat încât balanţa comercială a României arată, an cu an şi c-o fatală regularitate, că exportul nostru reprezintă o valoare mai mică decât importul de mărfuri străine şi că proporţia între producţiunea şi consumaţiunea ţării e pururi în defavoarea noastră. Aceste drumuri de fier ne mai aduc câte 20.000 de străini pe fiece an, câte-un oraş întreg, care însă nu se adaugă în genere claselor producătoare, ci celor consumatoare, a căror ocupaţie nu e munca, ci mediaţiunea şi specula.

Ar fi fost mai firesc şi mai cuminte de-a urma – în materie de comunicaţie – căile ce le urma plutaşul român de la munte, când transporta pe bârne, puse una lângă alta, lemne şi grâne la porturile Dunării; ar fi fost mai folositor şi mai ieftin de-a canaliza râurile noastre şi de-a construi drumuri de fier în măsura în care cunoştinţele tehnice proprii şi mijloacele băneşti proprii ne-ar fi permis.

Dar generaţia actuală n-a făcut nicicând ceea ce ar fi fost mai bine, ci în genere ceea ce convenea mai mult intereselor străine. Asta a fost şi va rămâne, ne temem, linia de purtare a acestor oameni, până se vor stinge şi până va veni în locu-le o altă generaţie, mai vrednică şi mai bărbată, dacă România mai e în stare a o produce şi dacă canalele de scurgere ce înşine le-am creat supraproducerii şi suprapopulaţiei străine nu vor ajunge a ne înmlăştina şi a ne nimici cu totul. Drumurile de fier, făcute cu deridicata au fost mijlocul principal pentru prefacerea României în America dunăreană, în o ţară a nimănui şi a tuturor.

Mijloacele de comunicaţie au însă două efecte cu totul deosebite, după cum străbat o ţară civilizată sau una necivilizată.

Dacă poporul e civilizat şi poate concura cu toată lumea cu articolele sale, comunicaţia-l pune în contact cu toată lumea; dacă el e necivilizat şi nu poate concura, atunci se sting, prin introducerea de mărfuri străine, toate ramurile sale proprii de producţiune şi el e redus la singura ramură capabilă a se susţine pe piaţa universului, precum noi la agricultură.

Producţiunea devine unilaterală, naţia lucrează cu un singur braţ, iar celălalt i se taie; o singură clasă e condamnată la muncă, celelalte sunt avizate a se hrăni în mod cu totul improductiv prin speculă, tertipuri şi şarlatanie politică. Astfel s-au stins meseriile la noi în ţară şi ne-am ales c-o pătură de oameni care fac gazetărie, politică şi literatură, pătură bună poate de rotărie ori tăbăcărie, dar absolut incapabilă de orice activitate intelectuală.

(*Timpul,* 14 mai 1882)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Eufrosina Otlăcan** – profesor universitar, Bucureşti, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu”, Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti, **Maria Mona Vâlceanu** – scriitor, Piteşti, **Constantin Voiculescu** – profesor, Curtea de Argeş

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Călătoarele

Horia BĂDESCU

De ani întregi, atunci când toamna aşază peste noi dumnezeiasca ei lumină, mă străduiesc să aflu clipa plecării lor. Clipa în care cerul se face mai înalt şi mai gol. Clipa în care câmpurile devin mai vaste şi mai pustii, iar pădurile se umplu de culori şi se golesc de cântec. Clipa în care simţi, după domoala bătaie a sângelui, cum timpul ţi se înstăpâneşte în carne şi oase. Şi niciodată n-am reuşit!

Niciodată n-am reuşit să zăresc plecarea stolurilor, melancolica rotire de rămas-bun deasupra cuiburilor şi pornirea aproape solemnă cu care îşi încep marea călătorie spre sud. Niciodată nu se îngăduie vederii noastre a ne face părtaşi marii tristeţi a plecării de-acasă, aşa cum noi înşine nu ne îngăduim ştiinţa exactă a trecerii vârstelor, amăgindu-ne că avem mereu vârsta inimii. Ele pleacă pe neştiute, aşa cum pleacă toate lucrurile şi fiinţele care ne sunt dragi. Cu sfială, cu discreţie, cu grijă să nu ne tulbure preţioasele euri, tributare altor grave probleme. Iar noi nu băgăm sau ne facem că nu băgăm de seamă. Până într-o zi, când ne trezim mai goi şi mai singuri şi mai bătrâni. Şi ne întrebăm cum s-a putut, cum ne-am îngăduit să nu băgăm de seamă cum oameni şi lucruri şi zile care ne-au fost dragi nu mai sunt? Cum de n-am băgat de seamă cum toate aceste lucruri cu care ne obişnuisem, care ni se păreau datoare să existe pentru noi, au dispărut?! Fiindcă „n-a şti nimeni că m-am dus/ numai or vedea că nu-s"! Şi abia în ziua aceea să înţelegem că acele lucruri şi fiinţe şi zile erau *noi* înşine, un *noi* pe care l-am pierdut şi pe care nu-l vom mai recâştiga niciodată! Şi abia atunci să învăţăm ce preţ are fiecare ceas, un banal ceas al vieţii noastre. Şi să ne dăm seama cât de dragi ne-au fost zile şi lucruri şi oameni.

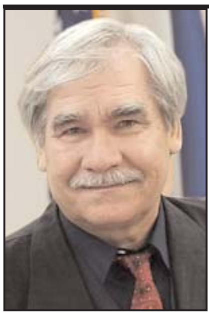
Abia atunci, când divinul octombrie umple cu mierea luminii ameţitoarea golişte a cerului, ne amintim cu adevărat de fantasticul dans al rândunelelor. Abia atunci când ciocanele toamnei bat arama subţire a frunzelor pe nicovala tăcerii, urechea noastră cheamă din memorie pateticele fugi ale privighetorii şi tulnicul nostalgic al cucului. Abia atunci când câmpurile îşi trag faţa zbârcită sub cenuşiul mumificat al ultimelor porumburi, retina visează pasul meditativ al berzelor şi indescriptibilul balet al cocorilor.

Însă abia mai târziu, atunci când ceţosul noiembrie îşi va însoţi fantasmele septentrionice cu nesfârşitele ploi şi vom auzi eschilianul ţipăt al gâştelor sălbatice, sufletul nostru, bolnav de tristeţe, le va ajunge din urmă la marginea orizontului. Şi, urmărindu-le şirurile tânguitoare pierzându-se în necunoscut, va rămâne acolo să le aştepte întoarcerea, să vegheze cu nelinişte sosirea altei primăveri, a altei vârste, prin care să trecem cu aceeaşi sublimă nepăsare, cu aceeaşi oarbă fericire de-a exista.

Fiindcă ele, păsările, care ne vorbesc deopotrivă despre puterile înnoitoare ale vieţii şi despre cele atât de adânci, atât de poruncitoare, ale memoriei spaţiului originar, locului de care pentru orice fiinţă vie se leagă norocul de-a fi, porunca de-a exista şi de a face ca existenţa să continue, să se perpetueze doar acolo unde îşi află începuturile, sub binecuvântarea magică a pământului, a apei, a ierbii şi a cerului acelui loc, ele, păsările migratoare, niciodată seduse de alinturile altui tărâm, se întorc întotdeauna. Aşa cum se întorc somonii, adesea cu preţul vieţii, în sălbaticele locuri în care au venit pe lume, purtând înscrisă în adâncurile fiinţei lor porunca de a face să le dăinuie spiţa acolo şi numai acolo, în repezişurile de praguri şi vâltori, unde au întâlnire viaţa şi moartea. Aşa cum străbat mii de kilometri pentru a-şi aduce puii pe lume, în marele nord şi numai în marele şi îngheţatul nord, balenele albastre.

Numai noi, oamenii, ne uităm prea ades şi prea repede vatra. Numai noi, poate pentru a ne şterge ruşinea uitării, pentru a încerca să ne iertăm pe noi înşine, pentru ceea ce este de neiertat, adâncind păcatul, încercăm să aruncăm vina de la noi asupra acelui colţ de lume în care ne-a botezat lumina şi care ne-a hrănit şi ne-a omenit, adică ne-a făcut oameni. Vrăjmaşi de noi înşine şi de cuibul în care ne-au crescut aripile. Duşmani ai propriei fiinţe. Surzi la înţelesul adânc al unor vorbe bătrâne: „Doar pasărea proastă nu-şi iubeşte cuibul!"

Trăind sub continuă supraveghere:
Identitate, transparenţă, perihoreză (II)

Pr. Theodor DAMIAN

Un tip foarte special de manipulare pe care tehnologia, după unii, o face în prezent, şi, după alţii, va fi capabilă să o facă foarte curând, este legată de furtul de identitate, mai precis, de euri (adică nu a datelor personale, ci a caracteristicilor persoanei tale). Această problemă ne aduce înapoi la întrebarea fundamentală despre *cine suntem*. Suntem noi euri individuale sau posedăm euri individuale? Sunt cine sunt sau sunt ce posed, ce am? Am învăţat că „cine" este cuvântul potrivit când ne referim la persoane şi nu „ce", care este degradant câtă vreme el se potriveşte pentru lucruri.

Totuşi, dacă ne gândim la noi înşine în sensul cantităţilor şi atributelor pe care le posedăm, cum ar fi inteligenţa, sensibilitatea, generozitatea, curajul, compasiunea şi multe altele, recunoaştem cu uşurinţă că acestea sunt talanţi şi daruri pe care le avem. Dar ele ne fac să fim cine suntem. Deci eu sunt ceea ce am! Ceea *ce am* mă face să fiu *cine sunt.*

Şi aici intervine marea întrebare: poate maşina, sau va putea ea in viitor, să îmi fure darurile, cum ar fi inteligenţa mea şi alte calităţi pe care le am? Dacă privim la ceea ce transumaniştii spun despre asta, răspunsul este: da. Furtul de euri este o înfricoşătoare perspectivă a viitorului nostru. Neurotehnologia este un domeniu unde acest lucru poate avea loc. Un exemplu „inocent" care poate indica desfăşurări viitoare în acest sens a fost oferit recent de un articol publicat în *The New York Times* despre neuro-politica legată de reclamele politice din Mexic: priveşti la o reclamă ce promovează un anume candidat politic şi n-ai nicio idee că de fapt reclama te priveşte pe tine, te citeşte; prin neurotehnologie sofisticată, ea îţi detectează stările, îţi citeşte reacţiile, plăcerea sau neplăcerea din priviri, gură, faţă, gesturi etc. (25); mai târziu, tu primeşti pe platformele tale digitale o versiune modificată a reclamei, care acum îţi va plăcea.

Un mai înalt nivel de manipulare poate fi imaginat când savanţii şi experţii în neurotehnologie vor fi în stare să facă harta creierului tău, să o descarce şi să o stocheze. Ei chiar ar putea să-ţi ofere o copie în caz că ai avea nevoie.

După cum spune Winfred Denk, director al Institutului de Neurobiologie „Max Planck" din Germania, în următorii 40 de ani neurobiologia va fi capabilă de a copia mintea unei persoane prin folosirea tehnicilor avansate de creare de hărţi mintale, deja în uz în prezent, pentru a constitui o replică. (26)

După cum scrie Ray Kurzweiler, viitorul apropiat va produce minţi îmbunătăţite cibernetic, câtă vreme el vede minţile noastre ca *software* şi trupurile noastre ca *hardware*. (27)

Acelaşi Ray Kurzweiler, un cyber-utopic, programator de software, considerat a fi urmaşul de drept al lui Thomas Edison, crede că imortalitatea este ţinta noastră următoare şi că ea este realizabilă. „Avem mijloacele, chiar acum, de a trăi destul de mult pentru a prinde să trăim veşnic", a scris el. (28)

Desigur, acesta este visul permanent al neamului omenesc de la începutul istoriei şi civilizaţiei sale. Avicenna şi-a dedicat întreaga viaţă acestui vis, Martin Luther King Jr. a vorbit despre actualitatea lui şi oamenii continuă să fie fascinaţi de el.

Totul începe cu boala şi remediul. Oamenii iau pastile ca să trăiască mai mult şi mai bine. După părerea lui David Bosworth, toate ştiinţele trebuie să se concentreze în cele din urmă pe vindecare, pe găsirea unei cure finale pentru condiţia umană (29), ceea ce înseamnă, în mod specific, pentru moarte. Pentru doctorii „zilelor din urmă", cum scrie el, moartea nu va mai fi sfârşitul aventurii umane în condiţia existenţială curentă. Ea nu va mai fi inevitabila linie finală, ci doar o problemă tehnică ce va fi rezolvată prin lucrul asupra perfectibilităţii trupului nostru, în sensul înfrumuseţării lui, al îmbunătăţirii şi întăririi lui, într-un cuvânt, vorbim de digitalizarea trupului nostru. (30)

Perihoreza. Una dintre doctrinele principale despre Sf. Treime în teologia creştină este privitoare la modul în care cele trei persoane divine interacţionează. Acest lucru este numit perihoreză. El înseamnă o relaţie de interpătrundere, co şi inhabitare, relaţie reciprocă, înconjurare sau conlocuire interioară. În limba greacă *peri-choreo* înseamnă a face loc, a merge împrejur. Termenul indică faptul că în centrul vieţii divine se află relaţia personală şi că această relaţie este una de intimitate. Potrivit învăţăturii Sf. Ioan Damaschinul, persoanele Sf. Treimi trăiesc împreună în unire, într-o relaţie care exclude fuzionarea sau amestecarea; ele sunt distincte una faţă de cealaltă, dar îşi au fiinţa una din cealaltă. (31)

Termenul perihoreză este aplicat vieţii comunităţii ecclesiale în Hristos. Credincioşii trebuie să fie toţi unul, chemaţi spre a fi toţi unul câtă vreme aceasta a fost dorinţa lui Iisus exprimată în rugăciunea Sa către Tatăl: „Că ei toţi să fie una precum Tu, Tată, eşti în Mine şi Eu în Tine, ca ei toţi să fie una în Noi" (Ioan 17, 21).

Astfel, perihoreza implică transparenţă totală, intra-participare, concomitenţă, unitate în diversitate, sau distincţie fără separare. Acest din urmă lucru a fost discutat în profunzime la Sinodul IV ecumenic de la Calcedon (451 AD), în special cu privire la modul în care cele două firi, divină şi umană, coexistă în persoana lui Iisus Hristos. Concluzia calcedoniană a fost formulată după cum urmează: cele două firi coexistă în mod neamestecat, neschimbat, neîmpărţit şi nedespărţit.

→

Homo sapiens

La nivel uman noi suntem chemaţi a fi una în şi prin comuniunea noastră cu Dumnezeu. În liturghia Sf. Ioan Gură de Aur celebrată în Tradiţia Bisericii Ortodoxe, oamenii sunt îndemnaţi să-L laude pe Dumnezeu „cu o gură şi o inimă”. De fapt, sensul etimologic al cuvântului „comuniune” are de a face cu faptul de a fi toţi ca unul. Rădăcina cuvântului este *un* de la *unus,* ceea ce în latină înseamnă unul. Toţi ca unul, acesta este mesajul.

Acest lucru poate părea utopic, şi totuşi suntem chemaţi la acest fel de utopie. Au existat multe alte utopii în istoria omenirii care au devenit realitate. În multe feluri, tehnologia digitală face din negândit o realitate.

Angelizarea omului. O societate perihoretică ar implica transparenţă totală. Aceasta ar fi o lume unde toate defectele, deficienţele şi păcatele omului ar fi expuse. În acest caz, am putea avea o societate unde s-ar crea o cultură care ar accepta şi ar îmbrăţişa totul, adică o cultură în care oamenii nu se mai judecă unii pe alţii. Dar am putea, de asemenea, avea o societate unde răul, păcatul sunt eliminate din mintea omului înainte ca ele chiar să apară acolo, datorită faptului că fiecare ar şti că fiecare ar afla pe loc ceea ce gândeşte celălalt. (Vorbind despre păcat şi despre rău, dar şi despre defect şi deficienţe, s-ar ridica o întrebare: care este relaţia dintre ele? Păcatul este cel care generează defectul sau invers? Cine este responsabil pentru defecte şi deficienţă? Suntem născuţi cu ele sau le achiziţionăm pe parcurs?)

Cu alte cuvinte, într-o lume de totală transparenţă, unde păcatul, ca o eroare de gândire potrivit unei definiţii patristice, va fi eliminat din mintea omului, mai precis, nici măcar nu va apărea acolo, omul va ajunge la o condiţie existenţială angelică, o stare asemănătoare cu ceea ce Sf. Ioan Gură de Aur dorea să avem: aceea de înger pământesc sau om ceresc.

În alţi termeni, Wilfred McClay vorbeşte de „o cultură a transparenţei unde totul despre noi este descoperit şi totul despre noi e folosit în urmărirea, recursul şi permanenta noastră schimbare”. (32)

Este posibil ca frica şi ruşinea să joace un rol pozitiv în acest proces. Frica de a fi urmărit, de a-ţi şti gândurile depozitate, stocate, şi apoi de a fi judecat, foarte asemenea ca în doctrina despre Judecata Viitoare din tradiţia creştină: tot ce facem şi ce gândim este urmărit, văzut de Dumnezeu, depozitat sau stocat, potrivit unor tradiţii, „scris în cartea vieţii” şi apoi subiect de judecată la venirea a doua a lui Hristos.

Singura diferenţă între cele două scenarii este aceea că în cazul lui Hristos doar Dumnezeu este cel care-ţi ştie gândurile, în timp ce în celălalt caz, cu maşini şi oameni, fiecare ştie gândurile şi simţirile fiecăruia.

Procesul transformării noastre interioare este văzut de Frank Pasquale astfel: Maşinile (sistemele de supraveghere) care ne supraveghează nu au doar menirea de a ne înregistra trecutul, dar şi pe aceea de a ne controla viitorul prin „modelarea” eurilor noastre. Acest lucru se realizează prin instituirea sistemului de penalizare şi recompensă pentru comportament rău sau bun bazat pe ceea ce este considerat acceptabil sau neacceptabil din punct de vedere social. (33) Vorbind despre un sistem bazat pe un scor acumulat în urma supravegherii, Pasquale ridică următoarea întrebare: „Vrem noi să fim tipul de persoane care evaluează continuu modul în care fiecare cuvânt sau faptă va afecta permanent profilul nostru reputaţional?” (34)

Problema evaluării fiecărui cuvânt pe care-l spunem ne aduce foarte aproape de avertismentul dat de Hristos în Noul Testament: „Dar vă spun că pentru orice cuvânt nefolositor pe care-l vor fi rostit oamenii vor da socoteală în ziua judecăţii” (Matei 12, 36).

Dacă acest fel de urmărire şi supraveghere devine (şi este) posibil la nivelul omului, cu atât mai mult are sens să gândim că este posibil la Dumnezeu. Iată cum un savant îşi înfăţişează viitorul nostru vorbind despre acest lucru. Maşinile noastre, cum ar fi modemele, computerele, laptopul, tableta, telefoanele inteligente şi altele, vor deveni tot mai mici până ce vor ajunge la dimensiunea unui chip cu capacităţi generalizate de identificare a aparatului prin radio-frecvenţă (Radio-Frequence Identification Device – RFID), care în final va conecta fiinţa noastră biologică la lumea de reţea în toate felurile posibile. (35)

Acest lucru se poate uşor imagina dacă ne gândim la teoria şi aplicaţiile mecanicii cuantice care stau la baza computerelor şi laserelor moderne. Potrivit ultimelor descoperiri ştiinţifice în domeniu, când vorbim de comunicare, precum scrie Ronald Hanson, „reţele de comunicare cuantică” pot fi „formate dintr-un lanţ de particule încurcate unele în altele (ca într-o reţea de sârmă ghimpată) ţinând ca într-o centură întregul glob pământesc”. (36)

Angelizarea omului este acum o viziune utopică, dar previzibilă pentru mulţi tehno-savanţi. Câtă vreme ne putem gândi că răul ar putea fi eradicat, digitalizarea omului ar aduce cu sine un rezultat ideal. Totuşi nu oricine este aşa de entuziasmat cu privire la nivelul la care dezvoltarea tehnologică ne poate duce. De exemplu, vorbind despre posibila manipulare prin tehnologie şi media sau despre cum tehnologia poate contribui la degradarea principiilor morale tradiţionale, cum ar fi în cazul în care cei ce folosesc tehnologiile media exprimă preferinţe mai degrabă pentru felul cum arată cineva fizic decât pentru trăsăturile personale de caracter, Christian Rudder consideră

că mass-media trebuie salvată din mâna oamenilor şi nu oamenii salvaţi de media, deoarece problema este despre oamenii care trebuie să fie mai umani şi mai principiali în folosirea tehnologiei disponibile. (37)

În acest sens, fizicianul şi filosoful Basarab Nicolescu propune o schimbare a felului în care ştiinţa şi tehnologia se înţeleg pe ele însele. Tehno-ştiinţa, crede el, trebuie să se convertească la valori. În ea însăşi, tehno-ştiinţa este oarbă la valori. Acest lucru trebuie să se schimbe şi un dialog cu religia, ca una din sursele principale de valori tradiţionale, devine o necesitate. (38)

Asta pentru că tehnologia nu va salva lumea şi specia umană, dar o schimbare radicală în modul de a înţelege realitatea o va face. Şi acest lucru necesită un nou tip de spiritualitate. (39)

Concluzii. Titlul numărului de primăvară (2015) al revistei academice *The Hedgehog Review: Critical Reflections of Contemporary Culture* este „Prea multă informaţie”! Acesta sună ca o prevenire şi aduce aminte de pictura numită *Ţipătul* a lui Edvard Munch. El aduce aminte, de asemenea, de naraţiunea despre Adam şi Eva „căzuţi în timp” (pentru a folosi titlul unei cărţi de Emil Cioran), deoarece ei au vrut să ştie prea mult pentru condiţia existenţială în care se aflau. De aici, întrebarea: cât de mult putem duce şi gestiona înainte de a ne face rău nouă înşine?

Pentru mulţi sceptici toate aceste victorii tehnologice sunt ca şi cum am deschide o cutie a Pandorei. Şi acest lucru este adevărat, în special când e vorba despre posibilităţile şi surprizele mecanicii cuantice atât pentru viitorul apropiat cât şi pentru cel depărtat. Recent, într-un articol intitulat „Sorry Einstein, but Spooky Action seems to be real” („Îmi pare rău, Einstein, dar acţiuni sinistre par a fi reale”) publicat în *The New York Times,* John Markoff raportează un nou experiment ştiinţific care demonstrează că există o lume ciudată (sau miraculoasă cu alte cuvinte), plină de surprize ce vor afecta vieţile noastre în mod radical şi ireversibil. Un element al descoperirii: două particule mai înainte legate între ele, chiar fiind separate cu întreaga lăţime a universului, pot interacţiona imediat” (40), exact aşa cum obiectele cuantice „pot exista în acelaşi timp în multiple stări şi niveluri, ca într-un fel de ubicuitate”. (41)

Această teorie ar putea explica sau aduce ceva lumină în înţelegerea doctrinei creştine în domeniul eshatologiei, potrivit căreia, după moarte va exista învierea trupului, când fostul trup se va reuni cu sufletul respectivei persoane şi astfel va reveni la viaţă. Cu alte cuvinte, dacă particulele trupului meu şi cele ale sufletului meu au fost cândva înlănţuite sau existând „ca în mariaj”, chiar după separare sau moarte, chiar separate de o lăţime ca cea a universului sau a multiversului, se vor „recunoaşte” unele pe altele imediat şi vor interacţiona.

Un alt aspect interesant al descoperirii ştiinţifice menţionate este privitor la demonstrarea existenţei „unei lumi ciudate formată dintr-o ţesătură de particule subatomice unde materia nu se formează decât atunci când este observată şi unde timpul merge atât înainte cât şi înapoi”. (42) Asta aminteşte de filosofia lui Parmenide Eleatul care gândea că pentru Dumnezeu, pe care el îl numea „matematicianul tuturor lucrurilor”, este destul să se gândească la un lucru pentru ca acel lucru să intre întru existenţă. Aici, din nou, se vede similaritatea cu ceea ce conclude experimentul ştiinţific raportat de Markoff: „Potrivit mecanicii cuantice, particulele nu iau proprietăţi formale până ce ele nu sunt măsurate sau observate într-un mod oarecare. Până atunci, ele pot exista în mod simultan în două sau mai multe planuri. Odată ce sunt însă măsurate, ele intră într-o realitate mai clasică, existând doar într-un loc.” (43)

De ce este discuţia despre mecanica cuantică aşa de importantă aici? Pentru că, aşa cum am menţionat mai sus, mecanica cuantică reprezintă „baza computerelor şi laserelor moderne”, iar discuţia curentă este exact despre cum tehnologia computerelor, cu dezvoltările ei viitoare previzibile şi imprevizibile, afectează şi va afecta identitatea noastră şi viaţa în general.

În acelaşi timp, în acest context, se pot formula mai multe întrebări: cum omul este o fiinţă trecătoare, vulnerabilă şi mortală, va fi digitalizarea sa un nou tip de finitudine, de data asta făcută de el însuşi şi auto-aplicată, sau este un nou tip de abilitare, de împuternicire, un fel de transfigurare menită să-l ducă dincolo de limitele lui naturale?

Care este relaţia între *homo religiosus* al lui Tertulian şi al lui Mircea Eliade şi *homo digitalis* al tehnologiei moderne? Este acesta începutul sfârşitului condiţiei pământeşti a omului ori este pedeapsa pentru a fi voit să fie ştiutor ca Dumnezeu? Este aceasta adevărata formă de cunoaştere care duce spre salvarea noastră sau forma greşită care duce spre condamnare veşnică? Ne aflăm în zorii unei noi condiţii existenţiale, una de maturitate când suntem în procesul auto-transcenderii? Ne aflăm în mâinile lui Dumnezeu sau ale Satanei? Se află mâna lui Dumnezeu în toată această ecuaţie? Suntem cu toţii subiecte ale unui mare, nou experiment social?

Se pare că am ajuns la punctul fără de întoarcere cu aceste noi avansări tehnologice şi că nu putem decât să supravieţuim cât putem de bine la ceea ce vine peste noi ca o avalanşă.

Dacă ţinem cont de faptul că tehnologia nu se dezvoltă în progresie aritmetică, ci geometrică, atunci nici măcar nu ne putem imagina ceea ce ne rezervă viitorul apropiat, pentru a nu-l menţiona măcar pe cel depărtat. Poate Ray Kurzweiler are dreptate când spune: „Trăieşte destul de mult ca să prinzi să trăieşti veşnic!”

Note

1. Sarah Igo, „The Beginnings of the End of Privacy”, în *The Hedgehog Review, Critical Reflections on Contemporary Culture,* vol. XVII, Nr. 1, Spring 2015, p. 20.
2. Arthur Miller, cf. Sarah Igo, *op. cit.*, p. 23.
3. Sarah Igo, *op. cit.*, p. 21.
4. Robert Wallace, cf. Sarah Igo, *op. cit.*, p. 21.
5. *Ibidem,* p. 26.
6. Wilfred M. McClay, „On the Need for Erasure”, în *The Hedgehog Review, Critical Reflections on Contemporary Culture,* vol. XVII, Nr. 1, Spring 2015, p. 9.
7. Frank Pasquale, „The Algorithmic Self”, în *The Hedgehog Review, Critical Reflections on Contemporary Culture*, vol. XVII, Nr. 1, Spring 2015, p. 38.

Homo sapiens

Neîncrederea

Mihaela MALEA STROE

Motto:
***La ce bun să te întrebi ce e viaţa, ce rosturi are ea, dincolo de stereotipiile zilnice care-ţi asigură confortul burţii şi al distracţiei, ce rost să asculţi avertismentul unor vremuri cu care nu ai şi nici nu vrei să mai ai de-a face:* Memento mori!? (Horia Bădescu)**

Trăim vremuri de coşmar pe care ni le-au prezis, cu destulă acurateţe, cărţi şi filme considerate *science-fiction* care se dovedesc a fi, înşurubându-se fără sfială în prezentul istoric şi pierzându-şi aura ficţională, mai degrabă cărţi şi filme de anticipaţie. Vedem azi concret, pe viu, scene terifiante pe care, până nu de mult, le-am fi atribuit exclusiv imaginaţiei debordante a unui regizor sau scenarist în căutare de succes cu preţul accentelor *horror*. Suficient să ne gândim la *Contagion* (2011) sau *Pandemic* (2016). Expresia tocită, searbădă, „viaţa bate filmul" a căpătat dintr-odată vigoare şi dimensiuni nebănuite.

La *Ciuma*, celebrul roman existenţialist al lui Albert Camus, s-au făcut numeroase trimiteri în ultimul timp; nu insist.

În doar câteva luni, planeta a fost pusă pe jar. Preşedinţi, guverne, partide, capete încoronate, savanţi renumiţi, epidemiologi, biologi, chimişti, fizicieni, organizaţii de tot felul (medicale, farmaceutice) dau din colţ în colţ orbecăind prin... „sfera adevărului" şi nu găsesc decât soluţii parţiale, nesemnificative, în lupta cu un ţâşti-bâşti de virus. Un inamic minuscul (nu măsoară nici măcar 0,2 microni!), invizibil, dar redutabil, care, după cea mai plauzibilă dintre multiplele ipoteze puse haotic în circulaţie privind „sursa răului", este însăşi creaţia de laborator (top secret?) a unora dintre cele mai strălucitoare minţi de pe pământ: cercetătorii de rang înalt în domeniu. Nu-i vorbă, strălucitoarele minţi ale altor genii au zămislit, odinioară, bomba atomică. Tot distructivă, dar altfel, mai grosier, mai „punctual", cu o... rază foarte mică de acţiune comparativ cu raza de acţiune a agentului patogen (nume de cod SARS-CoV-2) din acest an.

Se poate spune că, între timp, omenirea a evoluat binişor! S-a sofisticat.

Nici nu contează acum dacă virusul a fost „plasat" (cum susţin unii) sau dacă s-a strecurat singur, mititelul, de bună voie, pe sub uşa etanşă a laboratorului de maximă siguranţă, într-un moment în care nimeni n-a stat cu ochii pe el să-l oprească, să-l ia uşurel de urechi şi să-i spună că nu-i frumos din partea lui – rod nepreţuit al inteligenţei omeneşti – să „evadeze", să se furişeze aşa, fără demnitate, ca un interlop sau mafiot de joasă speţă. Nu mai contează nici dacă are ochişorii oblici, sau e caucazian, sau e fructul înaltei colaborări frăţeşti între câteva popoare.

Acum prioritară e – ori s-ar cuveni să fie! – stăvilirea efectelor. Până una-alta, virusul îşi umileşte creatorii care, precum se vede, nu-s în stare nici să-l distrugă, nici să-l controleze. Pentru minţile trufaşe ale muritorilor de lut care se cred dumnezei, asta s-ar cădea să fie o bună lecţie de smerenie şi înţelepţire. Posibil, dar foarte puţin probabil că îşi vor însuşi lecţia.

Politicienii, cu mic, cu mare, pe la noi, dar şi pe alte meleaguri, urmând o străveche tradiţie (pesemne singura extinsă global), se ceartă între ei cu străşnicie, se acuză reciproc, aruncă pisica moartă unii în ograda altora, ca la volei, tenis ori ping-pong – că, virusate-nevirusate, carantinate-necarantinate, totuşi, se-apropie pe ici pe colo, ineluctabile, alegerile – şi, din toată nebuloasa vremurilor pe care le trăim sub spectrul virusului, dumnealor caută cu înverşunare (cum altfel?!) să stoarcă multdoritul capital electoral. Nu e prima oară în istorie când o mare nenorocire (de data asta planetară) le dă lor apă la moara ipocriziei. Lor şi unora (numai unora!) dintre „oamenii de afaceri" le prieşte perioada.

Şi, ca şi cum n-ar fi fost destulă bătaie de cap cu pandemia, zămisliţi din „somnul raţiunii" s-au pornit unii (tot politica, mânca-o-ar focul gheenei!) pe demolat şi vandalizat cu sârg progresist monumente şi statui ca să răstoarne istoria, s-o întoarcă pe dos şi, chipurile, să plătească poliţe bi- ori multi-colore, vechi de sute de ani. Să şteargă din temelii achiziţiile culturale ale omenirii.

Ni se recomandă imperativ să nu dăm crezare decât informaţiilor/ştirilor oficiale. Ei, aici apare o mică-mare problemă de... încredere! Experienţa ne spune, cel puţin nouă, celor care am prins şi alte vremuri, că *oficial* nu e întrutotul şi întotdeauna sinonim cu *real* sau cu *adevărat.* Şi încă o problemă: ce înseamnă, azi, „oficial"? Avem, slavă Domnului!, „n" posturi de televiziune, „n" ziare, „n" site-uri de informare pe internet, unul mai oficial decât altul, neatinse de interdicţii sau de clandestinitate. Din păcate, nu-s la unison deloc în privinţa pandemiei, nici a soluţiilor. Unele susţin una, altele – alta... Variante pe alese şi culese pentru publicul-receptor! Alese-culese nu pe criteriul „este real/adevărat", ci „pare plauzibil/credibil".

„Oficiale", de largă şi rapidă circulaţie (graţie internetului) sunt acum şi nenumărate ziare, emisiuni tv, site-uri de pe alte meridiane. De cunoşti engleză, franceză, italiană, germană etc., te poţi informa şi de la alţii, direct din sursele lor oficiale. Surpriză?! Nici acolo informaţiile oneste, corecte (la modul absolut, nu cele *politically* corecte) după care însetoşezi nu sunt... pe aceeaşi lungime de undă, nu converg decât pe alocuri. În loc de transparenţă dătătoare de încredere – ziduri opace, crăpate din loc în loc, cât să zăreşti ceva-ceva dincolo de ele, impresia stăruitoare că sunt aspecte legate de pandemie (şi nu numai) la care accesul public este, dacă nu interzis cu totul, sever limitat, controlat. Şi-atunci, în cine, în ce şi cum să mai ai curajul de-a te încrede?

Se spune că „minciuna are picioare scurte şi o ajunge din urmă adevărul". Da, or fi ele, picioarele minciunii, scurte, numai că, în aceste vremuri, sunt ca de miriapod. Se mişcă iute-iute, vălurit, multe-multe şi subţirele-aţă, ca dintr-o panglică, de nu le-ai putea distinge limpede nici cu lupa, necum să le ţii socoteala şi să le excluzi, rând pe rând, până să afle biruinţă adevărul în lupta cu invazia de miriapozi. „Şi minciuna-i vorbă!" zicea cu amărăciune bunicul meu atunci când se întâmpla să-l dezamăgească, minţind, vreun consătean. În general, oamenii vremii erau oneşti, se întâmpla extrem de rar să se abată de la obiceiul de a rosti adevărul – fie şi unul incomod – pe faţă. Lucrurile s-au schimbat, iar acum minciuna-vorbă sau vorba înşelătoare şi-a croit cu mare tupeu calea spre informaţia transmisă public. Ca să ieşi teafăr, nesmintit, din hăţişul amestecului subtil, bine dozat, de adevăruri parţiale, minciuni şi lucruri plauzibile – nici firul Ariadnei nu te-ar putea ajuta!

Între timp, pe site-ul oficial de la Johns Hopkins University bulinele roşii (focarele) de pe harta lumii sporesc aidoma pojarului, virusul este pretutindeni în expansiune (mai lentă în anumite ţări, mai galopantă în altele, mai nimicitoare ori mai blândă, fără să se ştie precis de unde vine diferenţa de ritm ori de virulenţă). În discuţiile cotidiene ale cetăţenilor de rând se aude tot mai des introducerea „dacă o fi adevărat ce spune X, Y sau Z" (X, Y, Z... fiind specialişti, oameni de ştiinţă ori persoane oficiale, nici ei/ele de comun acord sau, mai rău, în total dezacord prin ce ne transmit), abia după aceea urmează opinia personală, dependentă de condiţionalul „dacă".

→

8. Sarah Igo, *op. cit.*, p. 26.
9. Julia Ticona and Chad Wellmon, „Uneasy in Digital Sion", în *The Hedgehog Review,* vol. XVII, Nr. 1, Spring 2015, p. 68.
10. Frank Pasquale, *op. cit.*, p. 32.
11. *Ibidem,* p. 34.
12. *Ibidem,* p. 36.
13. *Ibidem,* p. 41.
14. Nicholas Carr, cf. Frank Pasquale, *op. cit.*, p. 32.
15. Elaine Graham, „The 'End' of the Human or the End of the 'Human'? Human Dignity in Technological Perspective", în *God and Human Dignity,* edited by R. Kendall Soulen and Linda Woodhead, William B. Eerdman, Gd. Rapids, MI, 2006, pp. 266-267.
16. *Ibidem*, pp. 265, 272, 280.
17. *Ibidem,* p. 266.
18. Kevin Warwick cf. Elaine Graham, *op. cit.*, p. 268.
19. Gregory of Nyssa, *The Life of Moses,* The Classics of Western Spirituality, Paulist Press, New York, 1978, p. 12.
20. Emile Cioran, *The Fall into Time*, Translated from French by Richard Howard, Quadrangle Books, Chicago, 1970, p. 69.
21. *Ibidem,* pp. 69-70.
22. F. Pasquale, *op. cit.*, p. 41.
23. *Ibidem.*
24. *Ibidem.*
25. Kevin Randall, „Neuropolitics. When Companies Try to Read Your Mind", în *The New York Times*, November 3, 2015, p. 1.
26. Amy Harman, „Hoping to Transcend Death via Cryonics", în *The New York Times*, September 13, 2015, p. 1.
27. David Bosworth, „The New Immortalists", în *The Hedgehog Review,* vol. XVII, Nr. 2, 2015, p. 32.
28. *Ibidem.*
29. David Bosworth, *op. cit.*, p. 29.
30. *Ibidem.*
31. Theodor Damian, „Perichoresis", în *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity,* edited by John Anthony McGuckin, Willey-Blackwell Press, London, 2011, p. 444.
32. Wilfred M. McClay, „From the Editors", în *The Hedgehog Review*, vol. XVII, Nr. 1, 2015, p. 7.
33. Frank Pasquale, *op. cit.,* p. 38.
34. *Ibidem*, p. 37.
35. Radu Pintea, „Coaja şi miezul", în *Curtea de la Argeş*, an VI, Nr. 8(57), august 2015, p. 4.
36. John Markoff, "Sorry, Einstein, but 'Spooky Action' Seems to Be Real", în *The New York Times International,* October 22, 2015, p. 7.
37. Christian Rudder, cf. Julia Ticona, *op. cit.*, p. 60.
38. Basarab Nicolescu, „Anthropocen şi Terţul ascuns", în *Tabor,* an VIII, Nr. 10, octombrie 2014, Cluj, p. 9.
39. *Ibidem*, p. 6.
40. John Markoff, *op. cit.*, p. 7.
41. Titus Beu, „Limitele cunoaşterii în lumea cuantelor", în *Tabor*, an VIII, Nr. 10, octombrie 2014, Cluj, p. 12.
42. John Markoff, *op. cit.,* p. 7.
43. *Ibidem.*

Homo sapiens

Incertitudinea, incoerenţa, bâjbâiala livrate publicului, neîncrederea tot mai sporită în autorităţi şi în măsurile luate prin care acestea se laudă *oficial* că „gestionează bine situaţia", deşi realitatea le contrazice, lasă din ce în ce mai mult teren teoriilor conspiraţioniste (unele – total văzduhiste, altele, în oarecare măsură, plauzibile), speculaţiilor – unele gratuite şi stupide (cum ar fi aceea, dusă la extrem, că virusul nu există), altele logice, întemeiate –, lasă teren agresivităţii şi dezordinii comportamentale. Nu-i deloc de mirare.

Am văzut pe *youtube* un ins ce părea onest, povestindu-şi experienţa de fost pacient covid. Până aici nimic rău. Dar în momentul în care insul se abate de la scopul mărturisit al împărtăşirii experienţei, iar discursul lui – ironizând ce a zis un unchiaş că ar fi auzit de la vecina care are o nepoată care ştie că la scara C a venit cineva care... – coteşte brusc spre direcţia în care ni se pretinde încredere exclusiv în sursele oficiale, cotitura bruscă şi ironia exagerată arată că insului ori i s-a cam trasat ce să spună, ori că e un asimptomatic „contaminat" politic şi că oficialii noştri (având nevoie de ajutorul cui încă are şanse să fie crezut şi ascultat) sunt perfect conştienţi că şi-au pierdut în mare măsură credibilitatea.

Sigur că întâmplările care circulă prin viu-grai, la mâna a zecea, capătă statut de zvonuri cărora e primejdios să li se dea crezare – primejdios pentru public dacă zvonul amplifică panica, pentru oficiali dacă dezvăluie carenţe şi incompetenţe pe care ei vor să le ascundă sub preş. Să le... oculteze. Expresia „nu iese fum fără foc" are gradul ei de valabilitate în acest context.

Dar atunci când în familia ta, sau în familia unor prieteni apropiaţi, sau în imediata vecinătate apar situaţii uneori de-a dreptul dramatice, generate de bulversarea actuală a sistemului medical, situaţii a căror realitate nu va face – cu siguranţă! – obiectul informaţiilor *oficiale* întrucât ar dovedi slaba gestionare a crizei, vei simţi acut nevoia să le faci cunoscute, măcar povestindu-le şi altora. Pe fondul neîncrederii crescânde în ceea ce ni se serveşte oficial, nevoia împărtăşirii prin viu-grai a unor astfel de situaţii este cât se poate de explicabilă, de firească şi de legitimă. Omul de rând nu este tributar, ca personalul medical, protocolului de confidenţialitate.

În împrejurări de criză gestionată ineficient, cu un sistem sanitar de ani şi ani bolnav, iar acum, mai mult decât oricând, haotic, cu toată truda epuizantă a medicilor (prea puţini!) rămaşi în ţară şi a personalului din spitale, pandemia nu face doar victime directe, ci şi multe victime colaterale, nebăgate în seamă, nerecunoscute, netrecute în statistici.

În categoria victimelor colaterale, pe lângă pacienţi cu boli cronice sau cu urgenţe trecuţi în *stand by mode*, intră şi persoanele care – anterior crizei – erau pe deplin sănătoase. Supuse durelor ordonanţe militare/de stare de urgenţă, tonului sumbru al oficialilor şi al ştiriştilor cu morgă de profeţi ai apocalipsei, imaginilor repetitive cu sicrie în convoi, restricţiilor orare drastice, patrulelor, amenzilor uriaşe (care, ce să vezi?, s-au dovedit a fi fost abuzive!), priveliştii blindatelor mişunând pe străzi, repetitivelor (până la suprasaturaţie) imperative „stai în casă!", multora li s-a indus panica. S-au ales cu psihoze, angoase, insomnii, depresii, obsesii, claustrofobie, agorafobie şi alte fobii. Se ştie că şederea îndelungată în casă şi stresul puternic – o spun specialiştii – slăbesc cu succes sistemul imunitar, ne vulnerabilizează în faţa bolilor. Efectele enormei presiuni psihice n-au fost luate în calcul decât când au început să se manifeste. Abia atunci – tardiv gest reparatoriu – au apărut numere gratuite de telefon, pentru consiliere psihologică non-stop. Consilierii au fost asaltaţi încă din prima zi cu sute şi sute de apeluri. Relevant, nu?, în privinţa stării generale

de spirit. Au fost şi persoane care, timorate, au folosit în exces clor şi alte dezinfectante, pricopsindu-se cu probleme dermatologice.

Toate astea, într-o perioadă în care la noi pericolul era *mai mult potenţial decât real,* numărul cazurilor de contaminare confirmate fiind de doar câteva sute. În cine să ai încredere când, simultan, seniorii nu aveau dreptul de a ieşi din casă decât două ore pe zi, nu erau permise decât grupuri foarte mici şi „distanţate", dar, necesari pe alte plaiuri, culegătorii noştri de sparanghel se dădeau cu sutele cu avionul, imuni la restricţii şi la graniţe închise? „Mici" inconsecvenţe în aplicarea normelor stării de urgenţă?! Ce mama zmeilor să crezi?! Apoi, ca lucrurile să fie şi mai stranii, tocmai pe când numărul contaminaţilor creştea, trecând de ordinul zecilor de mii, iar pericolul a devenit *mai mult real decât potenţial,* s-a proiectat momentul „relaxării" – aşteptat, după atâta grozavă apăsare, cu sufletul la gură. S-a produs, fireşte, ceea ce – pentru oricine nu ignoră psihologia maselor în general şi psihologia propriului popor în particular – era de aşteptat: explozia! Iar când o oală sub presiune (excesivă) explodează, nu poţi prinde între buricele a două degete capacul sărit să-l pui la loc. Oficialii noştri ar fi trebuit să ştie că, de regulă, masele (de oriunde) reacţionează emoţional, nu raţional. Daunele, constând în creşterea rapidă a numărului de contaminări, erau absolut previzibile pentru oricine are un creier nevirusat la purtător. Cu atât mai mult cu cât din perioada de restricţii am ieşit şubreziţi fizic şi psihic, deci mai vulnerabili decât înainte.

Acum când scriu (25 iulie) autorităţile se spală pe mâini (că aşa se recomandă!) de orice vină şi responsabilitate pentru „creşterea alarmantă".

Cine e de vină? Nicidecum cei ce au impus prematur şi abrupt (gradual ar fi fost logic şi suportabil) restricţii excesiv de dure, timorând oamenii, ca apoi tot ei să le relaxeze prematur, catalizând reacţia explozivă. De vină e, desigur, poporul, pentru că e needucat, indisciplinat, „greu de guvernat" (ca să citez un clasic în viaţă), iresponsabil. De persoane autodidacte performante am auzit. N-am auzit însă de niciun popor autodidact. Cum să ai un popor bine educat şi disciplinat când, de ani în şir, sistemul educaţional se află în cădere *accelerată*, nici măcar *liberă?* La ce să te aştepţi când triumfă „învăţământul paralel" – internet, facebook, televizor etc. – promovând intens valorile supreme pentru „omul nou": distracţia (întâi de toate!), banii, vulgaritatea, egocentrismul, sexualitatea? Cum să ai un popor cultivat şi responsabil dacă „de la vârf" răpăie în rafale grele grindina modelelor de incultură şi iresponsabilitate? Cum să ai un popor încrezător în autorităţi şi sigur pe sine, când, tot „de la vârf", plouă torenţial cu motive de neîncredere şi, în orice împrejurare critică, el, poporul, este acarul Păun? Un popor „greu de guvernat"? Să presupunem că aşa ar fi. S-a dovedit vreo garnitură – dintre postdecembristele care au ţinut morţiş să ajungă la o guvernare „grea" – îndeajuns de destoinică încât să guverneze cu succes, corectând ceea ce reproşează poporului? Scuzaţi întrebarea! E retorică. Apoi: cum să fie greu de guvernat o „mămăligă" (aşa adoră ei să eticheteze norodul) când se ştie că „mămăliga" e maleabilă? Cel priceput face minuni: o prepară ca un *master-chef,* dozează bine ingredientele, o modelează ca un sculptor, o pune în valoare. Cel nepriceput... o lasă cu cocoloaşe, o „fierbe" până o face să „explodeze", se văicăreşte că e „greu", pasează vina asupra „mămăligii" şi nu-şi asumă niciodată nepriceperea. Dacă nici cu o „mămăligă" nu se descurcă, ce încredere poţi să-i acorzi în privinţa... competenţelor de guvernare?!

Atenţie, însă! Şi *neîncrederea se poate răspândi ca un virus!* Aceasta nu este o informaţie oficială. „Cine va vre să o creadă, bine va fi, iară cine nu o va crede, iarăşi bine va fi. Cine cum îi va fi voia, aşa va face", zic şi eu, precum cronicarul, în aceste „cumplite vremuri de acmu".

Semn(al) de carte

Nicolae Anastasiu, *Patchwork cu maeştri şi discipoli. Antologie de texte ştiinţifice,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2020. Prefaţă (*Laudatio. Modelul şi calea*) de Emil Constantinescu

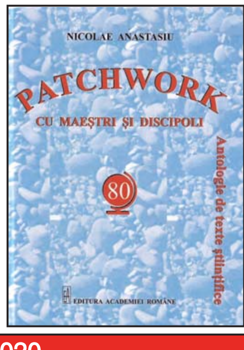
În sertarele memoriei, dar mai ales în numeroasele publicaţii ştiinţifice din comunitatea în care trăieşti, vei recunoaşte truda pe care ai depus-o pentru ca o scriere, o reflecţie, o idee... să ajungă în paginile acestora. Astăzi, ele sunt risipite în tomuri ce se află în biblioteci, la colegi sau în rafturi unde se odihnesc cărţile personale. Adunate, acum, la un loc, ar putea deveni o antologie,care să te reprezinte mai clar, pentru preocupările pe care le-ai avut, pentru domeniile pe care le-ai abordat şi noutăţile pe care le-ai adus în momentul publicării lor.

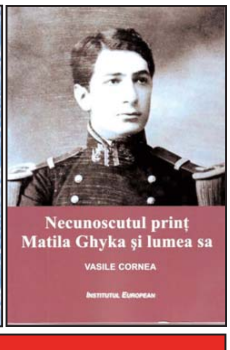
Volumul de faţă se doreşte a fi aşa ceva: o antologie cu articolele publicate între anul 2001, când am devenit membru corespondent al Academiei Române şi anul 2019, când am susţinut Discursul de recepţie. Câteva extrase din aceste două evenimente au fost prinse în capitolul I, intitulat *Sub Aula Magna a Academiei Române* .

În acelaşi timp, privite în oglindă, aceste lucrări reflectă şi provocările pe care le-am înfruntat, maeştrii şi discipolii pe care i-am avut şi alături de care le-am publicat, tendinţele ştiinţifice în comunitatea în care m-am aflat. (Autorul, în Motivaţia de la începutul cărţii)

Vasile Cornea, *Necunoscutul prinţ Matila Ghyka şi lumea sa,* Institutul European, Iaşi, 2020

Lucrarea de faţă îşi propune să readucă în actualitate viaţa şi opera unui gânditor român de expresie franceză şi engleză, Matila C. Ghyka. Cartea cuprinde în prima parte viaţa şi se încearcă a fi o sinteză a contribuţiilor eroului nostru la cultura epocii sale, iar în a doua parte are enumerate operele sale. Autorul nostru a fost ofiţer de marină, apoi diplomat. Cu studiile liceale făcute în Franţa la finele secolului al XIX-lea, urmate timp de doi ani de cursuri pregătitoare în vederea admiterii la şcoala de ofiţeri de marină a Franţei, pe care apoi a absolvit-o, continuate mai târziu cu o facultate de inginerie electrică (astăzi o putem asimila cu o facultate de electrotehnică, conform cu nivelul de atunci al ştiinţei) şi în final un doctorat în drept *magna cum laude,* luat la Bruxelles, a pornit în viaţă binecuvântat de dotarea genetică şi de condiţii materiale confortabile, provenind dintr-o familie boierească legată de familiile Balş şi de Ghyka, cu vagi rădăcini armâneşti în Epirul albanez, la Ghyka din secolul al XVII-lea şi ceva mai puternice în nobilimea austriaco-moraviană. Ca ofiţer de marină a activat mai puţin de zece ani, ca diplomat, cam un sfert de secol. Călător înrăit, a avut ocazia să cunoască lumea de foarte tânăr, să vadă multe locuri şi să reţină date care i-au permis în anii de diplomaţie să scrie câteva cărţi care l-au făcut celebru. Al Doilea Război Mondial îl găseşte în serviciul diplomatic în Marea Britanie, unde se va stabili definitiv, predă estetica cam cinci ani în lumea nouă, se retrage în Europa, îşi scrie amintirile şi continuă să publice atât în franceză, cât şi în engleză. (Autorul, la începutul prefeţei cărţii)

Homo sapiens

O şansă istorică pentru un nou proiect politic global

Emil CONSTANTINESCU

Dacă vrem să înţelegem cum va arăta lumea după pandemie, ar trebui mai întâi să înţelegem prezentul pe care-l trăim şi să învăţăm din lecţiile trecutului apropiat. Ultimele luni au evidenţiat două aspecte majore cu caracter pozitiv: responsabilitatea personală a oamenilor care, indiferent de regimul politic, calitatea administraţiei, gradul de dezvoltare economică şi socială şi convingerile religioase, au dovedit o înaltă responsabilitate civică, şi modul în care progresul în tehnologia comunicării poate fi util în cazul unei pandemii. În acelaşi timp, s-au putut vedea mediocritatea liderilor politici, ineficienţa sistemului economico-financiar bazat pe obţinerea profitului în rezolvarea problemelor de sănătate publică, limitele ştiinţelor medicale, ale ştiinţei în general, precum şi riscurile unor tehnologii scăpate de sub control. Două basme care ne-au însoţit copilăria, cel al *Împăratului fără haine* şi cel al *Ucenicului vrăjitor,* par a fi transpuse în realitatea zilelor noastre.

Privind retrospectiv primele două decenii ale secolului XXI, vedem că omenirea a trecut prin două crize: criza globalizării terorismului, începând cu 11 septembrie 2001 şi criza financiară din 2004-2009. După fiecare din aceste crize s-a spus, cum se spune şi în actuala criză, că „lumea nu va mai fi la fel". Dar experienţa postcriză a arătat că lumea a rămas aceeaşi, iar, în timp, lucrurile chiar s-au înrăutăţit. Acţiunile represive de după atentatul din 11 septembrie nu au pus capăt terorismului; din contră, mişcările teroriste s-au intensificat, pentru că soluţiile s-au rezumat la intervenţii militare externe şi la intensificarea măsurilor de securitate pe plan intern şi nu la un efort general pentru crearea unei culturi a păcii. Efectele dezastruoase ale crizei economice din 2004-2009, provocată de politicile bancare nesăbuite, nu au fost suportate de bănci şi de sistemul financiar bancar care a jucat un rol esenţial în propagarea sa. Agenţiile de rating nu au fost decredibilizate şi învinuite, iar sistemul existent a continuat neperturbat, creând astfel premisele unor crize similare în viitor. Cetăţenii trădaţi de administraţie au fost cei care au avut de suferit, fiind obligaţi să suporte costurile crizei.

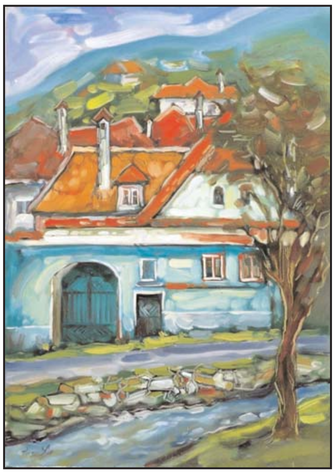
Mediul academic: antrenor şi arbitru al jocului politic

Complexul militar-industrial, leadershipul politic, sistemul financiar s-au dovedit incapabile de a face faţă acestor crize. Nu ne putem aştepta să o poată face astăzi. Când Marea Criză Economică din 1929 a lovit lumea, Albert Einstein comenta că o criză nu poate fi soluţionată de către cei care au cauzat-o. De aceea, sunt convins că atât timp cât politica şi administraţia sunt dominate de mediocritate şi populism, iar mediul economic este axat strict pe maximizarea profitului, îi revine mediului academic obligaţia de a formula o strategie care să protejeze omenirea, cetăţenii şi democraţia deopotrivă şi să controleze cum progresul tehnologic şi cercetarea biomedicală pot asigura binele, limitând efectele negative. Guvernele actuale, obsedate de respectarea reglementărilor de prevenire a răspândirii virusului şi de restricţiile bugetare, văd copacii, dar nu mai văd pădurea. A venit vremea ca mediul academic şi oamenii de ştiinţă să se angreneze într-o dezbatere asupra viitorului societăţii umane. Într-o lume a globalizării, când principalii actori sociali sunt interesaţi doar de atingerea unor ţeluri care corespund propriilor interese, singura voce critică este cea a mediului academic, care poate fundamenta o analiză capabilă să abordeze problemele economice, sociale, culturale, educaţionale, morale în conexiunea lor.

Avem astăzi responsabilitatea de a lucra împreună pentru binele comun, în virtutea răspunderii sociale imediate de a preveni abuzurile care se pot petrece ca rezultat al stării de urgenţă sub care se află cea mai mare parte a lumii. Aş vrea să fiu bine înţeles. Nu am în vedere implicarea directă în politică. Momentul 1989-1990, când elitele intelectuale din Europa de Est au mobilizat milioane de oameni care au pus capăt regimurilor dictatoriale şi Războiului Rece, a rămas unic în istorie. În opinia mea, fenomenul popoarelor eliberate care au ales rectori de universităţi, scriitori, filosofi şi savanţi ca primii şefi de stat şi guvern democraţi nu se mai poate repeta în secolul acesta. În contextul actual al manipulării opiniei publice de grupuri financiare, vizibile sau oculte, şi degradării climatului social, reprezentanţii de vârf ai mediului academic contemporan nu pot fi jucători, dar sunt chemaţi să fie antrenori şi arbitri ai jocului politic.

Cercetarea ştiinţifică şi (in)corectitudinea politică

Între sfera academică şi cea politică poate exista o conlucrare benefică. Politica, pentru a răspunde provocărilor unui timp al schimbărilor rapide, se poate inspira din ştiinţă pentru a se organiza în respectul unor valori comune: dialogul autentic şi echilibrat care favorizează schimbul de idei, respectul faţă de adevăr. Spaţiul academic poate fi privit ca un precursor şi un model de cooperare fără excluşi şi marginali. Solidaritatea intelectuală poate constitui un fundament pentru construirea unei noi arhitecturi politice mondiale.

Are mediul academic ceva de învăţat de la politică? Cu siguranţă. Poate învăţa de la succesele şi mai ales din eşecurile din mediul politic să devină mai prudent în imaginarea unor proiecte politice, economice şi sociale pentru care nu există studii serioase de impact şi cu care sunt însărcinaţi să le realizeze alţii din afara lui. Din experienţa oamenilor de stat, universitarii şi savanţii pot înţelege ce înseamnă să răspunzi pentru decizii care privesc viaţa, libertatea şi uneori moartea a milioane de oameni şi care pot duce la prăbuşirea, naşterea sau progresul unor state. Să nu uităm că pentru aceste decizii oamenii de stat pot plăti cu cariera lor, cu libertatea sau chiar cu viaţa.

Mediul academic şi universitar trebuie curăţat de virusul populismului şi reafirmată misiunea ştiinţei: căutarea adevărului. Cercetarea ştiinţifică nu se subordonează corectitudinii politice, adevărul ştiinţific nu este certificat de numărul de linkuri sau de voturi. Dar pentru a reda mediului academic poziţia de model intelectual şi moral din care a fost detronată în ultimele decenii trebuie remediate compromisurile pe care cercetarea ştiinţifică şi cercetarea superioară le-au acceptat în numele finanţării sau vizibilităţii. Modul de utilizare a descoperirilor ştiinţifice spre binele general şi în respectul valorilor universale este o răspundere morală faţă de societate în ansamblul ei, cu atât mai mult într-o epocă a descoperirilor digitale care ameninţă să nulifice componenta umană, ducând la automatizarea societăţii.

În opinia mea, dezbaterea trebuie să aibă două direcţii. Prima trebuie să se axeze pe responsabilitatea mediului academic şi a oamenilor de ştiinţă de a formula o strategie durabilă capabilă să valorifice progresul ştiinţific şi tehnologic. Cea de-a doua direcţie trebuie să abordeze aceste progrese dintr-o perspectivă etică şi morală. În această privinţă, nu poate suferi amânare dezbaterea unor subiecte critice, precum inteligenţa artificială şi ingineria medicală. Am convingerea că o astfel de dezbatere este esenţială, cu atât mai mult în aceste vremuri de criză, când trebuie apărate valorile fundamentale ale omenirii.

Criza sanitară mondială şi măştile ei

Actuala criză sanitară mondială trebuie examinată sub toate măştile ei: economică, politică, socială, morală. Sensul pe care mass-media i-l dă în mod curent este cel al unui cataclism sau dezastru. În vechea cultură chineză, ideograma pentru criză semnifica, în acelaşi timp, şi pericol, şi şansă.

Ce şansă? Şansa unei schimbări. A cui? A sistemului. A cărui sistem? A sistemului politic şi economic actual. În ce măsură este posibilă? Pentru moment, înţelegem că nu se poate renunţa la sistemul financiar actual în lipsa unui concept alternativ funcţional, dar poate fi îngrădită lăcomia băncilor, nu se poate renunţa la sistemul de securitate, dar pot fi limitate abuzurile lui. Asta nu înseamnă că o schimbare nu trebuie pregătită, pentru că recenta criză sanitară a lăsat să se vadă ceva mai profund: ruptura dintre actualul sistem politic şi economic globalizat şi modelul cultural care l-a definit la începuturile sale.

Grav este că ruptura dintre economia reală şi cea speculativă, pe de o parte, şi dintre administraţia birocratizată şi cetăţeni, pe de altă parte, a afectat un element esenţial atât pentru democraţie cât şi pentru economia de piaţă: încrederea cetăţenilor. Există riscul ca nemulţumirea populară, blocată în perioada pandemiei, să alimenteze mişcările fără ideologie, fără lideri, ale unor persoane fără identitate, mobilizate pe reţele de socializare, care, profitând de anomia creată, să genereze o *protestocraţie* care să ameninţe democraţia reprezentativă creând premisele derapajului spre un regim autoritar.

Pentru a recâştiga încrederea cetăţenilor este nevoie de mai mult decât o reluare a dialogului social. Este nevoie de un nou model cultural, pentru că niciun proiect politic nou nu poate avea succes dacă nu este precedat şi fondat pe un model cultural, bazat pe valori morale, singurele care pot crea o solidarizare a energiilor pozitive ale societăţii.

Un nou model cultural într-un viitor marcat de dezvoltări haotice şi incertitudine

Secolul XXI are nevoie de un nou model cultural, care să răspundă nu numai şocurilor economice şi sociale ale globalizării, dar şi să creeze o viziune dătătoare de speranţă într-un viitor marcat de dezvoltări haotice şi incertitudine. Există acum şansa istorică de a propune un astfel de proiect.

Soluţiile politice şi economice care sunt cerute acum în mod imperativ pot fi eficiente pentru tratarea crizei pe termen scurt, dar ele vor fi ineficiente pe termen lung dacă nu vor fi utilizate resursele intelectuale necesare elaborării unui nou model cultural pentru lumea viitorului. Construirea strategiilor plecând de la politicile curente şi mai departe a viziunii viitorului plecând de la aceste strategii pe termen lung, oricât de durabile ar fi, nu înseamnă însă decât a avansa spre viitor cu spatele. Dimpotrivă, dacă vom pleca de la o viziune inspirată asupra viitorului către prezent, putem avansa cu faţa spre viitor, observând din timp şi obstacolele şi pericolele pe care trebuie să le înfruntăm.

Actuala criză sanitară mondială ne distrage atenţia de la un fapt evident, pe care obsesia globalizării l-a estompat: trecerea de la o lume unipolară – care a înlocuit la sfârşitul Războiului Rece lumea bipolară, marcată de confruntarea est-vest – la o lume multipolară. Această lume multipolară deschide mai multe direcţii şi niciun model nu mai poate pretinde a fi o soluţie unică. O examinare critică a proiectului globalizării, care nu poate fi împiedicată, este necesară permanent, mai ales acum când pare a fi abandonat, chiar de statele care l-au iniţiat, în momentul în care nu-l mai pot controla şi există tentaţia de a se folosi de pandemie pentru a justifica acest abandon.

→

O examinare critică a proiectului globalizării în lungul drum către solidaritatea mondială

Dacă vom continua să imaginăm proiecte fără să luăm în considerare anxietăţile inevitabile pe care le implică o construcţie politică care afectează viaţa a peste şapte miliarde de oameni, avem puţine şanse să dezvoltăm o lume puternică şi democratică. Iată de ce cred că lungul drum către o solidaritate mondială trebuie să înceapă din interiorul fiecărei naţiuni, comunităţi locale sau chiar familii. Acolo, de multe ori, putem regăsi multe din contradicţiile pe care le descriem ca fiind tipice discrepanţelor dintre Nord şi Sud sau Vest şi Est pe plan mondial, dar unde putem identifica şi liantul identitar al unui ethos comun. Astfel vom putea înţelege mai bine lumea în care trăim.

Actuala pandemie a adus cu ea o situaţie unică în istoria omenirii, acceptarea de către miliarde de oameni a izolării la domiciliu pe o perioadă îndelungată. Aceasta nu poate rămâne fără urmări în plan psihic. Pe de altă parte, confruntarea cu virusul şi cu consecinţele în plan economic şi social au afectat sentimentul de certitudine inoculat atât de regimurile autoritare, cât şi de ,,statul bunăstării" al democraţiilor postbelice. Sentimentul de incertitudine care tinde să se generalizeze în prezent are rădăcini mai vechi.

Crizele de adaptare nu sunt noi în evoluţia societăţii umane, numai că în prezent se desfăşoară mult mai rapid şi pe spaţii mai mari, sporind incertitudinea persoanei umane pe tot cuprinsul satului planetar. Dezvoltarea accelerată a relaţiei tehnologie–economie a zguduit sfârşitul secolului XX, anunţând două şocuri: globalizarea şi explozia cunoaşterii. Ambele au amplificat cu brutalitate incertitudinea. În opinia mea, politica, aşa cum este ea concepută şi practicată în prezent, nu este încă pregătită să gestioneze enormele sfidări ce stau în faţa noastră în noul secol şi mileniu şi recursul la experienţa ştiinţei ne poate ajuta.

Ştiinţa, ca avanpost al cunoaşterii, a făcut faţă, în secolul trecut, unor provocări asemănătoare, printr-o adevărată revoluţie în matematică şi fizică odată cu trecerea de la geometria clasică la cea neeuclidiană şi de la mecanica newtoniană la cea cuantică. Ştiinţa a mers mereu mai departe, modificându-şi şi logica, şi limbajul.

Criza limbajului ştiinţific a fost depăşită prin teoria semantică a informaţiei. Teoria mulţimilor fuzzy a creat aşa-numita *logică ceţoasă,* cu care începe studiul sistemelor cu informaţie incompletă, iar cu ajutorul modelelor stocastice se pot analiza procese reale a căror evoluţie se desfăşoară conform legilor întâmplării.

Aplicaţiile s-au extins în biologie (dinamica populaţiilor), în economie (ratele de schimb), în pedagogie–psihologie (procesele de învăţare). Teoria haosului permite analiza comportamentului instabil al sistemelor dinamice neliniare la care o perturbare minoră a condiţiilor iniţiale poate conduce la traiectorii complet diferite. Ştiinţa a demonstrat astfel că incertitudinile pot fi descrise, reprezentate şi înţelese.

Politica – în sensul ei nobil, de slujire a interesului public – trebuie să-şi asume incertitudinile viitorului, depăşind deriva populistă care degradează şi epuizează resursele proiectelor pe termen lung şi să-l înfrunte cu un proiect politic superior. Nu este vorba de a deplasa politicul în sfera hazardului, ci de a vedea în libertatea oamenilor elementul fundamental al societăţii. Diferenţa esenţială între sistemele politice este dată de modul în care acestea gestionează incertitudinea. Îşi asumă ele incertitudinea încercând să găsească soluţii prin dialog? Sau încearcă să elimine incertitudinea prin dictatul ideologiilor, religiilor sau al banilor?

Gestiunea incertitudinii se poate face doar într-o societate deschisă. Din confruntarea cu marile mize poate izvorî un comportament care răspunde provocărilor realităţii cu respectul principiilor. Când nu putem acţiona motivaţi de certitudinea reuşitei, putem acţiona din conştiinţa datoriei.

Politica în societatea cunoaşterii şi în lumea globalizată a viitorului trebuie construită ca o viziune complexă asupra viitorului, bazată pe un nou dialog asupra valorilor umane. Actuala criză sanitară mondială, care a adus în prim-plan nu averea noastră, ci viaţa noastră, ne impune cu brutalitate să optăm între *a avea* sau *a fi.* Este nevoie de crearea unui nou arbitraj între putere şi cunoaştere, care să reconfigureze un cadru în care fiecare individ să poată nu numai să *fie*, ci şi să *devină.*

Purtând şi subtitlul „Cu accent pe responsabilitatea mediului academic", textul anterior a fost rostit ca discurs principal în deschiderea video-conferinţei *Cum va arăta lumea după pandemie?*, organizată de Institutul de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului şi Reţeaua Universităţilor de la Marea Neagră, 14 mai 2020.

Academia Română: Punct de vedere privind educaţia online

Academia Română consideră că educaţia reprezintă unul dintre cele mai importante domenii de activitate ale unei societăţi şi are implicaţii profunde şi de durată în toate celelalte sectoare socio-economice.

Academia Română susţine că educaţia se face în cadru social, prin interacţiunea directă dintre elevi, studenţi, cadre didactice, părinţi şi oricare alte persoane şi entităţi aflate în contextul conectării sociale. Academia Română remarcă utilitatea şi eficienţa desfăşurării unor activităţi didactice în spaţiul virtual, dar apreciază că educaţia online este o formă complementară educaţiei directe, în sala de clasă.

Academia Română lansează în acest sens un punct de vedere, intitulat „Educaţia online – suport pentru performanţă", în care, pe baza provocărilor din societatea contemporană şi ţinând cont de contextul revoluţiei digitale, consideră absolut necesară regândirea sistemului naţional de educaţie.

Academia Română doreşte să atragă atenţia asupra câtorva elemente importante referitoare la actuala situaţie a învăţământului românesc, pornind de la experienţa utilizării extinse a învăţământului la distanţă, mediat de tehnologie, ca soluţie de avarie în contextul recentei pandemii.

Este deja o evidenţă pentru toată lumea că trăim în plină revoluţie digitală, fenomen ce are în centru tehnologiile informaţiei şi comunicaţiilor (TIC), inteligenţa artificială şi robotica colaborativă, care nu poate fi ignorat, întrucât are un profund impact asupra evoluţiei societăţii şi economiei, asupra indivizilor şi a relaţiilor de orice natură stabilite la scară globală. Prin urmare, adaptarea rapidă la evoluţia acestor tehnologii este o necesitate a învăţământului românesc, care, însă, presupune *regândirea atentă a întregului sistem de educaţie* ce urmează să integreze, cu justă măsură, educaţia online şi educaţia directă, în şcoală.

Luând în considerare procesul educativ-formativ într-un cadru instituţionalizat, evidenţiem mai multe niveluri, principial diferite din mai multe puncte de vedere, începând cu nevoile psihosociale şi capacităţile fiziologice şi cognitive ale elevilor/studenţilor: nivel preşcolar, ciclul primar, gimnazial, liceal şi universitar.

Şcoala, prin cele *două obiective principale* – educaţia (formarea de personalităţi, caractere, fiinţe sociale şi cetăţeni educaţi) şi instruirea (transmiterea de cunoştinţe şi informaţii, formarea de deprinderi, competenţe şi abilităţi) – joacă un rol fundamental în evoluţia societăţii, în integrarea globală la nivel competitiv. Este de menţionat că, pentru nivelurile iniţiale (preşcolar, primar şi gimnazial), educaţia este obiectivul crucial. Transmiterea de cunoştinţe creşte în importanţă nivel cu nivel, cele două obiective devenind la fel de importante în timpul ciclului liceal.

Educaţia reprezintă unul dintre cele mai importante sectoare de activitate ale unui stat, ale unei societăţi, cu implicaţii adânci şi de lungă durată în toate celelalte sectoare socio-economice. Experimentele grăbite şi nereuşite, improvizaţiile, instabilitatea, incoerenţa şi lipsa de viziune pot compromite sistemul de educaţie, cu repercusiuni grave pe termen mediu şi lung asupra evoluţiei societăţii. Credibilitatea, transparenţa, flexibilitatea şi stabilitatea sistemului de educaţie reprezintă atribute esenţiale pentru atingerea performanţei compatibile cu evoluţia ştiinţei şi tehnologiei.

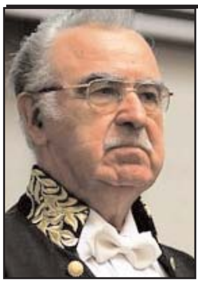
O analiză atentă a impactului tehnologiilor informaţiei şi comunicaţiilor asupra sistemului de educaţie, ce include o pregătire profesională competitivă la nivel global, ne conduce la următoarele concluzii:

- **Tehnologia informaţiei şi comunicaţiilor, inteligenţa artificială şi robotica colaborativă reprezintă un suport remarcabil în procesul de educaţie şi instruire, dar utilizarea acestora trebuie făcută cu precauţie şi responsabilitate.**
- **Pentru ciclurile preşcolar şi primar (3-11 ani) şcoala online este departe de a fi o opţiune; din contră, aceasta poate avea efecte dăunătoare pentru elevi, în sensul periclitării bunei lor dezvoltări psiho-sociale şi intelectuale. Educaţia se face în interacţiune directă cu un educator, relaţia dintre elev şi învăţător/profesor fiind mai mult decât comunicare de sunete şi imagini. Învăţătorul/profesorul este model, ocrotitor, suport moral etc. şi trebuie perceput în chip nemijlocit de elevi.**
- **Educarea prin socializarea directă continuă să fie foarte importantă, chiar dacă din liceu începe cultivarea competenţelor, a talentelor şi se fac primii paşi spre viitoarea profesie. Însă extinderea utilizării tehnicilor digitale în procesul formativ-educativ trebuie să se realizeze cu precauţie.**
- **Folosirea tehnologiilor digitale în procesul de educaţie presupune o schimbare de paradigmă pentru dascăli, o modificare a modului de organizare şi prezentare a lecţiilor, însoţite de eforturi suplimentare şi de o infrastructură performantă, eficientă.**
- **Generalizarea învăţământului online poate compromite întregul sistem de educaţie, atât prin consecinţe directe asupra calităţii, cât şi prin cerinţele legate de asigurarea echitabilă a accesului tuturor elevilor/profesorilor la infrastructura performantă (platforme, comunicare, tablete, calculatoare etc.), care, în acest moment, este, din păcate, deficitară.**
- **Utilizarea eficientă a platformelor de instruire online înseamnă pregătirea corespunzătoare a utilizatorilor (educatori şi elevi/studenţi) şi modificarea rolului profesorului care, în acest context, devine un antrenor (instructor).**

Aşa cum am precizat şi în „Manifestul pentru adaptarea la era digitală", lansat de Academia Română în data 16 octombrie 2019, pledăm pentru elaborarea unui program coerent, la nivel naţional, care să ţină cont de receptivitatea deosebită a tinerilor faţă de noile tehnologii.

→

Homo sapiens

Agricultura în contextul secetei şi deşertificării

Acad. Cristian HERA

Producţiile agricole realizate în România sunt departe de a exprima potenţialul real de producţie al solurilor, *starea de fertilitate,* care de fapt reprezintă capacitatea acestora de a asigura, simultan şi continuu, necesarul de elemente nutritive şi apa pentru creşterea şi dezvoltarea plantelor pe întreaga perioadă de vegetaţie, fiind superioară, în medie, *fertilităţii solurilor de pe mapamond.*

La nivel planetar, solurile cu fertilitate redusă şi foarte redusă ocupă 62%, cele cu fertilitate moderată 27%, iar cele caracterizate printr-o fertilitate ridicată numai 11% din suprafaţa totală a uscatului. În ţara noastră, 28% din soluri au o fertilitate ridicată şi foarte ridicată, 22% au o fertilitate moderată şi 50% o fertilitate redusă şi foarte redusă.

Rezultatele obţinute de fermierii care au făcut investiţiile necesare şi au aplicat tehnologii de cultură corespunzătoare obţinerii unor recolte competitive cu cele mai bune realizate în Europa, precum şi producţiile medii realizate pe ţară în ultimii cinci ani la principalele plante (grâu, porumb, floarea-soarelui, soia), demonstrează capacitatea obţinerii unor producţii agricole performante, competitive cu cele din ţările avansate.

Semnalul de alarmă din anul 1972, „avem un singur Pământ şi trebuie să-l protejăm", exprimat la Conferinţa Naţiunilor Unite de la Stockholm privind Mediul şi Umanitatea, este şi astăzi extrem de actual, mai ales în contextul în care populaţia globului creşte substanţial, resursele naturale se diminuează, schimbările climatice, cu fenomene extreme din ce în ce mai frecvente, devenind tot mai alarmante.

Pandemia Covid-19, declanşată la începutul anului 2020, ne determină să gândim un alt sistem de organizare, procesare, diversificare, conservare şi distribuire a produselor agroalimentare.

Pe baza acumulării de cunoaştere, elita mondială a înţeles că unica soluţie viabilă pentru dezvoltarea viitoare a societăţii umane şi menţinerea unui mediu sănătos este dezvoltarea durabilă şi performantă, a cărei esenţă constă în utilizarea raţională a tuturor resurselor naturale, a surselor de energie convenţională şi a materiilor prime regenerabile, într-o măsură şi într-un ritm care să permită refacerea lor, asigurând astfel continuitatea omenirii.

Reafirm, fără rezervă, că resursa naturală vitală pentru un viitor sustenabil şi performant, alături şi împreună cu APA, este SOLUL.

La cel de al VIII-lea Congres Mondial de Ştiinţa Solului care a avut loc în România în 1964, cu participarea a 1190 de specialişti din 63 de ţări de pe 5 continente, solurile româneşti erau considerate „miracol". Acest „mit" este acum pe cale de dispariţie, mai ales în condiţiile în care resursele naturale se diminuează, în timp ce investiţiile făcute în agricultura şi dezvoltarea rurală românească au fost şi rămân nesemnificative, iar suprafaţa irigată a ţării s-a redus substanţial faţă de cele 3,2 milioane de ha existente în anul 1989.

Să nu uităm că fiecare cultură exportă anual din sol, prin recoltă, zeci sau sute de kg de elemente nutritive, azot, fosfor, potasiu, microelemente, în funcţie de nivelul recoltelor obţinute, recolte care în ultimii ani au atins cifre record.

Starea de fertilitate a solurilor se diminuează substanţial, se deteriorează continuu şi ca urmare a folosirii unor cantităţi extrem de reduse de îngrăşăminte minerale şi organice, precum şi din cauza *eroziunii solului* sau a altor *factori naturali sau antropici folosiţi neraţional.*

Solul constituie bogăţia cea mai de preţ, zestrea cea mai valoroasă a unei naţiuni, bogăţie care trebuie preţuită, protejată şi valorificată la adevăratul potenţial, întrucât reprezintă garanţia stabilităţii viitorului şi consolidează securitatea şi siguranţa alimentară.

Părintele ştiinţei agricole româneşti, acad. Gheorghe Ionescu–Şişeşti, declara cu jumătate de secol în urmă că „pământul are o funcţie socială, [...] este veşnic. Dacă pământul dispare, dispare veşnicia", altfel spus, întreaga viaţă este condamnată la pieire.

Fiind profund implicat de peste 60 de ani în agricultura României, cu intenţia de a contribui la orientarea strategică a acţiunilor prezente şi viitoare, îmi îngădui să evidenţiez câteva aspecte ale realităţii de astăzi din domeniul agriculturii, aspecte favorabile, precum şi *deficienţe îngrijorătoare* pentru dezvoltarea durabilă şi performantă. [Nota red.: Academicianul Cristian Hera este preşedintele Secţiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice, preşedinte de onoare al Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice „Gheorghe Ionescu-Şişeşti", a fost preşedinte al Academiei Române în ianuarie-aprilie 2018 şi vicepreşedinte din 2010 până în 2017.]

România are un potenţial agricol remarcabil, situându-se pe locul 6-7 în Uniunea Europeană.

Ţara noastră dispune de o *sursă extraordinară de biomasă,* din păcate puţin valorificată, care ar putea aduce o substanţială valoare adăugată, considerabil mai mare, prin zootehnizarea agriculturii.

Alături şi împreună cu SOLUL, altă resursă naturală cu rol hotărâtor în asigurarea recoltelor este APA.

Schimbările climatice globale vor afecta drastic agricultura, restrângând zonele favorabile acesteia, determinând modificări în spectrul sortimentului de culturi, solicitând tehnologii adaptate noilor condiţii.

În acest context se impune pregnant modernizarea şi eficientizarea sistemelor de irigaţii pentru valorificarea cât mai eficientă a tuturor resurselor de apă, obţinerea unui randament ridicat pe fiecare ml de apă folosit în irigarea culturilor, mai ales în condiţiile în care *în ţara noastră se înregistrează din ce în ce mai frecvent fenomene de secetă şi arşiţă.*

Amplificarea perioadelor de secetă înregistrate în ultimele decenii conduce inevitabil la accelerarea deşertificării şi aridizării.

Extinderea şi amplificarea acestor fenomene s-a datorat şi continuă să se datoreze neglijării, de multe ori totale, a efectelor negative pe care *progresul tehnologic şi industrializarea intensivă* le exercită asupra mediului în general şi asupra climatului în special.

Schimbările climatice, aşa cum am menţionat, modifică substanţial şi caracteristicile diferitelor ţări sau regiuni, restrângând zonele favorabile pentru agricultură, impunând schimbări radicale ale sistemelor de exploataţie, sortimentelor de genotipuri vegetale şi animale, tehnologiilor de cultivare a plantelor şi creştere a animalelor, sistemelor de asigurare a ecosanogenezei în ansamblu.

Elementele menţionate sintetic condiţionează nivelul şi calitatea recoltelor care trebuie să asigure necesarul intern de hrană precum şi produse pentru export.

Deşi în ultimii ani au fost obţinute producţii record, producţiile realizate sunt încă mici, neeficiente economic şi, ca atare, departe de a fi competitive cu cele obţinute în multe ţări ale UE, ceea ce face ca România, din ţară exportatoare, să devină *ţară importatoare de alimente.*

→

Ca o concluzie asupra acestor observaţii, remarcăm utilitatea indubitabilă şi eficienţa instrumentelor pentru organizarea şi desfăşurarea unor activităţi online, cu o precizare importantă: utilizarea lor este *complementară,* fără a exclude educaţia în clasă, cu profesorul care transmite elevilor mult mai mult decât cunoştinţe şi informaţii, care este un model comportamental şi care incumbă un mod de gândire, acţiuni greu de realizat prin internet.

Domeniile tehnice, medicina, arhitectura pot beneficia de tehnologiile digitale, dar nu poate fi înlocuit procesul formativ asigurat în laboratoare şi platforme experimentale, la care elevii şi/sau studenţii trebuie să aibă acces nemijlocit.

Preluarea unor modele cu rezultate notabile în alte ţări, fără a ţine seama de particularităţile sistemului naţional de educaţie, de trăsăturile psihosociale ale poporului nostru, organizarea de experimente fără un studiu de impact şi lansarea unor programe formative fără coerenţă pot compromite generaţii întregi de tineri. Aceştia, supuşi unor experimente improvizate, născute prin incompetenţă şi lipsă de responsabilitate, devin inadaptaţi social.

Şcoala trebuie să genereze *oameni* şi nu „să producă oameni ai muncii". Aşezarea în prim plan a ideii că şcoala este obligată „să producă absolvenţi adaptaţi exclusiv nevoilor economiei", ca şi cum ar fi o linie de producţie, este greşită. Despre care nevoi este vorba, despre cele de azi, de mâine sau de poimâine? Este adevărat că absolvenţii de învăţământ superior trebuie să se specializeze în vederea onorării unui loc de muncă, dar profesiile se schimbă tot mai rapid. Şcoala are menirea să-i înveţe pe studenţi cum să înveţe, cum să se adapteze schimbărilor rapide, cum să facă faţă acestor provocări prin profilări şi reprofilări succesive.

Dinamica schimbărilor tot mai numeroase şi mai profunde din societate nu se poate reflecta mecanic în dinamica materiilor/disciplinelor şcolare. Aceste discipline verificate de istorie – ştiinţe fundamentale, ştiinţe ale naturii, limbi materne şi străine, ştiinţe sociale şi umaniste – trebuie să rămână ca atare, pentru că ele au capacitatea de a antrena mintea, a dezvolta un sistem de gândire propriu, critic şi analitic deopotrivă, şi au produs roade bune de-a lungul secolelor şi mileniilor. Ceea ce trebuie să se modifice şi adapteze mereu sunt conţinuturile. Inventarea de noi materii (educaţie managerială, financiară, sanitară, de mediu etc.) este complet neindicată şi contraproductivă pentru scopurile şcolii. Adaptarea la nou se poate realiza perfect – şi s-a realizat, parţial, de-a lungul vremii – prin materiile existente, prin orele de dirigenţie şi printr-o serie de metode alternative, aflate la îndemâna educatorilor.

Nivelul de educaţie al unei naţiuni dă măsura gradului de compatibilitate a acesteia cu valorile universale ale umanităţii. De aceea, se impune mai mult ca oricând o regândire a întregului sistem naţional de educaţie, în noul context al revoluţiei digitale şi al provocărilor din societatea contemporană. Dar educaţia online nu poate să constituie un scop în sine pentru lumea românească, ci ea trebuie să fie un mijloc eficient de a completa şi de a suplini – în cazuri speciale, atunci când este absolut necesar – ceea ce educaţia directă, în săli de clasă, laboratoare, amfiteatre etc., nu poate realiza.

(Biroul Prezidiului Academiei Române, 28 iulie 2020)

Homo sapiens

Cercetarea ştiinţifică agricolă românească în ultimele decenii se găseşte într-un mare impas. *Numărul cercetătorilor s-a redus substanţial,* baza tehnico-materială este insuficientă, cea existentă e mult îmbătrânită, *resursele financiare sunt departe de a fi suficiente pentru crearea unor noi organisme biologice şi tehnologii de cultură care să corespundă provocărilor prezente şi viitoare.*

Frecvenţa şi gravitatea secetei şi deşertificării sunt evident accentuate de schimbările climatice globale.

Conform datelor furnizate de Administraţia Naţională de Meteorologie, în secolul 20, deceniile 1941–1950 şi 1981-1990 au fost caracterizate prin 3 ani de secetă excesivă. Aceeaşi sursă arată că în primul deceniu al secolului 21 ne confruntăm cu 5 ani extrem de secetoşi (2000-2001, 2001-2002, 2002-2003, 2006-2007 şi 2008-2009), continuându-se şi în deceniul al doilea. Inundaţiile catastrofale din acest interval confirmă că ţara noastră este puternic afectată de fenomenul schimbărilor climatice globale, care devin extrem de îngrijorătoare.

Vremea lipsită de precipitaţii este agravată de temperaturi crescute, peste media multianuală, lipsa de apă, vântul, căldura, evaporaţia puternică exercitând influenţe negative asupra solului, apei din sol, asupra vegetaţiei, păşunilor şi fâneţelor, plantaţiilor de pomi şi viţă de vie, pădurilor şi mai ales recoltelor plantelor cultivate şi animalelor domestice.

Prima resursă naturală, rezerva de apă din sol, care se epuizează prin consumul plantelor şi evaporaţie, atinge frecvent limite corespunzătoare intervalului de ofilire şi coeficientului de higroscopicitate pe adâncimi variabile. Nivelul apelor freatice scade dramatic.

Apa freatică şi cea de suprafaţă (râuri, lacuri), este influenţată de lipsa de precipitaţii asociată cu temperaturi anormale, resursele reducându-se uneori până la dispariţie, afectând grav ecosistemele din zonele respective.

Viaţa din sol, *a doua resursă naturală esenţială*, încetineşte sau stagnează, *tulburând ciclurile biologice ale elementelor vitale*, îndeosebi ale azotului şi carbonului, cu repercusiuni asupra reducerii fertilităţii solului.

Plantele de cultură reacţionează diferit la secetă, în funcţie de presiunea osmotică proprie celulelor lor şi de apartenenţa lor la grupa de eficacitate fotosintetică, din acest punct de vedere speciile din zonele temperate fiind cele mai afectate.

Plantele expuse secetei îşi accelerează ciclul vegetativ în defavoarea creşterii, nivelul şi calitatea recoltelor fiind mult diminuate.

Compoziţia floristică a păşunilor şi a fâneţelor se schimbă, reducându-se speciile de plante cu calităţi nutritive, favorizând-se îmburuienarea.

În cadrul speciilor cultivate în ţara noastră există diferenţe, unele fiind mai rezistente la secetă (grâul, orzul, rapiţa, floarea-soarelui, sorgul, porumbul, iarba de Sudan, ghizdeiul, sparceta, lucerna), toleranţa fiind condiţionată de diferiţi factori tehnologici, iar alte specii nu sunt pretabile semănatului în condiţii de secetă (cartoful, fasolea, sfecla de zahăr şi furajeră, trifoiul). Gradul de rezistenţă la secetă diferă între soiuri şi hibrizi şi poate fi îmbunătăţit prin ameliorări genetice.

În acest context, subliniez încă o dată rezistenţa superioară a materialului genetic autohton utilizat intens în programele de genetică şi ameliorare. Un exemplu elocvent îl constituie soiurile de grâu create la Institutul Naţional de Cercetare-Dezvoltare Agricolă Fundulea şi la Staţiunile de Cercetare-Dezvoltare Agricolă Lovrin şi Turda, soiuri net superioare ca rezistenţă la secetă şi arşiţă faţă de cele străine.

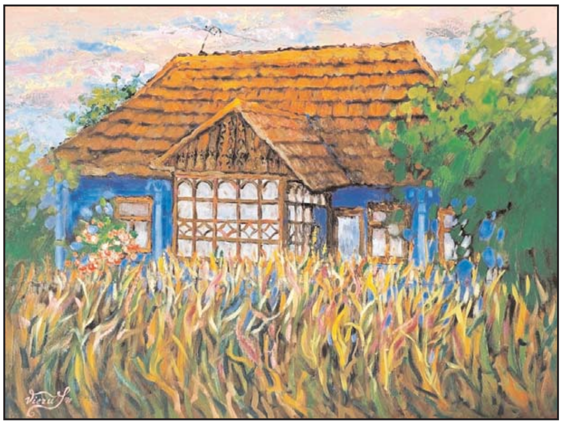
În România sunt unităţi de producţie care, folosind material biologic şi tehnologii performante, *adaptate condiţiilor de sol şi climă specifice zonei,* demonstrează fără drept de tăgadă potenţialul performant al agriculturii noastre.

Îmi îngădui să menţionez Combinatul Agroindustrial Curtici, judeţul Arad, care constituie, din punctul meu de vedere, un model de organizare, administrare şi funcţionare, cu rezultate economice de excepţie, realizate prin valorificarea celor mai performante organisme biologice vegetale şi animale, tehnologii de cultură a plantelor şi creştere a animalelor adaptate, dar, pentru a adăuga valoare producţiei agricole, aceasta a fost folosită în mare parte în sectorul zootehnic (zootehnizarea agriculturii), procesată, depozitată şi comercializată prin unităţi proprii ale Combinatului.

O altă unitate performantă este AGRICOS din Insula Mare a Brăilei, unde sunt folosite genotipuri de plane, soiuri şi hibrizi adaptaţi, precum şi tehnologii de producţie corespunzătoare cerinţelor locale, recoltele de grâu, porumb, soia, floarea-soarelui, rapiţă, lucernă obţinute an de an fiind competitive cu cele realizate în cele mai performante ferme din UE.

Pădurile, expuse şi ele secetei, au un risc suplimentar, tăieri masive, defrişări şi incendii devastatoare.

Rolul pădurilor de rezervor natural de biodiversitate, de recirculare a apei, de protecţie contra vânturilor, de *adăpost şi hrănire a unor categorii de animale,* se reduce. Animalele sunt deosebit de vulnerabile în condiţii de secetă, fiind subnutrite, deshidratate, expuse la tulburări gastrice şi diferite alte boli, cu particularităţi în funcţie de specie.

În asemenea condiţii, necesitatea înfiinţării perdelelor de protecţie agro-forestiere devine tot mai actuală.

Suprafaţa globului pământesc acoperită de ape este de 71%, dar numai 2,5% din volumul total revine apei dulci.

Urmare a exploziei demografice şi a intensificării utilizării apei la nivel mondial în tot mai multe domenii de activitate, resursele de apă dulce disponibile scad treptat şi substanţial.

Dintre principalele sectoare care folosesc cantităţi mari de apă, se detaşează agricultura, ca cel mai mare utilizator de apă dulce. O evaluare făcută în anul 2000 arată că agricultura a folosit 67% din totalul apei dulci disponibile.

Pentru anul 2025 se prevede o creştere a cerinţelor de apă ale agriculturii de 1,2 ori, ale industriei de 1,5 ori, iar ale consumului casnic de 1,8 ori.

Problema valorificării optime a apei, de orice provenienţă, trebuie privită ca un obiectiv major al cercetării ştiinţifice, al tuturor factorilor implicaţi în dezvoltarea viitoare a societăţii, noile sisteme de irigaţii urmând a fi amenajate conform celor mai moderne realizări în domeniu.

Apa va deveni „cheia de boltă" a sustenabilităţii agriculturii şi, de ce să nu spun, a prezentului şi viitorului omenirii.

Ca rezultat al impactului crescând al schimbării climatului global asupra mediului, resurselor de hrană şi energie, provocarea majoră actuală a agroeconomiei mondiale constă în elaborarea unui nou cadru strategic menit să conducă la dezvoltarea unei biosocietăţi bazate pe cunoaştere.

Au fost identificate diferite direcţii de acţiune pentru a răspunde principalelor provocări, dintre care menţionăm dezvoltarea durabilă bazată pe cunoaştere, orientarea cunoaşterii ştiinţifice spre aplicabilitate, *asigurarea securităţii şi siguranţei alimentare, modernizarea spaţiului rural, eficientizarea valorificării resurselor naturale, sol, apă, energie, conservarea biodiversităţii, durabilitate şi performanţă în agricultură, creşterea competitivităţii pe piaţa agricolă mondială,* sincronizarea politicilor duse la multiple niveluri.

Aceste probleme şi provocări complexe, interconectate dinamic, trasează pentru cercetarea ştiinţifică agricolă două direcţii de abordare: elaborarea unei agende de cercetare de tranziţie care să răspundă rapid preocupărilor privind dezvoltarea durabilă şi performanţa şi asigurarea securităţii şi siguranţei alimentare, elaborarea unei agende pe termen îndelungat pentru cercetarea *high-tech,* menită să propulseze agricultura, industria alimentară, economiile rurale româneşti şi ale ţărilor din UE în poziţii de competitivitate crescută pe pieţele mondiale.

În cei 93 de ani de existenţă a cercetării ştiinţifice româneşti organizate, toate ramurile ştiinţei agricole au acumulat un tezaur de cunoştinţe privind starea resurselor naturale şi dinamica evoluţiei lor în noul context al mediului planetar.

Condiţiile de climă şi mediu, actuale şi de viitor, impun evoluţia unei cercetări ştiinţifice intense, inter- şi multi-disciplinare, care să depăşească limitele sale tradiţionale, devenind o forţă reală de construire a noului tip de *bioeconomie.*

Convergenţa cunoaşterii rezultate din discipline diferite este esenţială pentru a realiza o mai bună înţelegere a problemelor interdependente, dar şi pentru creşterea fecundităţii ideilor şi utilizării corespunzătoare a noilor oportunităţi create de integrarea europeană.

Susţinerea cercetării ştiinţifice, deficitară pe plan european, *dar mai ales naţional,* este imperios necesară. La fel de necesare sunt şi sistemele de transmitere spre utilizatori a cunoştinţelor şi rezultatelor dobândite din programele practice de prevenire şi combatere a secetei şi deşertificării, şi nu numai.

O componentă indispensabilă a acestor programe o reprezintă strânsa colaborare între cercetători şi cadre didactice din învăţământul agricol universitar, orientată spre *intensificarea activităţii de educaţie a viitorilor specialişti* sau a unor categorii deja specializate, activitate care să fie mai adaptativă, atractivă şi multifuncţională.

Consider că trebuie intensificate eforturile pentru diseminarea cunoaşterii în rândul populaţiei care poate să-şi mărească implicarea în activităţi şi acţiuni speciale.

Conştientizarea populaţiei trebuie să facă apel la lecţiile date de istorie şi anume, că marile civilizaţii ale omenirii, precum cea asiro-babiloniană, egipteană, chineză, au apărut şi s-au dezvoltat în apropierea marilor cursuri de apă, Tigru şi Eufrat, Nil, Yang-tze şi Hwang-Ho, unele dintre acestea fiind cunoscute după numele cursurilor de apă, Indus şi Mekong.

Civilizaţiile au prosperat când au realizat şi valorificat avantajele oferite de cursurile de apă şi *s-au prăbuşit atunci când comunităţile umane nu au mai fost în stare să asigure funcţionalitatea sistemelor construite, îndeosebi a celor de irigare a culturilor agricole,* aşa cum s-a întâmplat în Mesopotamia.

Seceta şi deşertificarea, ca manifestări dramatice ale noilor condiţii de mediu, impun crearea unei solidarităţi naţionale şi mondiale veritabile şi direcţionate constructiv.

Conferinţa U.E. *Towards Future Challenges of Agricultural Research in Europe,* Bruxelles, iunie 2007, identifică mai multe direcţii de acţiune pentru a răspunde principalelor provocări, din care menţionăm dezvoltarea durabilă, care să facă faţă schimbărilor climatice globale în biosocietatea bazată pe cunoaştere, asigurarea securităţii hranei, a spaţiului rural, a energiei, biodiversităţii şi durabilităţii agriculturii, cunoaşterea ştiinţifică orientată spre aplicabilitate, creşterea competitivităţii pe piaţa mondială agricolă, elaborarea unei politici clare şi a unei orientări instituţionale prin sincronizarea politicilor duse la multiple niveluri.

Ca ţară cu potenţial real pentru agricultură, România trebuie să „construiască" şi să organizeze o cercetare ştiinţifică agricolă modernă, durabilă şi performantă, multi- şi polidisciplinară, *capabilă să furnizeze progres ştiinţific,* rezultate şi soluţii de certă valoare. Cu optimismul care mă caracterizează, *exprim convingerea că utilizând resursele de care dispunem, putem consolida potenţialul agricol românesc şi previziona un viitor durabil şi performant pentru agricultură,* în vederea asigurării securităţii şi siguranţei alimentare naţionale şi putem face faţă competiţiei dure puse pe bazele cunoaşterii ştiinţifice naţionale, europene şi mondiale.

Avem o misiune de onoare, *misiunea de a feri de poluare, de gradare sau de distrugere solul, apa, aerul, mediul planetar*, misiunea de a spori cunoaşterea umană şi de a o folosi creator, în scopul asigurării perenităţii vieţii şi durabilităţii performante.

Istoria de lângă noi

De neamul marmaţienilor
File dintr-o epopee identitară

Marian NENCESCU

Intâmplarea, deşi, când e vorba de filosofie, nimic nu e întâmplător, face ca al 12-lea volum din seria *Vocaţii filosofice româneşti* – 12 este chiar numărul puterii, spun numerologii, „taina" lui Dumnezeu – intitulat *Ordinul Cavalerilor Marmaţieni* (Ed. Ardealul, 2020) să fie dedicat unui subiect ce excede, aparent, domeniul filosofic, constituindu-se în ceea ce s-ar numi *o epopee identitară,* deopotrivă a unui neam şi a unui ţinut, ambele neapărat *magice*, Maramureşul, sau, în accepţia profesorului-academician Alexandru Surdu, *Marmaţia* eternă, nume cu rezonanţe străvechi, parte integrantă a arealului traco-getic, datând din vremea... ultimelor glaciaţiuni.

Dacă ar fi să găsim un echivalent cultural al acestei cărţi, deopotrivă *poem filosofic*, monografie, carte pedagogică şi excurs literar, ar trebui să ne întoarcem în timp, fie la *Cântarea României,* a lui Alecu Russo, ori chiar mai departe, la *Getica* lui Jordanes, prima epopee a neamului, ne spune legenda, coborâtor din Ţara Boreilor, poate chiar din Hiperboreea, de acolo de unde începe *povestea* şi de unde, „ca un roi de albine", au coborât neamurile, cuprinzând Europa. Cum acest ţinut, pierdut în negură, pare mai degrabă un mit decât o realitate istorică, nu ne rămâne decât să consemnăm ceea ce ne spune cronica lui Jordanes, şi anume că: „Această patrie pe care cei vechi au numit-o Dacia / „haec Gotia, quam Daciae appellavere maiorem", era despărţită, la răsărit, de roxolani, la apus de iazysi, *iar la nord de sarmaţi* (s.n.) / *a septembrionem Sarmathe* (*Getica*, Fundaţia Gândirea, 2001, p. 29), adică exact ce constatăm şi azi.

Compusă ca o veritabilă epopee modernă, în 14 cânturi/capitole ori versete, scrisă deopotrivă într-un limbaj modern şi arhaic, mustind de înţelepciune şi sfătoşenie, cartea profesorului Al. Surdu are ceva din parfumul capodoperei (neterminate) a lui Miron Costin, *De neamul moldovenilor,* cartea de căpătâi a istoriografiei noastre moderne, de la Mihail Kogălniceanu încoace. Dacă, în urmă cu mai bine de trei secole, cărturarul şi diplomatul moldovean Miron Costin, autorul primei *poeme filosofice* originale din cultura noastră, *Viaţa lumii,* se silea să arate contemporanilor şi posterităţii „din ce ţară au ieşit lăcuitorii Moldovei, ai Ţării Româneşti, dar şi românii din ţările ungureşti", pe urmele celui ucis dramatic la porunca lui Cantemir-Vodă cel Bătrân „măcar că era trecut cu bătrâneţile, om de 70 de ani..." (Dimitrie Cantemir, *Vita Constantini Cantemyri*), profesorul Al. Surdu compune o carte în care filosofia este doar un pretext de meditaţie, tema centrală fiind Marmaţia, cu locuitorii, legendele şi viaţa ei contemporană. [A se vedea prefaţa cărţii, reprodusă mai jos – n. red.]

Treptat, pe măsură ce „poveştile" se înşiră ca mărgelele, *Marmaţia din vis*, ţinut cu rezonanţe „arhaice şi astrale", devine parte a propriei identităţi a povestitorului, transformat în martor şi cronicar al istoriei recente. Întâlnim în această carte oameni deosebiţi, fapte de cultură exemplare, dovezi ale credinţei şi sacrificiului, dar, mai presus de atât, îndemnul la refacerea vechilor tradiţii, cavalereşti, *Vera Fides usque ad Mortem,* după cum suna deviza Ordinului Cavalerilor Marmaţieni pe care profesorul Al. Surdu încearcă să-l reconstituie.

Pare o utopie, dar, dintotdeauna, Maramureşul, *Marmaţia din vis*, a *supravieţuit prin tradiţie*, născută din dăinuirea *cavalerilor de ţară,* a celor 458 de familii cu acte nobiliare la zi, care, cu finii şi afinii lor, trec de 600 de membri. Iar această *„traistă* a sufletului moroşenesc", memoria trecutului, merită o investiţie, cum este şi lucrarea *de suflet* a profesorului Al. Surdu, cartea de faţă. Cu sacrificiu personal, cu trudă şi cu răbdare, Al. Surdu investeşte în viitor, încrezător în *steaua* acestui ţinut, luminată de „Crucea Cavalerilor de la Dragomireşti", veritabilă scară între cer şi pământ, pusă acolo ca să coboare îngerii printre muritori.

Poveste a trecutului, cronică a neamului sau punte spre viitor, *Ordinul Cavalerilor Marmaţieni* este rezumatul operei sociale a profesorului Al. Surdu, este diata sa pentru pruncii ce se vor naşte: păstraţi însemnele demnităţii nobiliare *ţărăneşti,* adică ale *terranilor* acestui neam, cultivaţi-le şi cinstiţi-le în veac, căci ele sunt garanţia rezistenţei Ţării străbune, a Marmaţiei ce apără graniţa de nord şi de vest a ţării, de Borea cea întunecată…

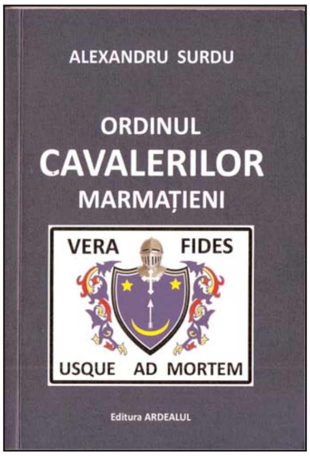
Ordinul Cavalerilor Marmaţieni

Acad. Alexandru SURDU

Dacă aş fi scris eu cartea despre Cer sau despre Univers, aş fi simţit nevoia să le spun cititorilor, de la început, că, unul fiind, dar de necuprins cu mintea, eu n-am să le vorbesc decât despre o mică parte din Acesta. Adică despre ceea ce mi-a fost dat mie să văd, de undeva şi cândva, pe bolta plină de stele şi de semne. De astre care-mi par făclii aprinse şi de semne care-mi par poteci de gânduri. Un fel de Univers al meu, pe care, fireşte că nu-l mai are nimeni, care este, cum s-ar zice, partea mea de Cer. N-am scris prea multe despre Univers, dar mi-a fost dat să scriu câte ceva despre Marmaţia, care, fiind atât de îndepărtată încât ajung la ea doar pe cărări de gânduri, luminate câteodată cu făclii astrale, îmi pare uneori că-i partea mea de cer.

Îi zic Marmaţia, căci pentru mine cuvântul acesta, cu rezonanţe arhaice şi astrale, se referă la constelaţia unui mănunchi de gânduri şi de simţăminte, cărora nici n-aş putea să le spun altfel, căci, ale mele fiind, n-au altă rezonanţă decât în sufletele nemuritoare, cum le considerau străbunii, din piepturile de aramă şi de zale ale vitejilor din Ordinul străvechi al Cavalerilor Marmaţieni.

„De-aşa vremi se-nvredniciră cronicarii şi rapsozii." Dar şi istoricii o făcură, până si cei care nu mai cred în mituri şi în legende şi nici în Bunul Dumnezeu. Vorbesc şi ei despre Dragoş şi despre Bogdan, deşi o fac cu teamă, ca să nu-şi înghită limbile. Dar uită să-i înfăţişeze în armuri şi zale, cu buzdugane, cu lănci şi spade, şi mai ales cu scuturi zugrăvite şi blazoane, pe care le poartă urmaşii lor până în zilele noastre. Şi nu le cântă frumuseţea, măreţia şi vitejia. A făcut-o însă marele nostru Poet Mihai Eminescu în piesa de teatru *Bogdan Dragoş,* în care este încadrată şi una dintre minunatele sale poezii: „Peste vârfuri trece luna,/ Codru-şi bate frunza lin/ Dintre ramuri de arin/ Mângâiosul corn răsună". Care se termină cu întrebarea iubitei lui Bogdan Dragoş: „De ce taci când, fermecată,/ Eu spre tine mă întorn?/ Mai suna-vei dulce corn/ Pentru mine vreodată?" Da, frumoasă Domniţă, îi putem răspunde noi, căci Marele Poet nu te-a uitat şi vei rămâne acolo, alături de Bogdan Dragoş, pentru totdeauna în icoana sfântă a poeziei, ascultând cum sună cornul, „Rătăcit, nemângâiet/ Ca un suflet fără parte,/ Mai departe, mai departe,/ Mai încet, tot mai încet".

Iar pe Bogdan şi Dragoş, ale căror nume le-a pus Eminescu întreolaltă, adică le-a reunit în ciuda vrajbei semănate între ei de către Regele Ludovic de Anjou, i-am cinstit peste veacuri prin înfiinţarea Asociaţiei „Bogdan Dragoş", a urmaşilor nobilimii româneşti din Maramureş. Scopul asociaţiei a fost şi acela de a recupera donaţia făcută de acad. Ionel-Valentin Vlad, fost preşedinte al Academiei Române, din proprietatea familiei Timiş de Borşa în zona Prislop, pe unde au trecut voievozii descălecători de Ţară, cu visul ridicării acolo a unei fortăreţe apărate de Ordinul Cavalerilor Marmaţieni.

Asociaţia „Bogdan Dragoş" s-a ocupat şi cu organizarea centrelor de cercetare din Baia Mare, Sighetu Marmaţiei, Giuleşti, Dragomireşti şi Săliştea de Sus, care au şi obţinut egida Academiei Române, au organizat simpozioane naţionale, au publicat lucrări colective şi au fondat reviste ale marmaţienilor despre marmaţieni.

Spre deosebire de „maramureşeni", care sunt de diferite etnii şi de diferite provenienţe, prin „marmaţieni" eu îi înţeleg numai pe românii născuţi şi trăiţi în Marmaţia, ai căror strămoşi au fost în aceste locuri de la ultima glaciaţie până în zilele noastre. Şi au stat aici de pază şi de caraulă, la margine de Ţară şi de Lume.

Şi, observând că majoritatea personalităţilor mai elevate ale marmaţienilor sunt urmaşi ai familiilor nobiliare atestate din secolele XIV şi XV, recunoscute şi de către stăpânirile străine, ne-am gândit şi la posibilitatea de a renaşte Ordinul Cavalerilor Marmaţieni, prin perpetuarea unor tradiţii seculare, cum au făcut-o şi germanii cu Ordinul Cavalerilor Teutoni, care au trăit o vreme şi în Sud-Estul Transilvaniei, a căror istorie o cunoşteam ca braşovean şi şagunist. Dar întâmplarea a făcut să ajung şi la sediul acestora din vechime, la Mergentheim în Şvabia.

Ordinul Cavalerilor Marmaţieni pare un vis, însă blazonul, stindardul şi deviza Vera *Fides usque ad Mortem!* (Adevărată credinţă până la moarte!) sunt la fel de reale ca şi diplomele nobiliare ale urmaşilor de astăzi ai cavalerilor marmaţieni. Problema este ca acestea să fie recunoscute ca atare, să-şi dobândească „măreţia de simboluri" şi să coboare de pe hârtia diplomei în inima fiecărui marmaţian, căci semnul adevărat al nobleţei nu este cel de pe haină, ci este acela din Suflet, pentru care au ştiut să trăiască şi să moară cavalerii marmaţieni.

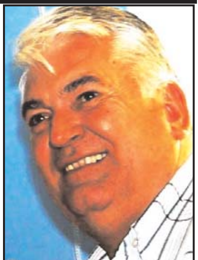
Despre toate acestea, la care am fost părtaş, ca şi despre marmaţienii care le-au înfăptuit, am încercat să scriu în petrecerea timpului la diferite publicaţii. Dar acestea ajung pe tărâmurile Marmaţiei chiar mai greu decât navetele spaţiale spre lună. Pornit fiind de la o vreme pe potecile gândurilor, mai ales acum, la ceas de pandemie, m-am cugetat să adun o parte dintre povestirile mele despre cavalerii marmaţieni, să le public întreolaltă şi să le trimit la graniţa de nord şi vest, înspre Hiperboreea, unde venea să hiberneze şi Apollon Zeul, ascultând, de bună seamă, doine pentatonice marmaţiene şi sunete prelungi de corn.

Le-am auzit şi eu cândva şi, ca să nu le uit, le-am luat ca amintire pentru călătoria ce m-aşteaptă, ca pe fiecare, spre partea mea de cer.

Bucureşti, 2020

(Prefaţa volumului *Ordinul Cavalerilor Marmaţieni,* Editura Ardealul, Târgu Mureş, 2020)

Forme de organizare bisericească în Dacia post-aureliană (II)

Florian COPCEA

Lucrările enumerate, scrise în limba latină [de Sf. Niceta], demonstrează, pe de o parte, talentul literar al autorului lor, iar, pe de altă parte, preocuparea permanentă pentru traducerea în viaţă „a problemelor fundamentale ale credinţei şi vieţii creştine, fixate în hotărârile Sinoadelor Ecumenice şi locale de până atunci" (Nestor Vornicescu, *op. cit.*, p. 102). Neobosita sa activitate de „episcop catehet-misionar" şi de propovăduitor al creştinismului în Dacia Mare a scurtat, cu siguranţă, calea spre evanghelizare a daco-romanilor şi, nu încap discuţii, şi a populaţiei migratoare. În concepţia unor teologi, Sfântul Niceta de Remesiana prin „străduinţe arhipăstoreşti" a reuşit să impună conceptul de „biserică domestică", care presupunea organizarea de către preot a euharistiei duminicale în casele oamenilor şi să avertizeze asupra pericolului eretic. Catehezele Sf. Niceta fiind elaborate într-o limbă extrem de clară, pe înţelesul tuturor, au putut fi înţelese de toate comunităţile etnice de romani şi de membrii triburilor romanizate de bessi, goţi, sciţi/daci şi huni localizate vremelnic în spaţiul dintre Carpaţi, Dunăre şi Pontul Euxin.

Este o realitate: toţi slujitorii cuvântului *Evangheliei* au fost continuatorii faptelor apostolilor în Dacia, unde existenţa creştinilor era o certitudine. Aşadar, creştinismul a fost prezent în spaţiul carpato-danubiano-pontic din primul secol. Şi tot aşa de adevărat este că noua religie întemeiată nu a izbutit să şteargă din spiritualitatea populaţiei dacice credinţele şi practicile tradiţionale. Sanctuarele amplasate în munţi, ruinele de lăcaşe de cult, inscripţiile funerare descoperite de arheologi certifică teza că, la un moment dat, divinităţile adorate de daci s-au contopit fericit, fără să fie înlocuite, cu zeităţile romane sau cu cele sosite din afara graniţelor Imperiului Roman. Datorită acestor întrepătrunderi a apărut cultul sincretist al *Cavalerilor Danubieni,* denumire atribuită unor divinităţi de origine geto-dacică, cu teonime preromane necunoscute. Pentru a fi cât mai convingători, vom reveni asupra cultului Cavalerilor Danubieni. Reprezentări ale acestora au fost depistate în incinta fortificaţiilor romane de la Bărboşi (o tăbliţă votivă pentagonală cu dimensiunile 0,160 x 0,185 x 0,020 metri, din marmură albă), în localitatea Dunăreni, judeţul Constanţa (pe o tăbliţă de plumb), în Cetatea Capidava (un basorelief din calcar gălbui cu dimensiunile 0,55 x 0,48 x 0,13 centimetri), la Miercurea-Albele, judeţul Sibiu (fragmente dintr-o tăbliţă de ceramică), în Villa Rustica din Gârla Mare, judeţul Mehedinţi (o plăcuţă din plumb cu dimensiunea 10 x 8 centimetri), în fortificaţiile cetăţii dacice de la Polovragi (o plăcuţă de bronz cu dimensiunile 10,1 x 6,6 x 0,3 centimetri, datând din sec. I. î.Hr.), în situl arheologic de la Sarmizegetusa Regia – Grădiştea de Munte (un relief din piatră), în localitatea Cioroiu Nou, judeţul Dolj (o icoană de plumb) etc. În secolele XIX–XX au fost identificate, în şantierele arheologice din Europa, peste 3.000 de reprezentări ale enigmaticului *Cavaler danubian (trac)*, fapt care ne îndreptăţeşte să credem că strămoşii noştri daco-romani au avut fundamente ale creştinării lor înainte de epoca apostolică, când Sfântul Apostol Andrei, „apostol al Thraciei şi Scythiei", apoi Sfântul Apostol Filip, ambii recunoscuţi de tradiţia Scripturilor, şi-au desfăşurat misiunile de evanghelizare a indigenilor din zonele Dunării de Jos şi Scythia Minor. Vasile Pârvan, în *Getica* (Ed. Cultura Naţională, Bucureşti, 1926), recunoaşte că imaginea zeilor cavaleri (*thraci* ori *danubieni*), de origine sincretistică, irano-thraco-elenistică, a avut un mare succes iconografic. Revenind, dacă despre Sfântul Apostol Andrei întâlnim nenumărate menţiuni în scrierile patristico-hagiografice, despre Sfântul Apostol Filip acestea sunt mai sărace. El apare, totuşi, în capitolul X al *Historiei certaminis Apostolici,* cunoscută şi sub numele de *Virtutes Apostolorum,* a episcopului Babilonului, Abdias, despre care se presupune că nu ar fi existat şi că paternitatea lucrării, tipărită la Köln în anul 1531, ar aparţine de fapt episcopului galo-roman Pseudo-Abdia. Dar oricare ar fi circumstanţele, putem accepta că misiunea Sfântului Apostol Filip în Dobrogea este categorică de vreme ce în patrimoniul cultural al acestui spaţiu există străvechea sărbătoare populară denumită *Filipii.*

Aşa stând lucrurile, se poate lua în discuţie şi confirma supoziţia unor istorici că religia statului dac, de sorginte politeistă, întemeiat de Burebista şi modernizat de Decebal, ar fi fost fundamentul politic în epoca preromană, ea constituind elementul ideologic care i-a permis supravieţuirea şi în perioada când Roma a dus campania limitării, în colonii şi dave, a practicilor tradiţionale geto-dace.

În nenumărate studii au fost exprimate opinii şi în legătură cu atenţia daco-romanilor acordată credinţei şi culturii creştino-bizantine, la începutul secolului al IV-lea, după mutarea capitalei Imperiului Roman în Noua Romă – Constantinopol. Datorită noilor condiţii, devine verosimilă presupunerea că organizarea Bisericii a fost dictată de aristocraţia gentilico-tribală ale cărei funcţii – administrative, militare şi ideologice – erau legiferate chiar din secolul I î.Hr. În acest sens, este de importanţă vitală pentru istoria bisericească ortodoxă informaţia geografului Strabon, contemporan cu Burebista, care stabilea că în societatea geto-dacică exista, înainte de expansiunea militarilor romani la Dunăre, o pătură socială preoţească pe care poporul, purtător al convingerilor religioase paleocreştine, o numea *theosebei.* Scrie Strabon: „Regele lucra în înţelegere cu el (preotul – n.n.), fiindcă vedea că oamenii ajunseseră (datorită lui) mai ascultători decât înainte. Căci supuşii credeau că regele dă poruncile sfătuit de zei." Iordanes (*Getica*, 39), urmând informaţiile lui Herodot (*Istorii*), a arătat că preoţii se alegeau dintre „fruntaşii ţării", aceştia fiind fideli regelui şi susţinători acerbi ai mitului nemuririi. El a fost de părere că tagma preoţească la daci a cunoscut o ascensiune remarcabilă sub sceptrul urmaşului lui Comosicus (? – ? î. Hr.), Deceneu (44 – ? î.Hr.), care „a ales dintre ei pe bărbaţii cei mai de seamă şi mai înţelepţi [...] şi le-a dat numele de pileaţi, [...] având capetele acoperite cu o tiară, pe care o numim cu un alt nume *pileus".* Deducem că, într-adevăr, preoţimea avea o puternică influenţă morală şi politică asupra populaţiei simple (*comati*), preoţii fiind socotiţi „sacri". Izvoarele antice ne vorbesc şi de un anume preot Vazinas, „care venea, relata istoricul Dio Cassius referindu-se la confruntarea armată de la Tapae (87 d.Hr.) dintre regele dacilor şi împăratul Tetius Iulianus, soldată cu victoria ultimului, în locul al doilea după Decebal, şi, fiindcă nu putuse altfel scăpa cu viaţă, căzu într-adins la pământ, făcându-se mort, şi astfel fugi pe ascuns noaptea".

Ţine de domeniul evidenţei informaţia că pe teritoriul Daciei, între secolele III–VI d.Hr. au existat centre religioase ale geto-dacilor. În multe locuri de pe cuprinsul actual al României au fost descoperite sanctuare (la Sarmizegetusa, Brad, Costeşti, Piatra Craivii, Bâtca Doamnei, Barboşi, Căpâlna. Atestări ale existenţei unor lăcaşe de cult avem la Tropaeum Traiani (o bazilică episcopală, iar celelalte trei bazilici paleocreştine cu cripte pentru mucenici), Tomis (bazilică unde sub pardoseala altarului s-a descoperit o criptă-martyrium), la Cetăţuia (lângă Niculiţel), în cetatea romano-bizantină Dinogetia (azi satul Garvan, judeţul Tulcea), la Porolissum, Moigrad, la Morisena-Cenad, la Tibiscum-Jupa, la Gornea, la Sucidava (bazilică din secolele V, VI d.Hr.), la Basarabi-Murfatlar, la Drobeta, în satul Densuş (judeţul Hunedoara, biserică-mausoleu), la Capidava (judeţul Constanţa), la Nicolina, Iaşi.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Ne vom vedea...

Victoria Milescu (România)

Ne vom vedea după sfârşitul lumii, mi-ai spus,
Când vom fi doar noi doi, răsărit şi apus

Ne vom vedea după sfârşitul lumii, precis,
Când vom fi doar noi doi, abis clamând abis

Ne vom vedea când toate vor fi trecut prin foc,
Iar noi vom fi cenuşă sau nu vom fi deloc

Ne vom vedea când totul va căpăta alt rost
Fără să înţelegem de ce am fost ce-am fost.

Aşteaptă-mă

Sultan Catto (Turcia – SUA)

Aşteaptă-mă, timpule, prea repede galopezi.
aşteaptă-mă-n paginile interminabilei biografii chinuite,
în acel magazin de cărţi rare, în apele sălbaticei inimi.
Aşteaptă să vin, deghizat în strai magistral.

Înfăşoară-ţi ochii la loc, redeschide-i apoi
în vidul acela, mai grandios decât viaţa,
mai citeşte-l o dată pe Rumi, clarvăzătoare furnică înţeleaptă,
dă-i voie, gândurile să ţi le-nfăşoare pe-o roată a norocului,
părerile, lasă-l să şi le piardă printre-ale tale credinţe.

Aşteaptă-mă, ca să poţi să-mi pătrunzi tăcerea profundă.
Din vremea copilăriei port cu mine mereu
dorinţa nestinsă de a nu fi avut nicicând două inimi.

Rămas bun în singurătate

Germain Droogenbroodt

acelora care, oriunde s-ar afla,
sunt nevoiţi să moară izolaţi

Cameră rece
pereţi albi
se-aude doar ecoul
singurătăţii
s-au isprăvit cuvintele mângâietoare
şi tandrele îmbrăţişări
doar timpul, robinet defect,
picură neîncetat
scurgându-se
şi nimeni nu-ţi mai bate la uşă,
nu mai e om pe care să-l aştepţi,
nu vine nimeni,
decât moartea.

Istoria de lângă noi

Au mai fost scoase la lumină urmele unor bazilici în fostele oraşe Argamum, Beroe, Libida, Noviodunum, Troesmis. În multe alte zone din actualul teritoriu al României, unde se poate susţine că au existat lăcaşuri cultice, au fost descoperite elemente de ritual dacic: la Botoşana, judeţul Suceava, un vas datând din prima jumătate a sec. VI d.Hr., lucrat manual, pe care au fost incizate, înainte de ardere, patru cruci; la Tomis, un opaiţ pe discul căruia s-a identificat chipul lui Iisus Hristos străjuit de 12 ucenici şi o inscripţie latinească; la Lipova, judeţul Arad, un opaiţ de bronz în formă de peşte (sec. VI); la Apulum, un opaiţ de ceramică de provenienţă orientală (sec. V). În mormintele depistate în siturile arheologice deschise în incinta unor necropole s-au întâlnit fragmente de ceramică din perioada secolelor III–V d.Hr., pe care, alături de inscripţii ştampilate, sunt incizate simboluri creştine, piese de podoabă, măşti umane, amulete, monede. Toate acestea ilustrează sinteza dintre ritul şi ritualurile păgâne la care s-au aliniat autohtonii fără să-şi abandoneze în totalitate tradiţiile atunci când peste teritoriile lor au năvălit alte popoare.

O descoperire de interes pentru lumea ştiinţifică o prezintă cele trei linguriţe bizantine (datate în secolul al V-lea d.Hr.), ale tezaurului de la Botoşani, utilizate la săvârşirea Sfintei Taine a Împărtăşaniei. Sfânta Euharistie, cum mai este numită în Biserică, reprezintă cea mai însemnată Taină a Bisericii şi a lui Hristos, prin aceasta credincioşii primind însuşi Trupul şi Sângele Domnului.

Istoricii-teologi au acreditat ideea, având în vedere formele de manifestare şi reprezentare ale sistemului religios-sacerdotal, că controversatei religii a geto-dacilor îi sunt caracteristice patru opţiuni: a) teoria monoteistă (existenţa unei singure divinităţi în două ipostaze: Zalmoxis – Gebeleizis); b) teoria henoteistă (unicitatea „zeului suprem": Zalmoxis); c) teoria dualistă (prezenţa a două divinităţi: Zalmoxis şi Gebeleizis); d) teoria politeistă (confirmarea mai multor divinităţi). În ceea ce ne priveşte, înclinăm să credem, ţinând cont de descoperirile arheologice de la Costeşti, unde s-a găsit un cap de bronz al zeiţei Diana (datând din sec. I. d.Hr.), din situl Sarmizegetusa, unde săpăturile au dat la iveală un medalion de lut ars (cu diametrul de aproximativ 10 centimetri şi grosimea de 1,5 centimetri) reprezentând-o pe aceeaşi zeiţă cu tolba de săgeţi pe umăr, şi de la cetatea antică Piatra Roşie, unde s-a descoperit un bust de bronz (înalt de 14,7 centimetri şi lat de 13 centimetri) întruchipând-o pe zeiţa Bendis, protectoarea vetrei şi a focului, că arta şi religia dacilor datează cu mult înainte de cucerirea romană şi că aceştia venerau şi alte divinităţi.

Considerăm oportun să prezentăm, vizavi de acest artefact, opinia istoricului Constantin Daicoviciu, descoperitorul celebrei „măşti": „Bustul e turnat, având înfăţişarea unei măşti, spatele fiind deschis şi gol. Braţul drept, ridicat şi el, este rupt. Din braţul stâng îndoit de la cot în sus s-a rupt mâna. Locul ochilor, sub nişte arcade adânci, este indicat cu două găuri rotunde în care s-au aşezat, desigur, ochi de sticlă sau de pastă colorată. Între cei doi sâni proeminenţi, pe marginea inferioară a bustului, este o toartă pentru fixarea obiectului pe un perete sau pe lemn. La fel, două tortiţe mai mici (una e ruptă), sunt de o parte şi de cealaltă a capului. Partea de jos a pieptului şi sânii (şi braţele) sunt acoperite de un fel de cămaşă (tunică) cu deschizătura largă şi cu o bordură (tivitură) groasă. Pe cap, femeia poartă un văl (acoperământ) legat în cruci, ce se desparte prin două brazde-cărări destul de adânci. Marginile acoperământului, paralel cu brazdele, au două linii adâncite. Deasupra frunţii se află un acoperământ în formă de triunghi, de asemenea cu linii adâncite pe cele trei margini. […] Redarea figurii feminine se încadrează, în orice caz, în acea tendinţă de a reda naturalul, dar cu acea trăsătură tipică a civilizaţiei La Tene pentru expresia de mască şi de canon a feţei umane. Ea este, fără îndoială, o preţioasă îmbogăţire a cunoştinţelor noastre despre arta şi religia dacilor din epoca ce precedă nemijlocit cucerirea romană."

Specialiştii în teologie au pus în evidenţă, interpretând izvoarele arheologice şi epigrafice identificate în spaţiul carpato-danubiano-pontic, că viaţa spirituală a comunităţilor autohtone săteşti şi urbane s-a dezvoltat sincronizat cu cea de certă factură romană şi influenţă slavă şi grecească. Descoperirile din aşezările dacice, bazilicile şi castrele romane de la nordul şi sudul Carpaţilor şi Dunării, fac dovada unei civilizaţii comune, a unei religii cu certă apartenenţă creştină.

În consecinţă, pe teritoriul Daciei Mari a avut loc o creştinare timpurie a autohtonilor, aceasta continuând chiar şi după retragerea aureliană, când anumite provincii nu au renunţat, până la migraţia hunilor lui Attila din 438–448 d.Hr., să ţină legătura cu Constantinopol. În secolul al VI-lea d.Hr. sunt atestate şi mai multe centre religioase în care slujeau episcopi, horepiscopi, preoţi şi diaconi, mai ales după promulgarea edictului din 313 d.Hr. al lui Flavius Valerius Constantinus. Scaune episcopale, în directă legătură cu Patriarhia din capitala Imperiului Roman de Răsărit, Constantinopol, fuseseră înfiinţate la Aquae (Negotin, Serbia), Bononia (Vidin, Bulgaria), Oescus (Gigen, lângă Corabia de azi), Rataria (Arcer) ş.a.

La sfârşitul secolului III d.Hr., în cetatea Tomis este hirotonit episcop Evangelicus, iar la Sinodul I ecumenic de la Niceea din 325 a luat parte şi un anume episcop tomitan pe care istoriografia îl reţine sub numele de Marcu. De asemenea, în anul 369 d.Hr. este documentată prezenţa episcopului

Betranion, originar din Asia Mică, adversar temut al arienismului, urmat de Gherontie (după alţi exegeţi, Terentie), participant la Sinodul II ecumenic din 381 d.Hr. de la Constantinopol.

Un alt cuvios şi învăţat părinte a fost Ioannis Cassianus (Ioan Casian) „natus in Scythia Minore" (n. cca 360, Sciţia Mică – d. 435, Marsilia). A cunoscut rânduielile vieţii chinoviale şi s-a opus tuturor curentelor fataliste care puneau în pericol existenţa creştinismului. A scris: *De institutis coenobiorum et de octo principalium vitiorum remediis/Despre aşezămintele chinoviţilor şi despre remediile celor 8 păcate capitale, Conlationes Sanctorum Patrum/Convorbiri cu Părinţii* şi *De incarnation Domini/Asupra întrupării Domnului.* În secolul al V-lea sunt cunoscuţi episcopii Teotim I (despre care se spune că a purtat corespondenţă cu arhiepiscopul Constantinopolului, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie al Nyssei şi Evagrie Ponticul), Timotei (acesta fiind prezent în anul 431 d.Hr. la Sinodul III ecumenic de la Efes), Ioan (aprox. 440 – 448 d.Hr.), Alexandru, a cărui semnătură apărea în documentele sinodului constantinopolitan din 449 d.Hr. şi al celui de la Calcedon din 451 d.Hr., Teotim II, despre care există indicii că în anul 458 d.Hr. coresponda în limba latină cu Papa Leon cel Mare, iar din secolul VI mitropolitul dobrogean Paternus, care la iscălitură îşi adăuga titlul de *misercodia Dei episcopus provinciae Scythiae metropolitanus* (520 d.Hr.) şi Valentinian, ultimul ierarh cunoscut al Tomisului (549–553 d.Hr.). Sub nicio formă nu vom minimaliza activitatea monahală a „călugărilor sciţi": Ahile, Ioan-Maxenţiu, Leontie şi Mauriciu. Aceştia au consolidat în Dobrogea temelia Bisericii şi au apărat Ortodoxia, impunând o nouă formulă doctrinară.

Arhiepiscopia, întemeiată în anul 535 d.Hr. de împăratul Iustinian cel Mare în Dacia Mediterranea, în oraşul Justiniana Prima din prefectura Illyricului, având jurisdicţie bisericească peste „partea latină şi dunăreană" a Illyricului Oriental, locuit de o populaţie în întregime romanizată, va poseda autocefalie, suplinind autoritatea scaunului papal în provinciile ecleziale arondate. Această arhiepiscopie avea autoritate şi asupra cetăţilor Litterata (azi Palanca Nouă, Serbia), Recidiva (Vărădia, judeţul Caraş-Severin), Dierna (Orşova de azi), Turris (probabil Turnu Măgurele), Sucidava (Celei, Corabia), aceasta fiind asigurată de *horepiscopi* (episcopi de ţară) şi *periodeuţi* (arhierei misionari, vicari) până la desfiinţarea ei în 731/732 d.Hr. de Leon III al Constantinopolului, când eparhiile sufragane intră sub patronajul direct al Patriarhiei ecumenice. La cele de mai sus se mai poate adăuga că Arhiepiscopia Justiniana Prima era recunoscută ca autoritate, în perioada ei de glorie, şi în părţile Olteniei de azi.

Apariţia bulgarilor, în anul 660 d.Hr., în zona riverană Mării Negre, apoi întemeierea primului ţarat bulgar în anul 681 d.Hr., întins din sudul Dunării până la Budapesta şi Marea Neagră şi de la Nipru până la Marea Adriatică, a provocat, inevitabil, desprinderea populaţiei daco-romane de armata şi misionarii Bizanţului. Evident, Bizanţul a avut o influenţă culturală puternică asupra noului Imperiului Bulgar format, aşa încât între anii 864 şi 866 d.Hr. creştinismul a fost adoptat ca religie de stat, însuşi ţarul Boris (n.? – 907 d.Hr.) botezându-se în anul 864 d.Hr. conform noii religii şi luând numele de Mihail, după numele naşului său, împăratul bizantin Mihail III (842–867 d.Hr.). Cu toate acestea, procesul de creştinare a bulgarilor s-a derulat anevoios, un impediment constituindu-l limba vorbită, slavona. Un aport deosebit la ridicarea slavonei la rang de limbă a culturii europene l-au adus şi învăţaţii greci Chiril şi Metodiu din Salonic. Bulgaria a devenit astfel centrul cultural al Europei slave. Bizantinii şi-au adus aportul la crearea alfabetelor glagolitic şi chirilic şi răspândirea către nord a scrierii în limba bulgară veche (slavona) care a devenit limba cancelariilor unei părţi însemnate din Europa de est.

De mare relevanţă privind mutaţiile care au survenit în structura demografică a populaţiei latinofone din Balcani odată cu invazia avaro-slavă, este cronica *Miracula Sancti Demetri/Miracolele Sfântului Dimitrie,* scrisă în perioada 680–685 d.Hr. Prezentăm doar câteva fragmente. „Thessalonicienii înţeleseseră că vor fi supuşi unui asediu pentru care nu erau pregătiţi. Ei încercaseră să se încurajeze unii pe alţii, dar temerile lor au fost sporite de faptul că orăşenii din Naissus şi Serdica, refugiaţi printre ei, le preziceau că cu o singură piatră aruncată din maşinile lor, «avarii» vor distruge zidul «oraşului». Am relatat mai sus despre sclavini […] şi avari, cum au pustiit Illyricum (din care făceau parte provinciile Panonia, Dacia Aureliană, Dardania, Misia etc. – n.n.), aproape cu totul, adică provinciile celor două Panonii, celor două Dacii, a Dardaniei, Misiei, Preavalitanei, Rhodopilor, ca şi Thracia şi regiunea vecină Marelui Zid dinspre Bizanţ «Constantinopol»: întreaga populaţie a fost deportată de chagan (han – n.n.) în regiunea vecină Panoniei, pe Dunăre, a cărei metropolă era odinioară Sirmium (Mitroviţa de azi, Serbia – n.n.), unde «prizonierii» au fost instalaţi ca supuşi ai săi.

De atunci ei se amestecară cu bulgarii, cu avarii şi alte populaţi; avură copii şi deveniră un popor nenumărat, dar fiecare copil primea de la tată tradiţiile patriei şi elanul rasei sale, potrivit obiceiului roman; şi cum sporea în Egipt sub faraon poporul evreu, tot aşa şi acum, prin credinţa ortodoxă şi sfântul botez, sporea poporul creştinilor; fiecare povestind unul altuia despre patria străbună, ei aprindeau tainic în sufletele lor dorinţa arzătoare a reîntoarcerii. Şaizeci de ani şi mai bine scurgându-se de când barbarii au devenit stăpânii părinţilor lor, un alt popor, nou, a apărut în aceste regiuni şi cu timpul cei mai mulţi dintre ei au devenit liberi. Chaganul avarilor, considerându-i o etnie particulară, urmând obiceiul acestui neam, le dădu un conducător, numit Cuber (se presupune că era bulgar de origine – n.n.)."

În circumstanţele arătate se poate rezuma că deşi *limes*-ul dunărean a constituit o linie de rezistenţă a Romei împotriva popoarelor năvălitoare (slave şi avare), frontierele imperiului, cu precădere în secolul VII d.Hr., s-au prăbuşit, situaţie care nu a avut un impact dramatic asupra latinităţii/romanităţii balcanice. Tot atât de adevărat este şi că în teritoriile locuite de dacii liberi, unde nu a ajuns armata romană, creştinismul nu a putut pătrunde. Ceea ce este, totuşi, revelator: creştinismul geto-daco-romanilor, strămoşii românilor de azi, a evoluat pe altarul credinţei şi al latinităţii, în paralel cu desăvârşirea romanizării în spaţiul etnic geto-dac.

Pauca sed matura

Cristian S. CALUDE

La Editura Polirom, Bucureşti, a apărut de curând cartea lui Piergiorgio Odifreddi, *Dumnezeul logicii. Viaţa genială a lui Kurt Gödel, matematicianul filosofiei,* în traducerea lui Liviu Ornea. O carte-eveniment, despre unul dintre cei mai mari logicieni ai tuturor timpurilor.

Acum 20 de ani, revista americană *Time* a făcut un clasament al celor mai importante personalităţi ale secolului trecut, clasament care culminează cu Albert Einstein, „omul secolului". În domeniile matematicii, informaticii şi filosofiei, câştigătorii au fost Kurt Gödel, Alan Turing şi Ludwig Wittgenstein: primul a demonstrat faimoasa *teoremă de incompletitudine,* al doilea a inventat o maşină matematică, un „calculator pe hârtie", iar cel de-al treilea a arătat că cea mai mare parte a metafizicii nu are sens. Deşi venind din domenii diferite, drumurile lor s-au întâlnit, nu întâmplător, ci datorită interesului comun pentru logica matematică, al cărui „Dumnezeu" este protagonistul cărţii. Mai precis, întâlnirile intelectuale ale celor trei sunt legate prin teorema de incompletitudine, un rezultat care a transgresat matematica şi a influenţat mai multe domenii, printre care filosofia, a promovat teoretic construcţia modernă a calculatoarelor şi a motivat dezvoltarea inteligenţei artificiale.

Gödel a început să lucreze în perioada în care matematicieni şi logicieni precum Bertrand Russell, Alfred North Whitehead şi David Hilbert analizau teoria mulţimilor a lui Georg Cantor şi logica matematică, pentru a construi un fundament solid pentru matematică.

Tânărul Gödel, de 23 de ani, a demonstrat i) teorema de completitudine a calculului cu predicate (1929), apoi, un an mai târziu, după o muncă titanică de câteva luni – care i-a afectat sănătatea – a demonstrat ii) teorema de incompletitudine şi apoi, după şase ani, a demonstrat iii) consistenţa ipotezei continuului. Între timp, a obţinut alte rezultate majore care au rămas nepublicate, precum imposibilitatea de a defini formal noţiunea de adevăr (2). Rezultatele iii) şi ii) răspund la primele două probleme propuse de David Hilbert (3) la Congresul Internaţional de Matematică de la Paris (1900), iar metoda de aritmetizare inventată de Gödel pentru ii) a fost utilizată esenţial în soluţia negativă dată de Yuri Matijasevich (1970) problemei a 10-a a lui Hilbert, care demonstrează imposibilitatea rezolvării algoritmice a ecuaţiilor diofantice (4). Gödel a obţinut şi alte rezultate remarcabile (multe publicate postum), precum cel din fizica relativistă, în care a demonstrat matematic posibilitatea călătoriilor în trecut şi o formalizare originală a argumentului ontologic pentru existenţa lui Dumnezeu.

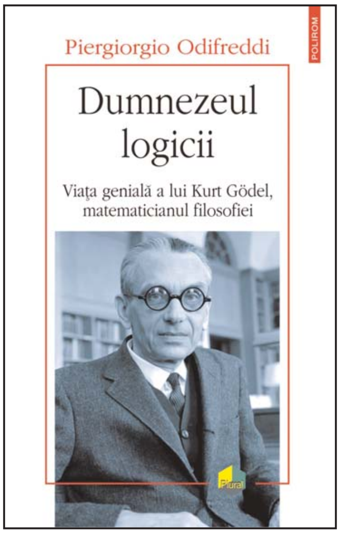
Există multiple prezentări ale lui Gödel, din partea celor care l-au cunoscut direct sau au interacţionat cu el, în biografii, lucrări de popularizare şi opere de ficţiune. Cartea atinge tangenţial viaţa particulară a lui Gödel, deoarece scopul ei este de a alcătui un profil intelectual al său, o carte care, la modul ideal, să stea alături de romanul biografic al lui Yannic Grannec, *La Déesse des petites victoires* (5).

Un amănunt biografic semnificativ este însă prezentat. Gödel a avut o relaţie specială cu mama sa, cu care a purtat o intensă corespondenţă după stabilirea sa la Princeton, în 1939. Gödel a primit multe onoruri, cu excepţia Premiului Fields, iar printre ele se numără o diplomă *ad honorem* de la Universitatea Harvard (1952):

[Lui] Kurt Gödel care a descoperit cel mai semnificativ adevăr matematic al secolului: de neînţeles pentru profan, revoluţionar pentru filosof şi logician.

Într-o scrisoare adresată mamei sale, în care îi relata episodul, Gödel observă că citatul de mai sus nu spune că el ar fi „matematicianul secolului", ci doar că rezultatul său era „de interes general major în afara matematicii". După aproape 70 de ani, revista *Time* (citată mai sus) a consfinţit însă exact ceea ce Gödel nu vedea în comunicatul de la Harvard.

Cititorul care parcurge cuprinsul cărţii poate avea impresia că are în faţă o operă de ficţiune, un roman sau chiar un gen de piesă de teatru. Într-adevăr, titluri ca „Prolog pe scenă", „Sacul şi peticul", „Cu cărţile pe masă", „De-a aruncatul pisicii în curtea altuia", „Cireaşa de pe tort" – în fapt, majoritatea titlurilor – nu sugerează o lucrare de matematică; mai mult, formulele matematice lipsesc aproape total. Ca în multe alte situaţii, impresia iniţială poate să înşele. Cartea lui P. Odiffreddi este o lucrare despre idei şi rezultate matematice care au revoluţionat logica şi filosofia, au creat informatica secolului trecut şi continuă să le influenţeze şi în prezent. În centrul atenţiei stă Gödel, principalele sale rezultate matematice şi implicaţiile lor în interiorul şi în afara matematicii şi o miriadă de legături cu personalităţi de marcă din diferite domenii. În România, Grigore C. Moisil (6) şi Solomon Marcus (7) au scris cu succes astfel de cărţi.

Multe dintre problemele studiate de Gödel se referă la metodele folosite in matematică, cea mai importantă fiind sistemul formal. Într-un astfel de sistem avem axiome, reguli de deducţie, demonstraţii şi teoreme. Pentru a avea încredere într-un sistem formal, trebuie să ne asigurăm că nu este posibil să plecăm de la axiome şi să ajungem într-un număr finit de paşi la o contradicţie. Această cerinţă – numită consistenţă – poate fi formalizată într-un sistem formal, iar problema demonstrării ei este vitală pentru sistem. Consistenţa este strâns legată de *corectitudine* – sistemul nu poate demonstra afirmaţii false (ca 4 = 5) –, şi *completitudine* – sistemul trebuie să demonstreze orice afirmaţie adevărată (orice proprietate adevărată a numerelor naturale trebuie să fie demonstrabilă în sistem, adică să fie o teoremă). Demonstrabilitatea este un concept sintactic, dar adevărul este semantic. Gödel a arătat că demonstrabilitatea într-un sistem formal care include aritmetica e definibilă în interiorul sistemului, dar adevărul nu: prin urmare, demonstrabilitatea şi adevărul sunt lucruri diferite, în particular, *un sistem consistent este incomplet.* Mai mult, orice sistem care include aritmetica, nu poate să-şi demonstreze propria consistenţă. Toate celelalte probleme discutate în carte sunt motivate, obţinute sau comentate relativ la teorema de incompletitudine.

Capitolul intitulat „1928" este semnificativ pentru cititorul român. În acel an, W. Ackermann împreună cu mentorul său D. Hilbert au publicat cartea *Grundzüge der Theoretischen Logik* (Springer), care „a fost primul manual serios de logică, iar Gödel l-a studiat atent imediat, chiar la începutul lui 1929". Wilhelm Ackermann şi Gabriel Sudan au obţinut doctoratele cu Hilbert în 1925 şi, independent, au publicat soluţii la o problemă formulată de acesta în 1926. Rezultatul a fost un nou tip de recurenţă, care a dat naştere la funcţii recursive care nu sunt primitiv recursive (8). Mai mult de 50 de ani, această descoperire a fost atribuită lui Ackermann, când, in realitate, cei doi foşti colegi trebuie creditaţi simultan pentru ea (9). Monografia clasică a lui Odifreddi a fost prima publicaţie majoră care a citat corect acest rezultat (10), care este prima contribuţie importantă românească la informatica teoretică.

P. Odifreddi (11) este un distins matematician şi logician italian cu contribuţii importante în teoria funcţiilor recursive, în fapt, la cel mai dificil capitol al ei, gradele de nedecidabilitate (care studiază problemele pe care calculatoarele nu le pot rezolva) şi autor al unei monografii faimoase (citată mai sus), dublat de un scriitor, eseist şi personalitate TV. Interesul său pentru ultrafiltre şi conceptul de Dumnezeu datează de două decenii (12). A publicat numeroasele articole, cărţi, editoriale şi recenzii de carte despre matematică, istoria ştiinţei, politică şi religie, unele controversate, în multe ziare şi reviste, printre care *La Repubblica, La Stampa şi L'Espresso.* Cele peste 400 de apariţii televizate au făcut din Odifreddi un nume celebru în Italia. Giorgio sau George, cum îi spun prietenii, este un prezentator superb: a conferenţiat aproape peste tot în lume – inclusiv la Auckland şi la Constanţa –, posibil cu excepţia Polilor Nord şi Sud. A dezbătut cu Papa Benedict XVI probleme de credinţă, raţiune, religie şi ştiinţă; Papa a găsit argumentele unui ateu demne de un răspuns şi au publicat o carte în colaborare (13).

Traducerea cărţii este excelentă. În Liviu Ornea coexistă un profesor de matematică la Universitatea din Bucureşti cu multiple realizări în geometria diferenţială (14), un traducător (din franceză şi italiană), un eseist (15) şi un activ recenzor de teatru, cu publicaţii în reviste ca *Scena, Teatrul Azi, Dilema, Dilema veche, Observator cultural.*

Cartea lasă, direct sau indirect, multe probleme deschise. De exemplu, discuţia din capitolul „Suntem mai buni decât maşinile?" este relevantă pentru probleme tehnice şi filosofice legate de avântul uriaş al inteligenţei artificiale, iar rezultatul spectaculos al lui Harvey Friedman din capitolul „Dumnezeu, diavolul şi matematica" este doar un început.

Un alt exemplu natural este următorul. S-ar părea că o consecinţă a teoremei de incompletitudine este faptul că studiul matematicii nu poate fi făcut numai de calculatoare. Multă vreme acest argument a inhibat folosirea netrivială a calculatoarelor în matematică. Odată cu dezvoltarea calculatoarelor puternice şi a programelor eficiente pentru ele, s-au scris programe – numite *proof-assistants* – care ajută matematicienii la verificarea demonstraţiilor şi, mai important, care, pornind de la sisteme formale, demonstrează, singure sau în colaborare cu matematicieni, noi teoreme. Programe precum Coq sau Isabelle sunt aplicate pe scară largă, iar fenomenul sugerează că o mare parte din matematică se va face printr-o colaborare om-maşină. Evident, acest fapt nu micşorează importanţa teoremei de incompletitudine, dar pune noi probleme matematice şi filosofice (16). Un exemplu interesant este legat de cercetările privind demonstraţia ontologică a existenţei lui Dumnezeu dată de Gödel, care au fost făcute cu ajutorul unor *proof-assistants* (17), punându-se astfel bazele unei teologii formale. Într-o primă fază, s-a verificat formal demonstraţia lui Gödel cu o versiune consistentă de axiome (18), deoarece se bănuia că sistemul original era inconsistent. După doi ani, ipoteza a fost demonstrată (19).

Cititorul va găsi în această carte o bogăţie imensă de fapte, idei şi rezultate, multe invitând la noi cercetări. Sper că printre cititori se vor număra elevi şi studenţi care vor fi atraşi de acest magic domeniu de cercetare.

Note

1. *Pauca sed matura - Puţine, dar mature* (K.F. Gauss). *Întotdeauna am alergat după rezultate importante şi am considerat că era mai bine să gândesc decât să public.* (K. Gödel, 1976)

2. Unul dintre motivele pentru care este atât de greu de depistat algoritmic aşa-numitele *fake news.*

3. Problemele au marcat dezvoltarea matematicii în secolul trecut. A se vedea P. Odifreddi, *The Mathematical Century: The 30 Greatest Problems of the Last 100 Years,* Princeton University Press, 2004.

4. Rezultatul a fost prezentat la Bucureşti, în august 1971: Y. Matijasevich, *On recursive unsolvability of Hilbert's tenth problem,* în P. Suppes, L. Henkin, A. Joja, Gr.C. Moisil (eds.), *Proceedings of the Fourth International Congress on Logic, Methodology and Philosophy of Science,* Bucharest, 1971, Amsterdam, North-Holland (1973), 89–110.

5. Éditions Anne Carrière, 2012. În limba engleză, *The Goddess of Small Victories,* Other Press, 2012.

Ştiinţa, parte a culturii

Spre o economie bazată pe hidrogen

Gheorghe OLTEANU

Aflată la răscruce, omenirea caută cu înfrigurare soluţii pentru a menţine şi chiar a creşte nivelul de trai, deşi resursele planetei au ajuns la cote minime. Resursele de combustibili fosili (cărbune, petrol, gaze naturale) mai ajung, după unele scenarii, pentru 40-100 ani, cele mai longevive resurse fiind cele de cărbune, inclusiv şisturi bituminoase.

Arderea combustibililor fosili în termocentrale este o sursă enormă de emisii de gaze cu efect de seră (bioxid de carbon, CO_2, bioxid de sulf, SO_2, şi mult mai nocivii SO_x sau NO_x, adică oxizii azotului şi sulfului). Pentru ţara noastră, producerea de energie electrică şi termică pe bază de cărbune, adică lignit, la Complexul energetic Oltenia (complexul energetic Rovinari şi Complexul energetic Turceni) şi huilă la Complexul energetic Hunedoara (Centrala Deva şi Centrala Paroşeni), a ajuns la limita rentabilităţii. În ciuda faptului că avem mari rezerve de lignit în bazinul Gorjului, că au fost făcute investiţii costisitoare de reducere a noxelor, că deţinem cele mai mari suprafeţe de păduri, mari consumatoare de CO_2, penalizarea impusă de legislaţia europeană (faimoasele certificate de drepturi de emisie) a ajuns la 38-40% din costurile de producţie, iar până acum nimeni nu a putut oferi soluţii viabile! Din păcate, România, cu configuraţia actuală de producere a energiei electrice (hidrocentrale, Centrala nucleară Cernavodă, centralele pe gaze naturale, centralele eoliene din Dobrogea – cel mai mare furnizor de energie eoliană de pe continentul european, centralele fotovoltaice, centralele pe biomasă), fără centralele pe cărbune nu poate asigura securitatea energetică a ţării. Chiar dacă anumiţi „specialişti" recomandă călduros importul, acesta nu e posibil, deoarece gradul de interconexiuni ale reţelelor electrice este de doar 7%. Altfel spus, nu avem pe unde importa energie electrică!

Situaţia sistemului energetic naţional, astăzi, arată mult mai rău decât ar trebui. După ce decade întregi am fost exportatori de energie, am devenit importatori! Au fost amânate nepermis de mult investiţii vitale pe segmentul de producere, în primul rând, la grupurile 3 si 4 de la Centrala nucleară Cernavodă. După cum se ştie, toată infrastructura necesară funcţionării celor patru grupuri este realizată de peste 15 ani, dar funcţionează doar două grupuri. Este ca şi când am construi o casă cu patru apartamente, dar locuim doar în două şi suportăm cheltuielile, costurile aferente, fără a obţine ceva din banii investiţi! Avem două hidrocentrale pe Jiu, practic finalizate de câţiva ani buni, dar care nu pot fi puse în funcţiune, pentru că ar muri viperele de sete! Din păcate, nu este o glumă, un ONG finanţat de Ministerul german al Mediului a acţionat în instanţă şi a câştigat (!!) cu acest argument! Cazul spune mult despre slăbiciunea, despre slaba capacitate administrativă a statului nostru, învins cu argumente precum cel arătat, de o grupare ce apără interesele altora!

Au fost făcute însă investiţii majore în energie regenerabilă (eoliană, fotovoltaică, hidrocentrale mici, sub 10 Mw putere instalată, biomasă).

Ca să avem o imagine asupra sistemului naţional de producţie, la ora la care scriu, producţia totală este de 6.914 Mw, din care 22,71% din hidrocentrale, 20,35% eolian, 19,85% nuclear, 17,75% cărbune, 18,88% hidrocarburi (gaze naturale în principal), 0,5% biomasă şi nimic fotovoltaic, pentru că este noapte, sistemul produce doar când este lumină de la soare

Consumul este de 5.458 Mw, astfel că 1.494 Mw sunt exportaţi. Puteţi afla, din curiozitate, situaţia în timp real de pe site-ul http://www.transelectrica.ro. Procentele de 20,35% eolian înseamnă 1.395 Mw, mai mult decât Centrala nucleară! Să nu uităm însă că acesta este doar un instantaneu, vântul poate înceta şi nu mai avem energia aferentă. Ideal ar fi ca această energie să fie stocată, să o putem folosi atunci când avem nevoie.

Până în prezent, cea mai bună metodă de a stoca energie o constituie marile volume de apă din barajele hidrocentralelor. Inginerii români au construit baraje, România fiind printre primele ţări europene care aveau studii amănunţite asupra potenţialului hidrologic, adică noi ştiam exact unde pot fi amenajate hidrocentrale pe toate râurile interioare, inclusiv pe Dunăre. Asta, începând cu anii 1937, când genialul inginer Dorin Pavel renunţă la un post oferit de elveţieni, după absolvirea Politehnicii din Zürich, revine în ţară, unde, cu grupa sa de studenţi de la Şcoala Superioară de Poduri şi Şosele (Politehnica de azi din Bucureşti), începe măsurători pe teren, baleind practic întregul teritoriu al ţării. Aşa au fost valorificate resursele de apă la Bicaz, imediat după război, la Vidraru pe Argeş etc., culminând cu monumentala realizare de pe Dunăre, adică Porţile de Fier 1 şi 2, cea mai frumoasă operă în materie din Europa, despre care noi, românii, nu mai vorbim, că nu avem loc de dincă, vulpiţe, viorei şi alte subiecte pentru gură-cască!

Este momentul să ne amintim de hidrogen, un purtător de energie care se poate produce inclusiv prin electroliza apei (H_2O) folosind energia electrică regenerabilă (verde, curată, sustenabilă), în particular, eoliană şi fotovoltaică. Dar şi nucleară, şi hidroelectrică. Apă există din abundenţă pe planetă, un km cub de apă conţinând 113.118 tone de hidrogen (H_2). Acest gaz, având densitatea de doar 7% din cea a aerului, are proasta reputaţie de a deveni inflamabil în amestec cu oxigenul în proporţie de 5-85%. Orice scurgeri în instalaţiile de utilizare, ventile, garnituri sau în rezervoare de transport devin extrem de periculoase. Asta explică de ce au trecut atâţia ani până ca hidrogenul să devină în mod clar şi recunoscut drept combustibilul viitorului şi abia de câţiva ani să definim conceptul de *economia hidrogenului.*

Nu mă pot abţine să nu vă dau şi câteva date istorice privind preocuparea oamenilor pentru stăpânirea hidrogenului. În 1820, apare în Anglia lucrarea *Folosirea hidrogenului la producţia de energie pentru instalaţii mecanice,* la Cambridge, autor W. Cecil. În 1850, celebrul inginer neamţ Otto, brevetează un motor în care ardea un amestec de 50% hidrogen cu benzină. Atunci, benzina singură era periculoasă, nu fusese inventat carburatorul, care a adus sfârşitul cercetărilor de folosire a hidrogenului în amestec! Renumitul constructor de avioane Heinkel lansează în 1937 un avion cu reacţie folosind hidrogen drept combustibil. Ruşii sovietici lansează şi ei în 1988 avionul Tupolev Tu156, cu hidrogen în stare lichidă. Inventatorul Erren Rudi brevetează în USA şi UK patente de utilizare a hidrogenului în motoare (1930 şi 1935).

România, cu o industrie petrolieră remarcabilă, are o experienţă solidă privind hidrogenul, pentru că l-a folosit la rafinarea ţiţeiului, la fabricarea metanolului şi amoniacului, la hidrogenarea uleiurilor combustibile, la producţia de mase plastice, iar din 1968 la răcirea turbogeneratoarelor sincrone de 50 Mw, 100 Mw, 350 Mw. Îmi amintesc că, fascinat de noua tehnologie, de sorginte franceză, de fabricare la Reşiţa a marilor generatoare sincrone pentru termocentrale, nişte maşini lungi de peste 10 m şi cu diametrul sub 1,5 m (pentru a rezista la forţele centrifuge date de turaţia obligatorie, impusă teoretic, de 1.500 rpm), am optat pentru un proiect de obţinere a diplomei de inginer de maşini şi aparate electrice cu tema *Generator sincron de 50 Mw răcit cu hidrogen.* A trebuit să merg la Reşiţa o lună de zile, să mă documentez la faţa locului, acolo unde ingineri de elită lucrau la turbogeneratorul de 50 Mw. Rotorul era răcit cu hidrogen produs în termocentrală prin electroliza apei. Conductoarele de cupru, pentru înfăşurarea rotorului, erau nişte conducte rectangulare prin care hidrogenul era pompat pentru a răci rotorul, care se învârtea cu 1.500 rotaţii pe minut. Tot traseul hidrogenului, de la sursa din incinta termocentralei până în bobinajul rotoric învârtitor, trebuia să fie de o etanşeitate perfectă, pentru a evita exploziile, cu 100% garanţie! Aşa de tare m-a furat peisajul, încât atunci când a trebuit să prezint stadiul proiectului, renumitului profesor îndrumător Vasile Nedelcu (pe atunci, recent revenit la catedră după ce condusese 5 ani un proiect de avangardă la SIEMENS) m-a întrebat cu blândeţe: „Am uitat eu care e tema, eu credeam că vorbim de un generator electric, nu de tehnologia răcirii cu hidrogen, greşesc?" Mi-a sugerat să mă mişc rapid, dacă vreau să beneficiez de priceperea sa, deoarece nemţii îl solicitaseră din nou. Zice: „Tinere viitor coleg, nu pot refuza, vreau să schimb Mercedesul cu un model mai nou şi să-mi termin casa la Câmpulung Muscel, la părinţi, grăbeşte-te". Am apucat să primesc sfaturi şi nota maximă pe proiect, dar la examenul de diplomă era deja în Germania. Nu vreţi să ştiţi ce am păţit cu rivalul sau, care era şeful comisiei de examinare şi nu-l suferea pe inginerul matematician care-l domina pe toate fronturile…

→

6. *Elemente de logică matematică şi teoria mulţimilor,* Ed. Ştiinţifică, 1968.
7. *Din gândirea matematică românească,* Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1975, *Şocul matematicii,* Editura Albatros, 1987.
8. G. Sudan, *Sur le nombre transfini* ω^ω, *Bulletin Math. Soc. Roumaine des Sciences,* 30 (1927), 11–30, W. Ackermann, *On Hilbert's construction of the real numbers, Mathematische Annalen,* 99 (1928), 118–133.
9. C. Calude, S. Marcus, I. Ţevy, *The first example of a recursive function which is not primitive recursive, Historia Mathematica,* 6 (1979), 330–384.
10. P. Odifreddi, *Classical Recursion Theory*, North Holland, 1989, vol. 1, p. 146.
11. www.piergiorgioodifreddi.it, www.youtube.com/user/podifreddi/videos.
12. Articolul P. Odifreddi. *Ultrafilters, dictators, and Gods*, in C.S. Calude, G. Păun (eds.), *Finite Versus Infinite,* Springer, 2000, 239–245, a fost publicat într-un volum dedicat aniversării de 75 de ani a lui S. Marcus.
13. Benedetto XVI (J. Ratzinger), P. Odifreddi, *Caro papa teologo, caro matematico ateo. Dialogo tra fede e ragione, religione e scienza,* Mondadori, 2013.
14. Există un loc în carte în care i se trădează specialitatea. Puteţi să-l identificaţi?
15. *Varietăţi conexe,* Curtea Veche, 2008, *Bifurcaţii,* Curtea Veche, 2014. *Un matematician la teatru,* Tracus arte, 2014.
16. Afectează direct incompletitudinea munca de cercetare a matematicianul?
17. https://github.com/FormalTheology/GoedelGod.
18. C. Benzmüller, B. Woltzenlogel-Paleo, *Automating Gödel's ontological proof of God's existence with Higher-Order Automated Theorem Provers, Proc. European Conference on Artificial Intelligence. Frontiers in Artificial Intelligence and Applications,* IOS Press, 2014, 93–98.
19. C. Benzmüller, B. Woltzenlogel-Paleo, *The inconsistency in Gödel's ontological argument: A success story for AI in metaphysics,* in S. Kambhampati (ed.), *Proc. 25th International Joint Conference on Artificial Intelligence,* AAAI Press, 2016, 936–942.

Ştiinţa, parte a culturii

Am depăşit frumos faza, deoarece a intervenit un alt titan, profesorul Al. Fransua, care mă aprecia de la cursul de maşini electrice de curent continuu (destinul a făcut să lucrez în acest domeniu 20 de ani plini de satisfacţii enorme, la Electroargeş-Curtea de Argeş, o citadelă a industriei electrotehnice româneşti). Am rămas cu microbul hidrogenului, din 1996 având preocupări privind pilele de combustie, economia hidrogenului, utilizarea sa în transporturi, în industria energetică, în dezvoltarea în România a surselor de energie regenerabilă. Din 2004 am părăsit poziţia de director general în Ministerul Industriilor pentru cea de director general la Institutul de cercetări energetice ICEMENERG, unde am lucrat 10 ani plini de mari provocări, dar şi de unice satisfacţii profesionale, de la poziţia falimentară din 2004 (când institutul avea 2 milioane de dolari echivalent datorii la stat), unitatea trecând la statutul de institut naţional, cu recunoaştere internaţională, în urma evaluării unei comisii de experţi străini. Acolo, la acest institut, primisem repartiţie guvernamentală, dar pe care am declinat-o pentru Electroargeş, din *oraşul regal* unde absolvisem liceul.

Revenind, hidrogenul există din abundenţă, dar nu în stare pură, el trebuind să fie fabricat. Principalele procedee sunt următoarele: reformarea cu vapori de apă a gazului metan, oxidarea fracţiilor petroliere grele, gazeificarea cărbunelui, electroliza apei, descompunerea termochimică a apei, fotoelectroliza solară.

Utilizările hidrogenului în industria energetică au deja un trecut de peste 50 de ani, de când e folosit ca agent de răcire a generatoarelor mari. Ca un exemplu, în 1938, la Combinatul chimic german Huls era în exploatare o conductă de 215 km, de transport al hidrogenului la 25 bar presiune, iar Franţa şi Belgia aveau în 1966 o reţea de conducte de transport al H_2 de peste 300 km, la presiune de 65-100 bar. Acum 15 ani, SUA aveau o reţea de conducte pentru hidrogen de peste 1.200 km. Practica a arătat că H_2, cu molecula sa extrem de mică, hidrogenează oţelul conductelor, făcându-l casant. Sunt necesare măsuri de contracarare, costuri foarte ridicate ale investiţiilor iniţiale, aşa că au fost căutate soluţii, una, desprinsă ca fezabilă, fiind aceea de a folosi reţeaua actuală de transport al gazelor naturale, la transportul unui amestec de până la 20% H_2, sau a etanolului, un compus lichid din care apoi se extrage prin reformare H_2. Universitatea americană Illinois a publicat un studiu de analiză a fezabilităţii unei super reţele de transport simultan al H_2 lichid şi al energiei electrice de 10 Gw (adică 10.000 Mw sau 10 milioane Kw) pe aceeaşi conductă/cablu. Cheia studiului era folosirea hidrogenului lichid, la –253 grade Celsius, pentru atingerea stării de superconductibilitate a cuprului din cablul electric, apoi, la terminal, H_2 ar fi servit drept combustibil în staţiile de alimentare cu hidrogen.

Cercetările recente, mai ales in domeniul nanotehnologiilor, au avut ca rezultat obţinerea de materiale cu proprietăţi speciale, aşa încât diversele utilizări ale hidrogenului să intre în viaţa economică reală, din punct de vedere al securităţii, al combaterii efectelor nocive ale gazelor cu efect de seră, al reducerii masive a noxelor din producţia de energie, din transporturi, prin apariţia vehiculelor de transport greu echipate cu pile de combustie şi rezervoare de hidrogen drept combustibil, al autoturismelor, autoutilitarelor pe bază de pile de combustie şi H_2. Pe eşapamentul acestor vehicule se elimină în atmosferă doar vapori de apă. Îmi amintesc de flota de autobuze din Miami, Florida, şi de reclama care se făcea la reţeaua locală de TV, anume, nişte tineri vineţii, presupuşi afectaţi la plămâni de aerul poluat, care, după ce inspirau de câteva ori aerul pur din eşapamentul autobuzelor experimentale, căpătau subit roşeaţă în obraji, tipică doar copiilor de ţărani din satele noastre de munte!

O altă aplicaţie, cu efecte majore în folosirea H_2 la centralele pe gaz natural, a fost dezvoltată de General Electric (GE). Americanii au instalat turbine modificate pentru folosirea unui amestec de 20% H_2 şi 80% CH_4 (gaz natural), care, împreună, au trecut de 10 milioane ore operare. DOE (Departamentul American al Energiei) a investit sume imense în dezvoltarea de turbine capabile să funcţioneze în siguranţă cu concentraţii cât mai mari de H_2. S-a obţinut o nouă generaţie de turbine, apte să ardă combustibil cu până la 50% în volum H_2, în anumite aplicaţii. Noxele se reduc dramatic, H_2 provenind în multe cazuri din furnalele sau cocseriile oţelăriilor sau din gazele „deşeu" din rafinăriile de petrol.

În loc să ardă gazele bogate în H_2 (aşa cum mai vârstnicii cititori vedeau la Combinatul Petrochimic din Piteşti, trecând pe autostradă chiar pe lângă flacăra „veşnică"), acestea pot fi folosite azi drept combustibil al noilor turbine ce produc energie pentru consumul intern (nu e cazul şi la Piteşti, între timp rafinăria stă „în conservare", totul devenind amintire). Turbinele dezvoltate azi de GE, de Siemens, de japonezi, sud-coreeni, de francezi etc. pot economisi milioane de dolari (altfel plătiţi pe drepturile de emisii de carbon). Literatura de specialitate spune că la un amestec de 50% H_2 se reduc noxele cu 281.000 de tone metrice de emisii de CO_2 anual. Dacă amestecul este cu 95% H_2, atunci reducerea anuală echivalează amprenta anuală de carbon a 70.000 de americani. Care, fiind mai bogaţi, produc probabil de două ori mai multe noxe decât cei mai puţin avuţi. Dar marele câştig vine de la faptul că se consumă excedentul de energie regenerabilă, atunci când vântul e la maximum de intensitate sau soarele străluceşte multe ore zilnic. Energia regenerabilă, la stadiul actual tehnologic, suferă de volatilitate, nu se poate conta pe ea multe ore, deşi prognozele meteo au făcut progrese de neimaginat acum 10 ani. Este rezultatul lansării a mii de sateliţi şi al creşterii puterii de analiză a volumului imens de date procesate de puternice calculatoare, cu softuri perfecţionate continuu. Aceste noi turbine *hidrogen-capable* pot trece cu uşurinţă peste golurile de energie (fără vânt, eolienele nu produc), generând energia necesară echilibrării consum/ producţie, nu prin creşterea consumului de gaze (cum se întâmplă acum în sistemul energetic naţional), ci prin folosirea hidrogenului produs din regenerabile la vârf de producţie.

De exemplu, în 2015 şi 2016, Germania şi UK împreună au raportat pierderea unei cantităţi de energie de 5 terawatt-ore (cam cât consumă toată România în 40 de zile!), care putea să fie dată de centralele eoliene, dacă avea cineva nevoie de această energie. Trebuie menţionat că atunci când vântul bate cu intensitate, dar cererea de energie este mică, turbinele eoliene, cu palele lor de 100-120 metri, se blochează, prin aducerea lor într-o poziţie paralelă cu vântul. Proprietarii parcurilor eoliene preferă să nu producă, altfel instalaţiile lor ar lucra gratis, preţul primit fiind ceva mai mult decât nimic. Acum vine marea schimbare, datorată progresului tehnologic, rezultat al miliardelor de dolari investiţi în cercetare fundamentală şi aplicativă: energia pierdută, pentru că pur şi simplu nu poate fi stocată (vorbim de energia regenerabilă, curată, fără carbon, dar volatilă), ar putea alimenta instalaţiile de electroliză pentru producerea hidrogenului din apa (H_2O) descompusă astfel în doi atomi de hidrogen şi unul de oxigen. Hidrogenul rezultat, purtător al energiei care astfel nu mai e risipită, poate fi injectat în reţeaua de gaz natural care alimentează centralele pe gaze. Spre deosebire de centralele eoliene sau fotovoltaice care depind de vânt sau soare, deci nu putem conta pe ele exact când e nevoia mai mare, centralele pe gaze naturale sunt generatorul perfect de energie la nevoie, ele pot genera curent în maximum 15 minute de la ordinul dispecerului energetic naţional. Injecţia de H_2 reduce consumul de gaze naturale, un combustibil fosil cu rezerve pentru cca 50-60 ani, dar şi emisiile de gaze cu efect de seră, contribuind semnificativ la decarbonizarea economiei, preocuparea prioritară a omenirii aflate la răscruce, sub ameninţarea încălzirii globale, cu nenorocirile induse (uragane, furtuni, tornade – ajunse şi prin Bărăgan, prin România – incendii devastatoare, tsunami ca acela din 2011 de la Fukushima-Japonia).

În România, ROMGAZ va finaliza – cu întârzierile de rigoare – centrala pe gaze de la Iernut şi are în studiu de fezabilitate injecţia de H_2 în conducta de gaz ce alimentează centrala, având în vedere că GE este liderul consorţiului care o construieşte.

România este extrem de bine poziţionată din punct de vedere al tranziţiei la economia hidrogenului. Acest concept înseamnă totalitatea infrastructurii energetice la nivel naţional având ca sursă energetică hidrogenul. Realizarea acestei infrastructuri, care să permită în mod eficient, acceptabil ca preţ de către consumatori, producţia, transportul şi distribuţia H_2, este deci pasul obligatoriu de tranziţie la un nou tip de economie, fără carbon, decarbonată, garanţia realizării ţintelor UE privind schimbările climatice. Cum spuneam anterior, avem o bună bază de plecare, pentru că, fiind pionieri în industria petrolului şi gazelor naturale, avem o mare experienţă de lucru cu acest combustibil curat, ştim să-l producem, să-l transportăm şi să-l folosim. România este prezentă în cercetarea ştiinţifică dedicată tehnologiilor H_2. În primul rând, menţionez ICSI Râmnicu Vâlcea, institut care a fost, sub conducerea strălucitului inginer academicianul Marius Peculea, creierul concepţiei şi construcţiei complexului industrial de apă grea, folosită ca moderator în reactoarele de tip CANDU ale Centralei nucleare Cernavodă. D_2O, formula apei grele, are la bază un izotop al H_2 şi anume, deuteriul, D_2. Astăzi, eminenţii cercetători de la ICSI ştiu cum să producă H_2 prin electroliză, ştiu să construiască instalaţiile de electroliză, ştiu să comprime H_2 la 300 şi la 700 bari, presiunea standard de stocare, ştiu să facă rezervoarele sub presiune, ştiu să facă pile de combustie. Au realizat cinci prototipuri funcţionale de vehicule cu hidrogen drept combustibil.

Pentru că, sper, v-am stârnit curiozitatea, vă voi prezenta fişa tehnică a *Demonstratorului de mobilitate cu hidrogen HY-DEMO.* Vehiculul, de 3,4 m lungime, 1,4 m lăţime şi 1,8 m înălţime, greu de 430 kg, poate transporta 300 kg cu o viteză maximă de 50 km/oră pe o distanţă de 220 km, cu un rezervor de 52 litri H_2 la presiune de 700 bar. Acest rezervor se poate umple din nou în doar 3 minute. Ca o recunoaştere a valorii ICSI, noul proprietar al oţelăriei Galaţi, indianul Gupta, a semnat recent un memorandum cu dânşii pentru a construi la Galaţi prima oţelărie din lume care produce oţel curat, folosind H_2 drept combustibil. Proiectul este finanţabil cu fonduri europene.

O altă entitate de cercetare, IFIM Măgurele, se ocupă de fizica materialelor, inclusiv nanomateriale, inclusiv nanofibre care pot stoca H_2. Veţi fi bucuroşi să aflaţi că directorul general al acestui institut este un concetăţean din Curtea de Argeş, doctorul fizician Ionuţ Enculescu. Avem apoi faimosul Institut de cercetări COMOTI, rămas din celebrul INCREST, creaţia academicianului Henri Coandă, convins de abilul Ceauşescu, bine sfătuit de oamenii de ştiinţă, să se repatrieze în 1968. Merită să amintim că ei se ocupau de turbo-propulsoare de aviaţie, de testări ale aparatelor de zbor în tunelul trisonic (adică la o viteză a aerului de trei ori mai mare ca a sunetului!) şi de alte minuni tehnice. Astăzi, COMOTI continuă munca de cercetare în domeniul turbopropulsoarelor de aviaţie, produce compresoare de gaze naturale cu tehnologia cea mai avansată din lume, studiază temeinic dezvoltarea de compresoare pentru gaze în amestec cu H_2, tendinţă dominantă pentru tranziţia la economia H_2. Nu în ultimul rând, Universităţile politehnice din Bucureşti, Timişoara, Cluj, Iaşi, Galaţi, Piteşti au departamente de cercetare dedicate studiului tehnologiilor hidrogenului la motoarele termice.

ROMGAZ Mediaş, producătorul român de gaze naturale, are preocupări în dezvoltarea de aplicaţii privind utilizarea în amestec cu gaze a H_2 şi transportul pe conductele actuale a unui mix de 20% H_2 şi 80% gaz natural. Se studiază şi varianta cu etanol, un compus lichid din care se poate extrage H_2 prin reformare.

În momentul de faţă, UE a lansat un plan ambiţios de finanţare a proiectelor ce vizează trecerea la economia H_2. Era şi firesc, ţările dezvoltate, ca Germania, Olanda, Franţa, Italia, care au investit şi au dezvoltat tehnologii de producţie, transport, stocare şi utilizare a hidrogenului, trebuie să recupereze sumele investite. Piaţa se face, se construieşte, cine are avans ia partea leului, ceilalţi vor accesa fondurile europene dedicate, vor cofinanţa parţial şi vor cumpăra produsele şi noile tehnologii. Sau nu, dar atunci vor pierde pe termen mediu şi lung.

Ştiinţa, parte a culturii

Întâlnirile mele cu Solomon Marcus

Acad. Dorel BANABIC

L-am cunoscut pe academicianul Solomon Marcus acum 40 de ani, în vremea liceului, când, cu ocazia vizitării unui prieten al Domniei Sale, profesorul Leon Birnbaum, a vizitat şi Liceul „Andrei Mureşanu" din Dej. Ne-a povestit despre matematică, nouă, elevilor unei clase speciale de matematică, în care era şi băiatul profesorului Birnbaum. Impresia lăsată a fost deosebit de puternică, aceasta fiind prima mea întâlnire cu un clasic în viaţă, pe care-l cunoşteam doar din cărţile bibliotecii cabinetului de matematică al liceului. L-am ascultat după aceea în timpul studenţiei, în a doua parte a anilor '70, când a susţinut o excelentă prelegere despre timp la Universitatea din Cluj-Napoca.

Am discutat cu dânsul pentru prima dată cu ocazia splendidului Discurs de recepţie în Academia Română din martie 2008. Titlul discursului, *Singurătatea matematicianului* (care te duce cu gândul la nuvela lui Alan Sillitoe, *Singurătatea alergătorului de cursă lungă*), precum şi conţinutul acestuia, dezvăluiau puternicele afinităţi poetice ale autorului. Ascultându-i discursul, apoi recitindu-l, am recitit nuvela amintită şi am regăsit o serie de pasaje care într-adevăr îl caracterizau pe academicianul Solomon Marcus. Iată aici două dintre ele, care exprimă simţămintele tânărului aflat departe, în fruntea plutonului de alergători: „Nu mai vedeam pe nimeni şi am simţit ce înseamnă singurătatea alergătorului de cursă lungă, care aleargă pe un câmp, dându-mi seama că, în ceea ce mă priveşte, această senzaţie era singura cinste şi singurul adevăr care exista pe lume, iar modul în care înţelegeam asta nu avea să se schimbe niciodată, indiferent ce aş fi simţit alteori şi indiferent ce ar fi încercat oricine altcineva să mă facă să simt." Respectiv, „De acum încolo ştiu ceva ce nu ştiam înainte: că între mine şi ei e război." Evident, pentru academicianul Solomon Marcus, „război" însemna o luptă continuă împotriva imposturii, a suficienţei, a mediocrităţii. Nu mulţi sunt aleşi să-şi asume acest rol. Din păcate sunt puţini, tot mai puţini. Solomon Marcus a fost unul dintre ei, fiind unul dintre purtătorii stindardului în această luptă.

Ulterior, am devenit colegi în Academia Română şi am fost invitaţi amândoi, în toamna lui 2009, să ne prezentăm opiniile la o conferinţă cu tema *Formarea cadrelor didactice universitare şi a studenţilor în domeniul disciplinelor matematice.* Am acceptat cu entuziasm invitaţia organizatorilor să exprim punctul de vedere al unui inginer despre *Cunoştinţele de matematică necesare inginerilor,* fără să ştiu că va fi invitat să vorbească şi academicianul Solomon Marcus. Eram programat să vorbesc imediat după dânsul. Pe măsură ce Domnia Sa vorbea (cu dezinvoltura şi elocvenţa care l-au caracterizat), eram tot mai crispat. Discursul dânsului era un regal de logică şi poezie despre prezentarea rolului şi locului matematicii în societate. Evident, putea vorbi pe acest subiect zile întregi! Aşa că, pe lângă handicapurile iniţiale pe care le ştiam dinainte (vorbeam, ca inginer, despre matematică în faţa unei săli pline de matematicieni, vorbeam după un excelent orator), pe măsură ce timpul trecea se mai adăuga unul: îmi mai rămânea tot mai puţin timp pentru prezentarea mea. La sfârşitul prelegerii academicianului Solomon Marcus, am fost consternat să constat că mai aveam la dispoziţie mai puţin de 3 minute să-mi prezint expunerea! Noroc cu îngăduinţa auditoriului, care şi-a sacrificat pauza de cafea pentru a permite finalizarea prezentării pe care o pregătisem. După câţiva ani, după ce ne-am apropiat, i-am povestit trăirile mele prezentate mai sus. A zâmbit cu subînţeles...

Grigore C. Moisil: *Cum se poate prevedea vremea de ieri*

Olimpia IORGA-POPESCU

În anul 1969, academicianul Grigore Moisil (1906, Tulcea – 1973, Canada) era preşedintele Societăţii de Ştiinţe Matematice din România, dar şi o personalitate deosebit de iubită de opinia publică, adulat de tineret, datorită deselor sale apariţii la TV, ca şi replicilor sale pline de adevăr şi candoare, pe care le dădea reporterilor şi care şi-l doreau ca interlocutor. Mai ales în perioada 1966-1973, era deosebit de solicitat să ţină conferinţe în ţară şi străinătate, apărea aproape săptămânal la televizor, devenind astfel foarte cunoscut. Se spunea chiar, dar nu se scria, că unele hotărâri ale conducerii de partid se modificau ca urmare a unor subtile ironii ale lui Moisil ajunse notorii în opinia publică. Pentru că el era cel care iniţiase tehnica de calcul electronic în ţara noastră, antrenase mulţi discipoli ai săi în studiul informaticii, era considerat o mare personalitate a matematicii româneşti.

Orice autor considera o onoare să-şi lanseze o carte cu o prefaţă scrisă de Moisil. Aşa că şi Valter Roman, fost director al postului de radio Moscova în limba română, fost membru al C.C. al P.M.R., fost general al armatei române, iar în 1969 director al Editurii Politice, s-a gândit că ar fi bine dacă lucrarea sa *Eseuri despre revoluţia ştiinţifică şi tehnică,* o carte „de bătut apa-n piuă", ar apărea cu o prefaţă scrisă de Moisil. Nimic mai simplu. I-a cerut savantului să-i scrie o prefaţă. Oricât de independent era Moisil în opiniile sale, nu a îndrăznit să-l refuze şi i-a scris o prefaţă de 15 pagini. Un text valoros din punct de vedere ştiinţific şi filosofic, dar şi cu multe observaţii critice la adresa cărţii care i s-a cerut să o prefaţeze. De altfel, dacă Valter Roman ar fi citit unele texte ale savantului, relativ la cei care nu fac ştiinţă, ci scriu *despre ştiinţă,* nu l-ar fi solicitat să-i scrie acea prefaţă, căci, în final, cartea a apărut în 1970 tot fără prefaţa scrisă de matematician. Iată ce a spus Moisil relativ la cei care nu fac ştiinţă, dar vor să scrie *despre* ea: „Sunt unii care, plictisindu-se să gândească ştiinţă, cred că e mai uşor să gândească despre ştiinţă. Asta da. Este mai uşor? Este."

După patru ani, în 1973, înainte de a pleca în Canada, la o întâlnire la Academia Română, de faţă cu Miron Nicolescu, preşedintele ei la acea vreme, Moisil i-a cerut lui Valter Roman să-i restituie acea prefaţă, pe care şi aşa nu a folosit-o şi pe care el doreşte să o publice. Nu ştiu cât timp s-o fi scurs între acea discuţie dintre ei şi tragica plecare a lui Moisil în Canada, cert este că prefaţa cu pricina nu i-a mai parvenit autorului ei. În luna iulie 1973, a apărut în librării cartea *Ştiinţa şi marxismul* de Valter Roman (Grigore Moisil murise în 21 mai 1973), având ca postfaţă prefaţa pe care Moisil o scrisese pentru o altă carte.

Pentru a comenta unele texte din cartea pe care autorul o scrisese în 1969 şi pentru care Moisil întocmise prefaţa, matematicianul le reproduce în prefaţă, indicând şi pagina. Spre exemplu, savantul indică pagina 497, pentru a comenta suprimarea unor cercetări care nu sunt imediat rentabile şi strict utile. Nu căutaţi însă această pagină în cartea la care este pusă prefaţa ca postfaţă, căci această carte nu are decât 398 de pagini. Relativ la faptul că oamenii de ştiinţă din ţara noastră au înţeles că viitorul este în mâinile clasei muncitoare, aserţiune scrisă în carte, Moisil spune: „Unii au înţeles mai devreme, alţii mai târziu, mai sunt şi alţii pe cale să înţeleagă". Cum cartea făcea apologia unor hotărâri luate de partid, autorul prefeţei scrie: „Apologia a însemnat întotdeauna lipsă de discernământ şi de gândire ştiinţifică creatoare". De mai multe ori, Moisil scrie în prefaţă că de fapt el nu se pricepe la ştiinţe sociale, dar a citit totuşi *în drum spre tipografie* textul tov. Valter Roman şi că va scrie şi când este de acord cu el, „şi atunci când nu sunt de acord cu el. Mai ales în acest ultim caz."

Deoarece cartea începe cu capitolul *Fizica – factor puternic al progresului,* Moisil spune: „Ar fi de datoria mea să scriu un lung paragraf în această prefaţă, *Matematica, factor esenţial al progresului.* N-o fac fiindcă se ştie destul de mult astăzi că matematica e un factor esenţial. Se ştie şi se spune. Se crede? N-o fac, fiindcă după părerea mea astfel de ierarhizări pot constitui cel mult mărturisiri. Toate disciplinele ştiinţifice sunt factori *sine qua non*, ai progresului în general, dar şi ale progresului tehnicii de producţie… Fiindcă nu sunt de acord cu tov. Roman că revoluţia contemporană în ştiinţă are loc în ştiinţele naturii (pag. 467, din cartea apărută în 1970), dacă se înţelege că ea are loc numai în ştiinţele naturii." În continuare, Moisil ia la analizat texte din cartea pentru care o scrisese şi care nu au nicio legătură cu textele din cartea la care prefaţa a fost pusă ca postfaţă.

La un moment dat, marele matematician comentează o teză din cartea autorului, privind scurtarea timpului dintre o descoperire ştiinţifică şi aplicarea ei în practică, şi arată că sunt destule exemple de teorii ştiinţifice care după mulţi ani şi-au găsit aplicarea în practică. Dă apoi exemplul spaţiului cu patru dimensiuni şi calculului tensorial, care după mulţi ani şi-au găsit aplicaţii în teoria relativităţii şi scrie: „Aşadar, nu era suficient ca tehnica şi economia să aibă o teorie matematică a fenomenelor fizice şi economice. Mai era nevoie ca ecuaţiile acestei teorii să conducă la calcule numerice ce puteau fi executate într-un timp util. De exemplu: nu e destul să am o teorie care să-mi permită să prevăd vremea de mâine când o cunosc pe cea de azi. Mai e nevoie ca această teorie să-mi permită să termin calculele în mai puţin de 24 ore. Altfel ajung să prevăd vremea de ieri."

Matematicianul arată că degeaba au încercat unii să ia revoluţia ştiinţifică şi tehnică ca temei al apologiei capitalismului care, astfel, s-ar reînnoi şi ar scăpa de *moartea sigură*, că n-o să moară chiar aşa de la sine. La afirmaţia lui Valter Roman că „nu se poate vorbi de caracterul de clasă al fizicii", Moisil argumentează că teorema lui Pitagora şi legile căderii libere a corpurilor n-au fost altele în sclavagism decât în capitalism. Arată, de asemenea, că se pot cita numeroase cazuri de matematicieni idealişti, nu numai în concepţiile lor despre lume şi societate, dar chiar în concepţiile lor despre matematică şi care au adus un aport considerabil în această ştiinţă.

→

Centenarul Marii Uniri

Onor la comandor!

Maria Mona VÂLCEANU

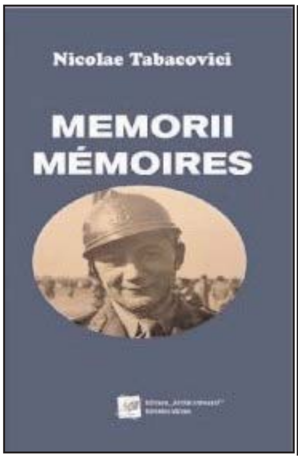
Un adevărat slalom printre amintiri mi-a prilejuit recenta lectură a volumelor *Memorii/Memoires* de Nicolae Tabacovici, ediţie bilingvă, Editura Antim Ivireanu, Râmnicu Vâlcea, 2018, şi *Războiul văzut de soldaţi (1916-1919)* de Nicolae M. Balotă, Editura Tiparg, Piteşti, 2019. Aceste cărţi au în comun memorialistica, desfăşurarea poveştii de viaţă aşa cum a fost, cu sinceritate şi atenţie pentru cititorul unui timp viitor. Să nu se uite, să se ştie. Cei doi autori au trăit cam în aceeaşi perioadă de timp, 1881-1973 N. Tabacovici, 1894-1984 N. Balotă.

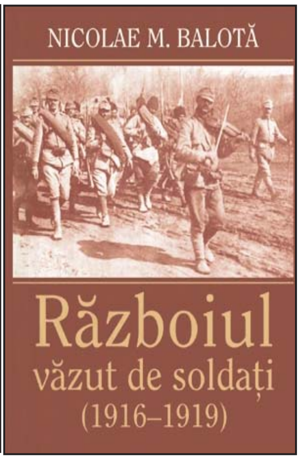
Nicolae Balotă s-a născut la Piteşti, este urmaşul unei străvechi familii boiereşti, stăpânitori de veacuri ai Văii Topologului, a intrat voluntar în armată, luptând pentru apărarea Transilvaniei, fiind grav rănit, apoi şi-a urmat visul de a deveni ofiţer de marină, ajungând comandor. Vremurile noi îl duc spre condamnarea politică pentru „agitaţie publică, deţinere de armament şi muniţie, deţinere de lire de aur”. Face închisoare la Jilava şi Poarta Albă, eroul care îşi apărase Ţara cu arma în mână, ridicat în grad şi decorat, fiind eliberat în 1956. Deşi omul este sub vremi, soldatul care şi-a vărsat sângele pe câmpul de luptă nu s-a frânt, a scris cu emoţie această carte de amintiri, precedată de un cuvânt către cititor în care se precizează că de la strămoşii noştri daci am moştenit spiritul războinic, dragostea de ţară şi neam şi nobleţea sufletului: *Soldatul român rămâne pentru întregul nostru neam o pildă vie de vitejie, de patriotism, de răbdare, de bunătate şi de încredere oarbă în şefi şi în victorie. Să-i admirăm, să le cinstim memoria şi să rămânem convinşi că din neamul nostru românesc s-au născut, se nasc şi se vor naşte mereu eroi.* Avem, aşadar, o imagine a războiului prin prisma soldatului, a luptătorului din faţa inamicului de pe teren.

Celălalt autor, deşi născut în Bucureşti, este legat de ţinuturile argeşene prin reşedinţa sa de la Miceşti, lângă Piteşti, iar viaţa sa cuprinde atâta istorie încât *Memoriile* sale reprezintă un adevărat document despre oameni şi întâmplări. Nicolae Tabacovici a creat şi a fost şeful unui departament special de informaţii în cadrul Ministerului de Război care a adus multe beneficii armatei române în timpul Primului Război Mondial. El prezintă, aşadar, războiul dintr-o altă perspectivă, cea a Regelui, Guvernului, oamenilor politici, aliaţilor, Marelui Stat Major al Armatei. A fost delegatul Guvernului român la Comisia de armistiţiu şi a participat la negocieri, misiune care este descrisă în memoriile sale. Aşa cum se arată în prefaţă, fiind înzestrat cu o capacitate deosebită în a găsi rezolvarea unor probleme de importanţă vitală pentru Ţară, a fost trimis de multe ori în prima linie de către guvernele României, achitându-se exemplar de toate aceste sarcini. Preşedintele Republicii Franceze l-a decorat, în anul 1934, cu Ordinul Naţional Legiunea de Onoare – Comandor. Aşa cum soarta ţării a cunoscut o cotitură bruscă, aşa a cunoscut şi viaţa acestui om destoinic. Ca prieten de o viaţă şi colaborator al lui Nicolae Titulescu, al fraţilor Brătianu (Ionel, Vintilă, Dinu), colaborator al oamenilor de stat Iuliu Maniu, Grigore Gafencu, Petre Carp, Alexandru Marghiloman, era normal să devină o persoană nedorită, urmărit şi hărţuit ani întregi, cu interogatorii interminabile şi chiar închisoare. În anul 1962, reuşeşte să părăsească ţara, stabilindu-se la Paris.

Cartea se deschide cu o dedicaţie a autorului, în care subliniază: *Am considerat de datoria mea să expun toate acestea în cele ce urmează. Totul este scris din memorie, aici, la Paris.* Ca şi Mircea Eliade, în exil, autorul a fost lipsit de accesul la biblioteca din ţară şi la arhiva personală.

Deşi unghiul din care este privit războiul este atât de diferit, unul este al soldaţilor din tranşee, celălalt al şefului direcţiei de statistică, fiind colaborator direct al Marelui Cartier General şi al ministrului de Război, ceea ce afirmă şi descriu cei doi martori ai evenimentului este asemănător. Astfel, deşi tânăr, Nicolae Tabacovici, cu studii universitare şi doctorat, reuşeşte să modernizeze serviciul de statistică al armatei, ajungând ca acest serviciu să ia o amploare deosebită, alăturându-i-se un Serviciu al prizonierilor de război, un Serviciu al internaţilor civili, unul al Crucii roşii internaţionale şi române: *La inaugurarea acestui important serviciu am invitat guvernul, în frunte cu Ion Brătianu, atunci ministru de Război. Guvernul era însoţit de un tânăr profesor universitar, care nu înceta să-mi ceară tot soiul de date şi elemente, toate pline de interes şi cu rostul lor, ceea ce m-a impresionat. Acest tânăr care mi-a fost prezentat era Nicolae Titulescu.* Aşa s-a născut o prietenie de o viaţă.

Primul element pe care îl discută identic cei doi autori este slaba dotare cu armament a armatei române, ajutorul promis de aliaţi nefiind onorat, ostaşii luptând eroic cu diviziile germane ale mareşalului Mackensen, care aveau armament modern complet şi experienţă de doi ani de război. S-au adăugat alte necazuri, iarna foarte grea, foametea, epidemia de tifos şi, culmea, tocmai atunci din cauza revoluţiei ruseşti, armata rusească s-a dezagregat, din aliaţi devenind jefuitori ai rezervelor de hrană ale populaţiei, stăpânind transportul pe cale ferată şi producând un adevărat haos pe unde treceau. Dar Ţara s-a mobilizat şi a rezistat exemplar, credinţa în Dumnezeu întărindu-i pe soldaţi, sprijinul Franţei fiind semnificativ şi ducând la reorganizarea armatei. Ne spune tot Tabacovici: *Guvernul român s-a retras la Iaşi, de unde a pornit reorganizarea armatei, cu sprijinul comandamentului francez care ne-a ajutat să punem din nou şi în condiţii optime armata noastră pe picior de război, război pe care l-am reluat în iulie 1917. Au urmat succesele strălucite de la Mărăşeşti ale Armatei I a generalului Eremia Grigorescu, precum şi cele şi mai strălucite poate de la Mărăşti în Moldova ale Armatei a II-a a generalului Alexandru Averescu, succese care au ridicat moralul întregii populaţii a Ţării.*

Sunt portrete deosebit de expresive ale oamenilor acelor timpuri, fiind prezentaţi cu admiraţie Nicolae Titulescu, Ionel Brătianu, Dinu Brătianu, Titu Maiorescu, sunt şi exemple ale unor ofiţeri trădători.

Aceeaşi atmosferă găsim în descrierea războiului şi în cartea lui Nicolae Balotă. Mai întâi entuziasmul care i-a cuprins pe locuitorii oraşului Piteşti în noaptea zilei de 14 spre 15 august 1916, când Regimentul 4 Argeş a plecat la luptă pentru dezrobirea Transilvaniei, în sunetul avântat al goarnei, cântând cântece patriotice, *La arme, Lasă plugul, măi plugare, Eroi au fost...,* mamele, surorile, soţiile plângeau, clopotele tuturor bisericilor din oraş sunau puternic. *Dangătul clopotelor bisericilor din toată ţara, laolaltă cu alarma dată de muzicile militare, de gorniştii şi trompeţii regimentelor pe toate uliţele oraşelor şi de goarnele rezerviştilor din toate satele ţării, însoţite de uralele a mii şi mii de cetăţeni, nu se pot uita.*

Dar imediat aceleaşi constatări din observaţiile lui Tabacovici: ostaşii s-au trezit în faţa artileriei şi tunurilor inamice şi a unor ordine de retragere venite de la şefi, pe care nu le înţelegeau. Aceeaşi atitudine severă faţă de ofiţerii care nu erau devotaţi luptei: *Ţara fu prinsă în acest război mondial pregătită sufleteşte, dar cât se poate de nepregătită milităreşte. Singurul armament mai de nădejde pe care îl aveau soldaţii României era sufletul şi pieptul de... aramă. Pe acest armament s-a contat mult şi nu ne-ar fi scos germanii din Carpaţi, oricât de mulţi ar fi fost ei, dacă nu am fi avut trădători şi un mare număr de ofiţeri superiori avansaţi în grade datorită protecţiei. Aceşti trădători şi incapabili au batjocorit pieptul de aramă al bravului soldat român, faptele lor fiind extrem de dureroase, dar, după dispariţia lor, când frontul a fost condus de ofiţeri şi generali capabili, pieptul de aramă şi-a spus cuvântul – Pe-aici nu se trece! – la Oituz, Mărăşti şi Mărăşeşti.*

Tot în cartea lui Nicolae M. Balotă găsim un tablou al luptei şi devotamentului pieptului de aramă al românilor în marea bătălie de la Moha care ar merita reprodus în întregime, fiindcă el vorbeşte mai mult despre război decât toate cărţile de istorie: cu cât eroism românii au pătruns sub ploaia de gloanţe şi obuze câştigând victoria şi cât umanism, de a nu-i ucide pe cei învinşi.

Şi mai au un punct comun cele două cărţi: manuscrisele au fost păstrate şi au aşteptat ani buni, chiar zeci de ani până când au reuşit să vadă lumina tiparului prin grija urmaşilor celor două familii, care au păstrat cu cinste memoria înaintaşilor lor. Şi, fiindcă amândoi autorii au avut, fiecare în modul său, gradul de comandor, repetăm cu admiraţie şi noi, cititorii de azi, salutul din titlul acestui text şi ne emoţionăm în faţa mesajului transmis după atâţia ani la fel ca Jean Yves Conrad, traducătorul în limba franceză a *Memoriilor: Îndrăznesc să sper că toţi cititorii îmi vor împărtăşi această emoţie şi dimensiunea excepţională a acestui text. Nu uit, desigur, că în micul meu oraş din Lorena, la Dieuze, se găseşte cel mai mare cimitir occidental al soldaţilor români morţi de foame şi de frig în timpul Primului Război Mondial, căzuţi pe câmpul de onoare pentru Franţa generalului Berthelot. Unele nume de familie gravate pe cruci, aparţin unor familii care nu vor dispărea niciodată şi sunt dovada ilustrei istorii a ţării lor pentru generaţiile viitoare. Când destinul leagă trecutul cu prezentul...*

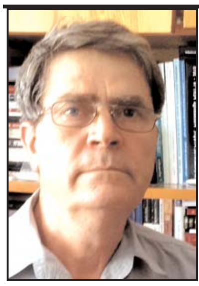
La afirmaţia lui Valter Roman că „planificarea socialistă a cercetării ştiinţifice exclude mercantilismul, goana după profit şi permite o proporţionare justă a cercetărilor fundamentale în raport cu cele de eficienţă imediată”, Moisil arată că putem planifica totul afară de descoperirile pe care o să le facem, iar, tot despre planificare, a circulat un aforism formulat de el şi care spunea că: „Noi, matematicienii, facem activităţi fără planuri, nu de alta, dar ca să ne deosebim de alţii care fac planuri, fără activităţi.”

Deoarece autorul dezvoltă ideea importanţei cunoaşterii legilor naturii şi societăţii de către oamenii de ştiinţă, pentru a se orienta, acţiona raţional şi scruta viitorul, Moisil spune: „A afirma că cunoaştem legile societăţii ce ne permit să scrutăm viitorul mi se pare mult exagerat. Cunoaştem noi oare la fel de bine legile societăţii? Mie parcă nu-mi vine să cred.” Citind prefaţa scrisă de Moisil pentru cartea *Eseuri despre revoluţia ştiinţifică şi tehnică* în 1969 şi luând în considerare şi alte critici la adresa conţinutului acelei cărţi, cred că unele păreri nu i-au convenit autorului şi de aceea nu a mai pus prefaţa la cartea pentru care marele matematician o scrise.

În finalul prefeţei puse ca postfaţă, matematicianul precizează ca volumul tov. Valter Roman are prea multe lucruri bune ca să nu poată suporta şi idei greşite. Dintre ideile cu care prefaţatorul este de acord o menţionează pe următoarea: „În domeniul ştiinţei şi tehnicii să se evite atât riscul unei planificări prea rigide, cât şi riscul de a lăsa lucrurile la latitudinea jocului capricios al întâmplării.”

Notă: Toate citatele sunt din cartea V. Roman *Ştiinţa şi marxismul,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1973.

Centenarul Marii Uniri

Regina Maria şi rolul său în făurirea României Mari (II)

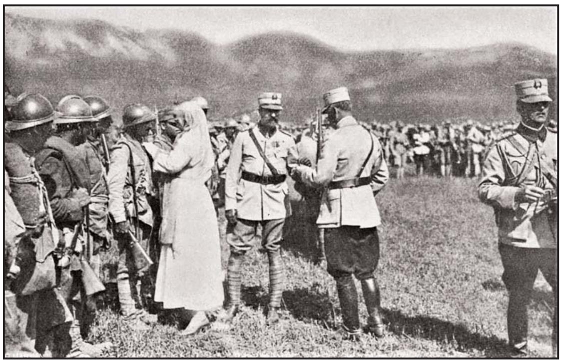
Ilie POPA

Fiica sa, principesa Ileana, care era încă un copil în timpul războiului, descrie o scenă care relevă până unde mergea dragostea şi devotamentul Reginei Maria pentru ţara sa. „Când se întorcea seara târziu, acasă la Iaşi, partea de jos a rochiei – pe vremea aceea se purtau rochii lungi – era de culoare gri-cenuşie, ca şi cum ar fi fost praf, dar nu era praf, erau păduchi. Astfel, mergea direct în odaia ei de baie, se băga în cada de baie, cu rochia pe ea şi se dezbrăca acolo. Toţi cei din jur erau înspăimântaţi şi o îndemnau să-şi facă injecţii ca să fie protejată împotriva tifosului exantematic care făcea ravagii, dar mama protesta spunând: «Eu nu am timp să fiu bolnavă şi atâta timp cât România are nevoie de mine, Dumnezeu să mă ocrotească nu pentru mine, dar pentru că ţara are nevoie de mine». În timpul războiului nu a luat niciun medicament preventiv şi Dumnezeu într-adevăr a păzit-o. […] În fiecare dimineaţă, Regina, în uniformă de infirmieră, însoţită de o doamnă de onoare şi de un grup de brancardieri voluntari, se duce la gară pentru a-i primi pe răniţi. Regina înfruntă moartea şi, ceea ce este fără îndoială cel mai greu, depăşeşte oboseala unei zile nu de opt ore, ci a unei zile care se întinde până noaptea târziu, cu şaisprezece, şaptesprezece sau optsprezece ore de muncă, pe cât de respingătoare, pe atât de periculoasă, în mijlocul emanaţiilor infecte ale cangrenelor. Când este vorba de Regină, nu ne referim la curaj. Curajul presupune teamă şi energia de a învinge. Sentiment necunoscut pentru o suverană a cărei îndrăzneală aduce a invulnerabilitate." (Saint Aullaire Auguste Felix Charles de Beaupoil, *Confession d'un vieux diplomate,* Flamarion, Paris, 1953, p. 360)

Prezenţa permanentă şi directă a Regelui Ferdinand şi Reginei Maria în mijlocul soldaţilor care luptau în cele mai grele sectoare ale frontului, făcându-le promisiunea că o parte din pământul ţării le va reveni lor, a condus la îmbărbătarea soldaţilor, creând o puternică simbioză între familia domnitoare şi popor, poporul suportând mai uşor condiţiile foarte dificile ale anilor 1917-1918. Iată ce scria Regina Maria: „Deşi ruşii ne-au dat un prost exemplu pentru că mulţi dintre ei au devenit bolşevici şi îşi părăseau posturile cu miile, soldaţii noştri prost hrăniţi, înarmaţi insuficient, rareori lăudaţi, veşnic obosiţi, au rămas credincioşi regelui, de neclintit în mijlocul debandadei foştilor lor aliaţi. Am trăit printre ei pretutindeni, în spitale, pe front, chiar şi în tranşee, i-am văzut înfometaţi, scheletici, renăscând la viaţă, redevenind fiinţe sănătoase şi puternice. Juraseră să reziste ca un zid pentru a apăra ultima părticică de pământ românesc care era încă al nostru." (Maria, Regina României, *Povestea vieţii mele,* vol. III, Editura Eminescu, Bucureşti, 1991)

În 26 noiembrie 1917, prim-ministrul Alexandru Marghiloman semnează cu Puterile Centrale Armistiţiul de la Focşani (Tudor Cireş, *Armistiţiul de la Focşani şi urmările lui*, în *Jurnalul Naţional,* 26 noiembrie 2012, accesat la 12 iulie 2016), înjositor pentru ţară. Semnarea acestuia generează tensiuni în relaţiile dintre Regina Maria, pe de o parte, şi Regele Ferdinand, Ion I.C. Brătianu şi Barbu Ştirbey, pe de altă parte. Regina Maria, ca de altfel şi o parte importantă dintre politicieni, militari, oameni de cultură, considerau armistiţiul ca fiind umilitor pentru România, în vreme ce Marghiloman, Brătianu, Ştirbey îl considerau ca o manevră diplomatică menită să câştige timp. Dar evoluţiile viitoare vor confirma oarecum punctul de vedere al reginei, Regele şi Guvernul României semnând cu Puterile Centrale, peste numai trei luni, o umilitoare pace separată (Guy Gauthier, *Missy, Regina României,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2010, p. 215), conştienţi fiind de faptul că, în conformitate cu prevederile tratatului din august 1916, România se autoexcludea automat din Antantă şi implicit se plasa în imposibilitatea de a putea participa ca ţară aliată la conferinţa de pace, în cazul unei victorii a Antantei.

Regina Maria se opune cu vehemenţă semnării acestei păci, Regele Ferdinand, Alexandru Marghiloman, I.C. Brătianu şi Ştirbey îi fac reproşuri pe această temă, iar Regina îi înfruntă direct, într-un act fără precedent, demonstrând pentru prima dată că poate fi un factor politic de care trebuie să se ţină seama. „A urmat o scenă teribilă, în care i-am spus Regelui că îşi vinde sufletul şi onoarea şi, odată cu acestea, onoarea familiei şi ţării sale, [...] nu pentru că era prost, ci pentru că un om cu un caracter ca al său devine întotdeauna instrumentul celor mai puternici decât el şi păcălitul lor. Regele a izbucnit într-o furie cumplită şi «dacă ar fi fost un om din popor», cu siguranţă că m-ar fi bătut." Regina şi-a continuat atacul, referindu-se şi la cei doi sfetnici regali care erau de faţă, Ionel Brătianu şi Barbu Ştirbey: „Trebuie să ţi se spună odată că cei din jurul tău [...] te-au prins într-o plasă de dezonoare după ce ţi-au subminat sistematic credinţa şi energia, până când ai devenit doar un instrument lipsit de viaţă în mâinile lor murdare. [...] Pentru că oricum vom muri, mai bine să murim cu capul sus, fără să ne mânjim sufletele [...] punându-ne [...] semnătura pe condamnarea noastră la moarte." (Alexandru Marghiloman, *Note politice 1897–1924*, vol. 3, Institutul de Arte Grafice „Eminescu", Bucureşti, 1927)

În această dispută, intervine şi prinţul moştenitor Carol, care ţine partea reginei şi, în Consiliul de Coroană din 3 martie 1918, se opune semnării păcii separate, spunând: „Sper ca în această ţară se va găsi un om de stat care să ajute pe Rege să nu semneze o pace înjositoare". (Ion G. Duca, *Amintiri politice,* volumul III, Jon Dumitru Verlag, München, 1981–1982)

Astfel, atitudinea foarte energică a reginei l-a determinat pe Regele Ferdinand să facă tot ceea ce a depins de el pentru a nu ratifica tratatul de pace separat. Mai târziu, după încheierea războiului, majoritatea oamenilor politici au recunoscut că acesta a fost momentul crucial care a contribuit la conservarea drepturilor României ca stat aliat, recunoscând totodată şi meritele acţiunii singulare şi disperate a Reginei Maria. (Constantin Argetoianu, *Memorii: pentru cei de mâine – amintiri din vremea celor de ieri*, Volumele 1-11, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1997–1998) Legat de acest eveniment, Guy Gauthier scrie: „Cu adevărat, în acel moment al istoriei, Maria a fost singurul bărbat al României." (Guy Gauthier, *op. cit.*, p. 216)

Pentru Regina Maria, încheierea unei păci separate cu Puterile Centrale reprezenta, în primul rând, înfrângerea luptei ei, dusă întotdeauna cu neclintită credinţă, pentru îndeplinirea idealului poporului său.

Prin atitudinea şi acţiunea ei fermă, Regina Maria şi-a adus o contribuţie importantă şi recunoscută, pe plan naţional şi internaţional, la realizarea obiectivelor naţionale ale României, la sfârşitul Primului Război Mondial. (*Maria, regină a României,* în *Enciclopedia Britanica,* vol. 10, Editura Litera, Chişinău, 2010, pp. 66-67)

Robert D. Kaplan scria: „Regina Maria, mai mult decât oricine altcineva, s-a bătut pentru a asigura reîntoarcerea Transilvaniei, Basarabiei şi Bucovinei la România, la sfârşitul Primului Război Mondial. A dormit pe câmpurile de luptă ale celui de-Al Doilea Război Balcanic şi ale Primului Război Mondial, alături de soldaţii săi. Prin forţa de nezdruncinat a voinţei sale, această prinţesă britanică s-a redefinit pe sine însăşi ca româncă oferindu-le supuşilor săi o mai bună înţelegere a ceea ce urma să fie România, decât oricare din viziunile fasciştilor sau comuniştilor autohtoni care au urmat după ea." (Robert D. Kaplan, *Balkan Ghosts – A Journey Through History,* St. Martin's Press, New York, 1996)

Oricât de mari au fost greutăţile şi nenorocirile cu care s-a confruntat poporul român în acea perioadă, Regina Maria nu s-a abătut niciodată de la drumul său, a mers mai departe, spunând plină de demnitate: „Refuz să mă las înfrântă sau să mă simt înfrântă până nu mi s-a smuls şi ultima fărâmă de speranţă!"

A fost tot timpul alături de soldaţi în timpul cumplitelor lupte şi în scurtele ceasuri de odihnă. În rugăciunile sale, i-a purtat permanent în suflet: „Mă rog lui Dumnezeu pentru toate vieţile jertfite, mă rog pentru cei care au murit părăsiţi şi neştiuţi, mă rog pentru cei care au fost îngropaţi cu miile fără rugăciune şi fără preot, mă rog pentru mulţimea celor fără nume, care aveau acelaşi drept la viaţă ca tine şi ca mine, mă rog lui Dumnezeu să-i ierte şi să dea odihnă sufletului lor în locurile de verdeaţă unde nu este nici durere, nici întristare", căci „sute de soldaţi muribunzi mi-au şoptit cu ultimă suflare că pentru mine luptaseră, pentru că eu eram casa, mama, credinţa şi speranţa lor." (Maria, Regina României, *Povestea vieţii mele,* vol. II, Editura Eminescu, Bucureşti, 1991)

Reperele Unirii provinciilor româneşti din anul 1918 sunt (datele calendaristice sunt indicate pe stil vechi/stil nou):

• 27 martie/09 aprilie 1918: Sfatul Ţării, întrunit la Chişinău, votează unirea Basarabiei cu România.

• 15/28 noiembrie 1918: Congresul general al Bucovinei votează în unanimitate unirea necondiţionată a Bucovinei cu Regatul României, în contextul destrămării Imperiului Austro-Ungar.

• 18 noiembrie/1 decembrie 1918: Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia proclamă Unirea cu patria-mamă a provinciilor româneşti de peste Carpaţi.

În 18 noiembrie/1 decembrie 1918, Regele Ferdinand şi Regina Maria se întorc în Bucureşti de la Iaşi. Urcaţi pe cai, regele, regina, principele Nicolae şi generalul Berthelot merg în fruntea oştirii române şi a detaşamentelor aliate, engleze şi franceze, şi trec pe sub Arcul de Triumf. Regina Maria, cu un buchet de crizanteme galbene agăţate de şa, salută mulţimea care aclama cortegiul regal.

Regina Maria şi Conferinţa de Pace de la Paris. Începând cu anul 1919, Regina Maria s-a alăturat, de pe o poziţie neoficială, oamenilor de stat români la convorbirile de pace de la Paris şi a pledat intens cazul ţării noastre cu privire la recunoaşterea unirii provinciilor româneşti. Se poate spune, fără exagerare, că actuala dimensiune a României se datorează în mare măsură eforturilor de lobby depuse de Regina Maria la Paris şi Londra.

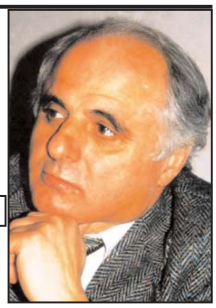
În 1919, principala preocupare a diplomaţiei româneşti a fost ratificarea, prin tratatele de pace, a actelor de Unire din 1918. Este de menţionat că prin acţiunile familiei regale, monarhia din România a ieşit din război bucurându-se de un mare prestigiu în faţa poporului român şi acest prestigiu i-a permis să acţioneze ca un factor ponderator, de echilibru în societate. Deoarece Regele Ferdinand nu a ratificat Tratatul de la Buftea-Bucureşti, iar încetarea ostilităţilor a găsit România în stare de război cu Puterile Centrale, i s-a asigurat României dreptul de participare la Conferinţa de Pace de la Paris, în rândul puterilor învingătoare şi, în acest scop, s-a format o delegaţie oficială condusă de prim-ministrul Ion I.C. Brătianu. (Ion I. Nistor, *Istoria românilor*, vol. II, Editura Biblioteca Bucureştilor, Bucureşti, 2003)

(Va urma)

(În fotografie, Regele şi Regina, decorând soldaţii români victorioşi la Mărăşeşti, 1917.)

Vasile Tărâţeanu - Crucificat pe harta ţării

Tudor NEDELCEA

Dragostea noastră de neam şi ţară,/ E ca dulceaţa de cireaşă amară. **(Vasile Tărâţeanu)**

Scriam, la apariţia excelentului tratat *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (ajunsă la a cincea ediţie), a lui Mihai Cimpoi, despre rolul unor „şcoli” culturale în redeşteptarea neamului.

Şcoala Ardeleană, la sfârşit de secol 18, prin corifeii săi (Ioan Inocenţiu Micu-Klein, Samuil Micu, Gh. Şincai, Petru Maior, I. Budai-Deleanu, I. Piuariu-Molnar, Paul Iorgovici, Radu Tempea, C. Diaconovici-Loga, V. Popp, Damaschin Bojinca) a militat şi a reuşit în istorie să promoveze emanciparea naţională şi socială, să impună ideea românităţii neamului şi a latinităţii limbii, ceea ce a dus la realizarea Unirii de la 1 Decembrie 1918.

Peste ani, în celelalte două provincii româneşti, înstrăinate pe atunci, Basarabia şi Bucovna, intelectualii, în special scriitorii, au proclamat: „N-avem două limbi şi două literaturi, ci numai una, aceeaşi cu cea de peste Prut. Aceasta să se ştie din capul locului ca să nu mai vorbim degeaba” (Alexie Mateevici). Să îi amintim şi reamintim (chiar selectiv): B.P. Hasdeu, C. Stere, Pan Halippa, Andrei Ciurunga, Doina şi Ioan Aldea Teodorovici, E. Coşeriu, Grigore Vieru, Anatol Codru, D. Matcovschi, Leonida Lari, Nicolae Dabija, Mihai Cimpoi, E. Doga, Emil Loteanu, Valeriu Matei etc.

Bucovina boierilor învăţaţi Hurmuzaki, a lui Aron Pumnul, îşi are şi-n zilele noastre reprezentanţi iluştri: V. Leviţchi, Ilie Zegrea, Mircea Lutic, Alexandrina Cernov. Dar, între aceştia, „crucificat pe harta ţării” este, în opinia noastră, scriitorul şi gazetarul Vasile Tărâţeanu, membru de onoare al Academiei Române din 2011, graţie acad. Eugen Simion.

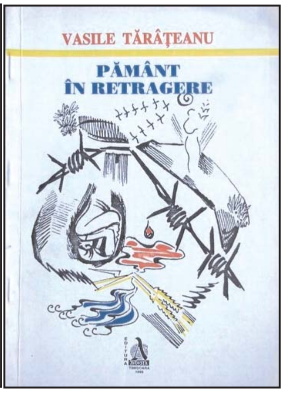
S-a născut la 27 septembrie 1945, în satul Sinăuţii de Jos, raionul Hliboca (Adâncata), regiunea Cernăuţi, ca fiu al Elenei (născută Puiu) şi al lui Dumitru, ţărani. În satul natal îşi face primele clase, continuate din 1962 la Şcoala Medie Generală Nr. 10 din Cernăuţi, în capitala Bucovinei absolvind şi Facultatea de litere a Universităţii, o clădire monument, fost sediu al Mitropoliei Bucovinei. Este obligat să-şi întrerupă studiile universitare pentru stagiul militar, facultatea terminând-o în 1972. Vocaţia gazetărească şi-o manifestă din tinereţe, fiind reporter la ziarul regional *Zorile Bucovinei* din Cernăuţi (1969-1981). După 1990, fondează şi conduce ziarul *Plai românesc,* emanaţie a Societăţii pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuţi, al cărui secretar era. Datorită conţinutului proromânesc, în 1994 Administraţia Regională de Stat cere, prin proces, suspendarea ziarului. Ziarul câştigă procesul, dar autorităţile ucrainene (Direcţia de presă a Administraţiei Regionale de Stat) impun condiţii inacceptabile, motiv pentru Vasile Tărâţeanu de a părăsi redacţia în semn de protest. Întemeiază alte publicaţii independente: *Arcaşul, Curierul de Cernăuţi* şi *Junimea,* în 1999, ca organ al Ligii Tineretului Român din Bucovina „Junimea”.

Activist cultural în sensul real al cuvântului, Vasile Tărâţeanu este membru fondator al Societăţii pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuţi (1989) şi apoi secretar al Societăţii (1991-1992), membru fondator al revistei *Glasul Bucovinei* (1994), al Editurii „Alexandru cel Bun” din Cernăuţi (1996), preşedinte al Fundaţiei „Casa Limbii Române” din Cernăuţi, vicepreşedinte al Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, directorul Centrului Cultural „Eudoxiu Hurmuzaki” din Cernăuţi (din 2015), instituţie privată graţie gestului avocatului bucureştean Eugen Patraş de a cumpăra un imobil pentru funcţionarea acestei instituţii, unde Vasile Tărâţeanu împreună cu soţia sa, Elena Vântu, organizează o gamă diversă de manifestări culturale, se ocupă de Casa memorială „Aron Pumnul” (în stare avansată de degradare). Aşadar, acest Centru Cultural nu aparţine sau se subordonează Institutului Cultural Român.

Vasile Tărâţeanu este membru al Uniunii Scriitorilor din România, din Moldova, al Centrului Academic Internaţional „M. Eminescu” din Chişinău, fondat şi condus de acad. Mihai Cimpoi etc., a fost onorat cu numeroase premii literare, diplome, medalii şi titluri onorifice, între care şi Marele Premiu Internaţional pentru Arte acordat în cadrul Festivalului Internaţional „Nopţile de poezie de la Curtea de Argeş” (2005).

A debutat cu versuri în ziarul raional din Hliboca, în 1962, iar editorial debutează în 1981, cu volumul de poezii *Harpele ploii*. Au urmat alte volume de versuri şi publicistică prin care apără valorile culturii naţionale şi identitatea românilor din Ucraina (fiind, o perioadă, şi deputat în Consiliul Regional Cernăuţi), pentru care a „beneficiat” de rele tratamente (ameninţări, bătăi, presiuni etc.). O parte din poeziile sale au figurat în antologii şi manuale şcolare, au fost traduse în ucraineană, sârbă, engleză, franceză, suedeză, au fost transpuse pe muzică (cântate şi de Tudor Gheorghe).

„Bolnav de România”, cum l-a portretizat excelent Gh. Tomozei, Vasile Tărâţeanu, mic de stat, dar mare la fapte, precum înaintaşii Ştefan cel Mare sau Grigore Vieru, a fost/este iubit, dar şi urât chiar de unii conaţionali („straniu, inexplicabil, necorespunzător, lipsit de logică şi dăunător din punctul de vedere al interesului general”, zice unul Vlad Cătineanu, iar o „doamnă”, Corina Sandu, crede că „între spaţiile libere dintre cuvintele poeziilor domnului Tărâţeanu nu vom găsi nimic”).

Dar, Vasile Tărâţeanu îşi duce crucea cu demnitate şi mândrie naţională, cutreieră Ţara în „curciş şi-n curmeziş” (M. Eminescu), pleacă la el acasă cu desaga de cărţi, precum odinioară Badea Cârţan sau Eminescu (transportând în Bucovina broşura lui Kogălniceanu privind drepturile românilor din Imperiul Habsburgic), astfel încât te miri şi te mândreşti în acelaşi timp, câtă energie şi patos românesc are „acest poet al înstrăinării, mereu în căutarea identităţii pierdute” (M. Cimpoi).

Sârma ghimpată are pentru el o semnificaţie crudă. Născut într-un sat prin care sârma ghimpată trecea pe uliţa satului, delimitând două ţări „frăţeşti” (România şi U.R.S.S.), o grăniţuire a ţării, cum ar spune acad. Al. Surdu, el a pus pe frontispiciul unui ziar cernăuţean acest simbol monstruos; obligat de autorităţi să şteargă sârma de pe frontispiciu, dar refuzând, Vasile îşi vede fiul mort la Suceava, unde era student, la numai 24 de ani; moarte suspectă, neelucidată. La Centenarul Unirii, în 2018, pentru simplul fapt că a adus câteva afişe şi cărţi referitoare la actul de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918, Vasile Tărâţeanu a fost din nou bătut, ameninţat cu procese. Dar el tot n-a cedat; i-a cedat doar inima şi o parte a corpului, fiind internat de urgenţă la Iaşi, alături aflându-se oameni de bine.

Vasile Tărâţeanu moşteneşte destinul fratelui mamei sale, Visarion Puiu, rămas în partea românească a satului, cu speranţa logică a reunificării satului şi a familiei. Absolvent al celebrei Facultăţi de Teologie din Cernăuţi cu teza *Comunismul marxist faţă de învăţătura creştină*, în 1938, pentru care a primit nu *magna cum laude*, ci 12 ani de temniţă comunistă, Visarion Puiu îşi cunoaşte nepotul abia în 1969, la Bucureşti.

Înnobilindu-mă cu prietenia sa, i-am editat la Fundaţia Scrisul Românesc din Craiova două cărţi în colecţia „Români uitaţi”, *Iluzii şi lanţuri* (în 2001, cu prefaţa subsemnatului, pentru care a primit premiul Fundaţiei şi al Societăţii Scriitorilor Bucovineni) şi *Stâlpul de foc al jertfirii de cuvânt* (în 2007). Este cetăţean de onoare al Craiovei, alături de Grigore Vieru, Mihai Cimpoi, Nicolae Dabija, Eugen Doga, Ilie Ilaşcu), participant activ şi permanent la Festivalurile Internaţionale literare „Marin Sorescu” şi „Adrian Păunescu”, al Zilelor Basarabiei şi Bucovinei, toate având loc în Cetatea Băniei.

Pentru ca rândurile mele despre scriitorul, gazetarul şi omul Vasile Tărâţeanu să aibă acoperire deplină voi apela la opiniile unor reputaţi scriitori:

Grigore Vieru: „Vasile Tărâţeanu este bradul de munte, iar răşina tulpinii sale nu este altceva decât viaţa rănită, dar nicicând îngenunchiată pe care o trăieşte în mijlocul unor necontenite furtuni istorice.”

Nicolae Dabija: „Vasile Tărâţeanu lasă impresia că s-ar trage din stirpea acelor străjeri de odinioară de la margine de ţară, care – aceasta fiind misiunea lor de secole la fruntarii – după ce dădea semnul de alarmă cu «şfoara» aprinsă pe culmi, urma să se bată şi să ţină piept aproape de unul singur cetelor năvălitoare, până să ajungă la el grosul oştilor voievodale hăt de la cetatea de scaun.”

Gheorghe Tomozei: „Un poet român visând România, bolnav de România, un poet exprimat în tot mai puternice poeme înţelepţite de lacrimă, scrise cu o atât de mare ingeniozitate încât, cu tinereţea lor, par opera unui bătrân copil al poeziei...”

Mihai Cimpoi: „Clădit într-o statură în care e mai mult suflet decât trup, Vasile Tărâţeanu e un bucovinean rătăcitor care-şi prinde o cravată lată şi înflorată ce-i serveşte drept plapumă în desele drumuri de cărăuşie gazetărească şi poetică şi care apare în ochii noştri ca un spiriduş carpatin întrupat din duh de munte şi din somn de flori de câmpie.”

→

In memoriam

Oameni şi destine din istoria Azilului Elena Doamna

Filofteia PALLY

Stingerea prematură din viaţă a Anicăi Davila, cea care îşi dăruise, necontenit, întreaga energie în scopul întemeierii şi dezvoltării acestui ideal educaţional şi de ocrotire a copiilor orfani, a creat o tulburare profundă în întreaga societate. Copilele nimănui trăiau cea mai profundă dramă a existenţei lor, pierderea aceleia care le-a fost o adevărată mamă copleşindu-le de suferinţă.

Soţul, doctorul Carol Davila, bărbat neînfricat, cu o existenţă tumultuoasă, încercată de neajunsuri şi lovituri de tot felul, retrăia aceeaşi experienţă devastatoare prin pierderea celei de a doua soţii, în plin apogeu al activităţii sale. Scrisori de consolare primea din partea multor personalităţi ale timpului, dintre care cele mai cunoscute sunt principesa Elisabeta şi poetul Vasile Alecsandri. Acestuia din urmă i-a adresat o scrisoare tulburătoare, din care reproducem câteva idei expresive: „Ştii bine că scumpa mea soţie nu era numai tovarăşa mea mult iubită, duioasă mamă a copiilor noştri. Ea era sufletul tuturor aspiraţiunilor mele bune şi nobile, era mândria speranţelor mele, a ambiţiei noastre de a reforma *învăţământul femeii în România prin Azilul Elena.* Destinul, fatalitatea au distrus această viaţă consacrată în întregime binelui." (1)

Anul 1874 a fost de două ori tragic, căci decesul Anei Davila, din ianuarie, a fost urmat, în martie, de îmbolnăvirea de scarlatină şi decesul micuţei domniţe Maria (avea numai trei ani şi jumătate), fiica domnitorului Carol I şi a doamnei Elisabeta, ocrotitoare devotată a Azilului. Moartea ei a fost, pe cât de fulgerătoare, pe atât de dureroasă. Până la înhumarea iniţială din grădina palatului Cotroceni (după moartea reginei Elisabeta, trupul ei va fi deshumat şi depus în mănăstirea-necropolă de la Curtea de Argeş, alături de părinţi), sicriul a fost depus în biserica din Curtea Palatului Cotroceni, vegheat de fetiţe din Azil, în ziua înmormântării fiind declarat, pentru toată ţara, doliu naţional. Monumentul din marmură albă, din grădina palatului de la Cotroceni, realizat de sculptorul Karl Storck, o reprezintă pe principesa Maria pe patul de suferinţă, strângând în mână un buchet de violete, primit de la doctorul Davila.

Cele două tragice evenimente păreau a ilustra un destin nefericit pentru tânăra instituţie de binefacere. Cu toate acestea, exact acest context va capacita şi mai puternic viaţa şi energiile ocrotitoare, devotate, ale lui Carol Davila şi ale viitoarei regine, Elisabeta.

La conducerea Azilului va urma, ca directoare onorifică, pentru o scurtă perioadă, Elena Golescu, fiica cărturarului Gheorghe (Iordache) Golescu şi a Marghioalei Bălăceanu, dovadă fiind programul examenelor pentru anul şcolar 1873/1874 (2), semnat de aceasta.

În august 1874, se va retrage, în locul ei fiind numită profesoara de desen, doamna Pinel. Un raport al lui Alexandru Orăscu, delegat al Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice să participe la examenele de absolvire a anului şcolar 1874/1875, ne evidenţiază atât buna pregătire a elevelor, cât şi materiile studiate. Astfel, la clasele primare, în plus faţă de materiile specifice cursurilor, se studiază ştiinţele naturii, economia domestică, lucrul de mână. La clasele gimnaziale, peste programa şcolară, se aprofundează noţiuni de contabilitate, geologie, chimie, igienă, fiziologie, antropologie comparativă cu zoologia, pedagogie practică. Elevele din anul şase, care se pregătesc să devină institutoare şi pedagoge, au, în plus, obligaţia de a susţine conferinţe publice. „Populaţia şcolară era de 240 de eleve interne, 30 externe şi 10 pedagoge. Învăţăturile se despart în două grupe: 1) atelierele şi 2) învăţământul primar şi secundar; atelierele se despart în 6 diviziuni, cuprinzând un număr de 72 de eleve. Elevele din atelier aveau o programă gradată; învăţau, pe lângă studiile claselor primare, şi contabilitatea şi metoda froebeliană, dar şi tot felul de cusături, broderii, exerciţii cu maşina de mână, de făcut ciorapi etc. *Această grupă tinde a deveni o şcoală profesională şi de comerţ.* Tot materialul Azilului şi toată îmbrăcămintea, rufăria se lucrează în aceste ateliere." (3)

Este important să menţionăm că sălile erau luminoase, curtea avea o grădină, în care elevele se ocupau cu grădinăritul, făceau altoiri şi îngrijeau plantaţii de pomi fructiferi, preocupări care le ridicau tonusul, asigurându-le o dezvoltare fizică armonioasă şi sănătoasă.

Raportul lui Alexandru Orăscu, delegatul ministerului, se încheie cu concluzia că, dacă, iniţial, numele de Azil se potrivea acestei instituţii de binefacere şi ocrotire a orfanilor, la momentul acestei inspecţii, acesta se dovedeşte a fi o valoroasă şcoală superioară de educaţie.

În 1881, grădiniţa de copii, înfiinţată ca anexă a orfelinatului (4), va primi numele *Domniţa Maria*, în memoria micuţei prinţese, prematur dispărută, unicul copil al lui Carol I. Generozitatea monarhică faţă de Azil a fost permanentă, Carol I donând orfelinatului o întinsă proprietate, aflată în imediata vecinătate a clădirii din Şoseaua Panduri, suprafaţa ei cuprinzând 9 ha şi 2000 de ari. Donaţia (5), datată iunie 1874, este reprezentativă pentru personalitatea acestui mare om de stat, de aceea, o reproducem mai jos:

„Domnilor Efori,

Unul din stabilimentele cari au atras atenţiunea Doamnei, încă de la venirea Sa în ţară, a fost orfelinatul Elena Doamna, pe care l-a luat sub al său patronaj. Voind a da o nouă dovadă de solicitudinea Noastră pentru acest aşezământ, în care fetele sărmane, fără părinţi, află azil de creştere, viu a satisface o dorinţă a Doamnei, făcând danie Eforiei Spitalelor din Bucureşti, pentru Azilul Elena Doamna, locul ce posed lângă Palatul dela Cotroceni, numit fântâna Brâncoveanului, în toată a sa întindere şi ale cărei titluri de proprietate am dat a vi se înmâna. Îndeplinesc cu o mulţumire atât mai mare acest act, cât sunt pe deplin convins că Eforia va şti a utiliza acest loc în folosul şi pentru prosperitatea Azilului, căruia, atât Doamna, precum şi Eu vom păstra pururea cel mai viu interes.

Semnătura, Carol"

În acelaşi an, Consiliul de Miniştri ia decizii privind administrarea Azilului şi finalizarea lucrărilor aripii stângi şi a capelei, a cărei pictură interioară va fi executată de pictorul Tattarescu. În incinta acestei capele, se vor săvârşi multe slujbe religioase, precum şi toate cununiile tinerelor azilence, cărora le era naş doctorul Carol Davila, împreună cu o doamnă din înalta societate.

De-a lungul timpului, doctorul Davila a făcut numeroase daruri de valoare capelei Elisabeta. Astfel, doar în 1878, după Războiul de Independenţă, a dăruit un vas de argint, adus de la Moscova, şi un clopot de bronz, adus din Vidin, care fusese rechiziţionat de turci, din România, dar despre care nu se mai ştie nimic. Capela a primit un clopot, abia în 1937, din partea Elenei Perticari-Davila (6). Acesta din urmă, pe o traiectorie imposibil de reconstituit, a ajuns la un celebru colecţionar de antichităţi din Bucureşti, generos donator al Muzeului Goleşti, pe care îl vizitam adesea, la invitaţia domniei sale. Văzând aici clopotul pe care erau înscrise numele azilului şi anul, explicându-i legătura dintre Azilul Elena Doamna şi Muzeul Goleşti, deşi era o piesă profitabilă, de mare valoare, nu a ezitat nicio clipă şi l-a donat muzeului, acesta aflându-se acum în colecţiile noastre, de la Goleşti.

După moartea Anicăi, Azilul va fi preocuparea fundamentală a lui Carol Davila, până la stingerea sa din viaţă. În perioada Războiului, acesta a stat alături de armată, coordonând activitatea ambulanţelor şi a intervenţiilor de îngrijire a răniţilor, indiferent că erau români, ruşi, turci. Vitejia şi profesionalismul i-au fost recompensate de Carol I, de ţarul Rusiei, de sultan şi de regele Franţei. Despre medaliile pe care le deţinea doctor Carol Davila, vorbeşte prof. dr. Dimitrie Grecescu, botanist, în *Schiţare din viaţa şi activitatea generalului dr. Carol Davila,* carte apărută în 1903. Davila deţinea Legiunea de onoare a Franţei, în grad de cavaler, Ordinul Medgidia, clasa a II-a, dată de guvernul otoman, pentru îngrijirea răniţilor turci, afectaţi de holeră. A fost distins şi cu Steaua României în grad de comandor, Crucea Ordinului rusesc Sf. Ana în grad de comandor, Ordinul Osman în grad de comandor, Ordinul Coroana României, cu crucea de mare ofiţer, Medalia Virtutea Militară, de aur, şi încă multe altele, cele mai multe aflându-se în colecţiile Muzeului Goleşti.

În perioada războiului, directorul Azilului a fost profesorul Barbu Constantinescu. În Azil, elevele au avut rol de surori de caritate, îmbrăcând gutiere, pregătind scamă din cearşafuri, lucrând bandaje. Contribuţia lor a fost răsplătită cu dreptul de a purta Crucea Elisabeta, *pentru alinare şi mângâiere*.

După război, la catedra de desen şi pictură, a revenit şi pictorul Sava Henţia (7) (fusese angajat din 1873/1875?, asigurându-i-se şi o locuinţă în incinta Azilului), care participase la lupte şi realizase valoroase tablouri ce ilustrau tematica tragică a războiului.

(Foto: Anica Davila cu copiii ei, sursa Internet.)

→

Adrian Dinu Rachieru: „Mic, vioi, plin de neastâmpăr, debordant chiar, Vasile Tărâţeanu trăieşte la Cernăuţi, acolo unde dregătorii urbei ar fi vrut, vorba poetului, «să împăieze privighetoarea». Suferinţa celor din nordul Bucovinei este de neimaginat. [...] Iar Vasile Tărâţeanu este omul care «apasă pe condei/ ca pe un trăgaci». Capabil deci să «înflăcăreze stindarde», să tragă «clopotul de alarmă/ al conştiinţei de neam», să alerge în toate părţile pentru a scoate *Plai românesc*, publicaţie care – prin zbaterea acestui împătimit poet care a fost şi redactorul-şef al ziarului – continuă să apară, învingând toate potrivniciile."

Viorel Dinescu: „Vasile Tărâţeanu nu se joacă cu vorbele, nu este festivist când scrie despre destinul limbii române, care e patria noastră a tuturor, dar nici nu-şi face iluzii. [...] Spre deosebire de vizionarii pseudoelitişti care se zbat în aventuri formale şi formaliste, pentru Vasile Tărâţeanu viaţa e resimţită ca un «pat de Procust», împotriva căruia eşti dator să lupţi, iar nu să te laşi lungit sau scurtat după pofta călăului."

Theodor Codreanu: Vasile Tărâţeanu „este, probabil, poetul cu cea mai acută conştiinţă a insulei roase pe margini. El simte colţii vicleni şi otrăvitori ai rozătoarelor. [...] Strigătul simplu, de un dramatism singular al liricii lui Vasile Tărâţeanu, se adresează nu atât Bucovinei, cât românilor uituci care se cred nemuritori în insula încă aparent păzită de graniţe."

Victor Crăciun: „În ordinea definirii ei, personalitatea lui Vasile Tărâţeanu s-a manifestat şi dezvoltat în trei direcţii esenţiale: poetul, publicistul şi animatorul naţional pe plan cultural, social şi politic. Vasile Tărâţeanu a simţit rezonanţa carpato-dunăreană-pontică, expansiunea lui poetică producându-se mai apoi, creaţia sa fiind cunoscută şi prin traduceri în tot acest spaţiu de simţire autohtonă milenară."

Vasile Tărâţeanu a dovedit că este un om între oameni, cu dor de Ţară. El nu vrea să mai facă parte din „românii uitaţi", ci din categoria românilor înţăraţi.

Mihail Diaconescu, personalitate marcantă a scrisului românesc

Viorel GAFTEA

Cuvintele părintelui Dumitru Stăniloae din 1989 despre scriitorul Mihail Diaconescu (8 nov. 1937 – 25 martie 2020), cum că este „cel mai reprezentativ scriitor al spiritualităţii româneşti, începător al scrisului nostru viitor”, ne duc cu gândul la o personalitate cu o operă literară, istorică şi filosofică de o anvergură ieşită din comun.

De-a lungul timpului, a efectuat numeroase cercetări în biblioteci, a identificat numeroase descoperiri care au contribuit la zestrea culturală şi la profunzimea evocărilor din adâncimea societăţii, din punct de vedere istoric, filosofic, religios. Opera sa îmbină creaţia şi inspiraţia artistică cu o intensă cercetare a subiectelor tratate.

S-a născut în comuna Priboeni din judeţul Muscel, actual Argeş.

L-am cunoscut la întâlnirile care aveau darul de a strânge „neamul” în familia lărgită, la anumite ocazii, începând din anii ’80, soţia mea, musceleancă din Câmpulung, fiindu-i rudă. Era un om jovial, plăcut, cuceritor prin discurs şi cunoştinţe, cu o atitudine optimistă şi mereu pozitivă, cu nostalgii frecvente pentru locurile natale argeşene, un mare iubitor de România şi de istoria românilor.

La fiecare întâlnire îmi dăruia câte o carte din cele scrise şi aşa l-am descoperit pe Mihail Diaconescu în profunzimea sa, cea de romancier istoric.

Odată începută aventura de a cunoaşte un erudit istoric şi un scriitor al istoriei neamului românesc, al oamenilor mari pe care i-a dat acest neam, dar şi a evenimentelor ce au marcat viaţa şi istoria românilor, am descoperit lumina lui lăuntrică, a cărei sursă se afla în lungile şi neobositele lui căutări prin bibliotecile europene, după poveşti ale românilor, ale ortodoxiei pe aceste meleaguri, istorii pe nedrept de puţin cunoscute.

Personalitatea sa spectaculos de polivalentă s-a manifestat în bogata şi diversa sa activitate, Mihail Diaconescu fiind deopotrivă romancier, teolog, critic şi istoric literar, critic de artă, profesor universitar, publicist.

A obţinut titlul de doctor în filologie la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iaşi, cu teza *Gib I. Mihăescu, Prezentare monografică,* iar lucrarea a fost publicată în volum în 1973, în colecţia Universitas a Editurii Minerva.

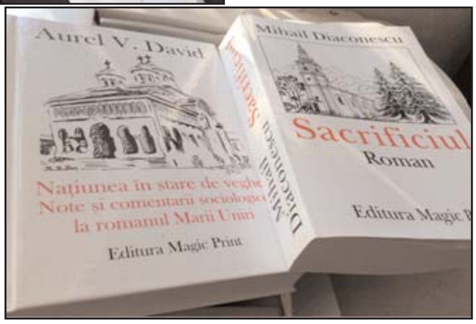
A realizat nenumărate traduceri din greacă şi latină, şi-a conturat o operă vastă în domeniul filosofiei, al calendarologiei şi al scrierilor juridice, fiind considerat fondatorul dreptului canonic.

Acest lucru a fost posibil cu o putere de muncă colosală, cu o capacitate deosebită de sintetizare, selectare a datelor de interes şi a evenimentelor istorice, cu o cultură vastă şi solidă.

Este autorul unei monumentale opere literare, numărând peste zece romane: *Visele au contururi precise* (1963), *Culorile sângelui* (1973), *Adevărul retorului Lucaci* (1977), *Umbrele nopţii* (1983), *Marele cântec* (1982), *Călătoria spre zei* (1982), *Speranţa* (1984), *Depărtarea şi timpul* (1986), *Sacrificiul* (1988), *Nopţi şi nelinişti, Preudojurnalul metafizic* (2008).

Proza sa este plină de pitoresc şi dramatism, izvorâtă mereu din spiritualitatea şi cultura românilor.

Romanul său *Depărtarea şi timpul* (1986) a fost republicat de curând, cu puţin înainte de moartea sa, de o editură din Milano, în limba italiană, *Lo spazio e il tempo,* şi este definit ca „un alt roman istoric şi reflexiv al lui Mihail Diaconescu care trece fruntariile”, a cărui acţiune se petrece prin secolele V şi VI în Dacia Pontică şi în Imperiul Bizantin. Este descris conflictul dintre viitorul doctrinar al teologiei mistice a creştinismului ortodox, Dionisyus – în fapt, Dionisie Areopagitul, şi Felix şi Eudoxius, tineri şcoliţi în ale monahismului la Mănăstirea Bretanion din Tomis, şi relaţia acestora cu Herakleones, guvernatorul tiran al Daciei Pontice şi rudă a împăratului bizantin Flavius Anastasius. Despre semnificaţiile acestei traduceri s-a vorbit în revista *Curtea de la Argeş*, nr. 5, mai 2020, pag. 25, în articolul doamnei Corina Ligia Vlad.

De altfel, o mare parte din opera sa a fost tradusă în limbile germană, franceză, engleză, rusă, italiană.

La început de an 2020 ne făceam planuri de călătorie, încercând să-l conving de participarea la lansarea cărţii de la Roma, înaintea unui drum în nordul ţării, la mănăstiri, pentru întâlnirea unui preot prieten. N-a fost să fie…

Pentru tratatul său *Prelegeri de estetica ortodoxiei,* publicat de Editura Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei din Iaşi, Mihail Diaconescu a fost distins cu Premiul Academiei Române „Mircea Florian”, secţiunea filosofie. În anul 1996, Universitatea din Oradea i-a acordat titlul de Doctor Honoris Causa pentru întreaga opera literară şi ştiinţifică.

În anul 2007 a primit titlul de cetăţean de onoare al comunei Vultureşti, Argeş, şi titlul de cetăţean de onoare al judeţului Argeş, pentru întreaga sa activitate.

A fost membru titular al Uniunii Scriitorilor din România şi al Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România.

Recunosc că, întotdeauna, m-a fascinat latura ortodoxist mistică şi tradiţionalistă a operei sale; m-a atras susţinerea de către domnia sa a „misiunii românilor”, a „caracterului tragic, eroic şi sublim al românilor”. În acest sens, lucrări excepţional de documentate sunt *Prelegeri de estetica ortodoxiei* şi *Biserici şi mânăstiri ortodoxe.*

Întâlnirile pe care le aveam cu ocazia diverselor evenimente, cum ar fi Seratele Mihai Eminescu la Uniunea Ziariştilor Profesionişti, la Zilele Revistei şi oraşului Curtea de la Argeş sau la alte reuniuni, erau pline de destăinuiri şi povestiri ale activităţii sale. Am multe fotografii sugestive de la asemenea întâlniri.

Trebuie amintit în această scurtă trecere în revistă, postumă, romanul său capodoperă *Sacrificiul,* „o epopee naţională a românilor”. Este romanul Marii Uniri de la 1918, în care portretizează personajele adevărate care au generat şi participat la evenimente: personalităţi istorice ca Vasile Goldiş, episcopul Miron Cristea, mitropolitul Vasile Mangra, Iuliu Maniu, episcopul Roman Ciorogariu, Alexandru Vaida-Voievod, episcopul greco-catolic Iuliu Hossu, Ionel Brătianu, generalul Traian Moşoiu, căpitanul Kálmán Verböczy, Gheorghe Pop de Băseşti, Aurel Lazăr şi zugrăveşte desfăşurarea faptelor de atunci.

→

Se cuvin, aici, câteva consemnări despre pictorul, atât de talentat şi, totuşi, mai puţin cunoscut. Din 1863, Sava Henţia (n. 1848, Sebeşel, Alba – d. 1904, Sebeşel), după ce a fost bolnav de febră tifoidă şi tratat cu chinină, a rămas surd pentru tot restul vieţii. Apreciat pentru talentul său, a studiat la Bucureşti, sub îndrumarea lui Gheorghe Tattarescu şi Theodor Aman, cel considerat a fi primul artist modern al României. Va studia, cu o bursă, la Paris, la Académie des Beaux-Arts, sub îndrumarea pictorului Alexandre Cabanel. Revenit în ţară, a fost desemnat, la intervenţia doctorului Davila, corespondent în Războiul de Independenţă, ilustrând prin pânzele sale o veritabilă istorie a acestui eveniment din existenţa României.

Menţionăm că a fost profesor al pictoriţei Ottilia Michail Oteteleşanu (între 1899 şi 1903), precum şi un important artist al picturii murale, talentul său lăsând urme valoroase, în anii 1901-1902, la lucrările de restaurare din incinta Mănăstirii de la Brebu, la refacerea picturii altarului; în interiorul bisericii ortodoxe de zid a cimitirului (secolul al XVIII-lea) din municipiul Sebeş; în pronaosul Mănăstirii Cernica, unde a executat portretele ctitorilor acestei biserici; la casa Vernescu, din Bucureşti etc. Opera sa cuprinde peste 500 de lucrări, de la compoziţii mitologice şi istorice la portrete, scene de război, vânătoare, natură statică şi pictură murală.

Va urma o îndelungată perioadă de instabilitate la conducerea Azilului: Doamna Pinel va fi înlocuită de doamna Tessio, după care va urma doamna Tepeghiozi. Din ianuarie 1880, la conducerea instituţiei va veni economista Iacobsen, apreciată pentru distincţia şi manierele pe care, avându-le ca trăsături fireşti, le transmitea, prin propria prezenţă, şi elevelor. (8) În această perioadă, catedrele artistice au fost îmbogăţite cu pictura pe porţelan (care începuse, din 1876, cu Miss Bowden, venită de la Londra, la solicitarea directoarei Pinel, urmată de pictoriţa germană Dora Hitz), predată de domnişoara Marthe Marie, din Franţa, la ale cărei cursuri participau şi doamne din înalta societate: doamna G. Cantacuzino, domnişoarele Văcărescu, Natalia Romalo, Lucia Ghica (a funcţionat până în 1884); în 1881, a venit maestrul Saint Georges, la specialitatea acuarele, care iniţia şi în arta fotografică; Wiliam Dubois preda xilografia, iar desenul era predat de domnişoara Herman Stahl, venită de la München. Sub îndrumarea acestor dascăli, unele eleve, foarte talentate, au făcut progrese remarcabile, câteva dintre ele devenind, ulterior, profesoare de desen la Azil.

Din corespondenţa doctorului Davila (9), aflăm despre întâlnirea şi prietenia lui cu pictorul Nicolae Grigorescu care, în 1880, a vizitat atelierul de pictură al Azilului, beneficiind de ospitalitatea întemeietorului acestei instituţii de binefacere. Cu acest prilej, pictorul a imortalizat portretul gazdei sale, dăruind orfelinatului două tablouri, pe care Elena Perticari-Davila le-a dăruit, ulterior, Muzeului Toma Stelian, din Bucureşti.

Note

1. Elena General Perticari-Davila, *Din viaţa şi corespondenţa doctorului Carol Davila,* Fundaţia pentru literatură şi artă „Carol II”, Bucureşti, 1935, p. 366.
2. Arhivele Statului, Dosar nr. 105, nr 2531/1974, apud Emilia Grecu, *Azilul Elena Doamna,* Bucureşti, 2012, Editura Ars Docendi, Anexa Nr. 14.
3. Emilia Grecu, *Azilul Elena Doamna şi ajutorul domnesc dat orfanilor,* Bucureşti, Editura Ars Docendi, 2012, pp. 105, 106.
4. *Monitorul Oficial,* nr. 1061, din 18/30 octombrie 1881.
5. G.M. Ionescu, *Istoria Cotrocenilor, Lupescilor (Sf. Elefterie) şi Grozăvescilor, studiŭ basat pe documente din Archivele Statuluĭ, din Secţiunea Manuscriselor de la Academia Română cum şi din alte bibliotecĭ publice şi particulare,* Tipografia şi fonderia de litere Thomas Basilescu, 1902, pp. 243, 244.
6. Elena General Perticari-Davila, *op. cit.*, pp. 416, 417.
7. G.M. Ionescu, *op. cit.*, p. 280.
8. Elena General Perticari-Davila, *op. cit.*, pp. 431, 432.
9. *Ibidem*, p. 434.

Cărţi şi autori

Iubirea ca înălţare

Ştefan DUMITRESCU

Aplecându-ne asupra poeziilor din volumul *Când albastra noapte,* publicat de Elena Armenescu la Editura Neuma, Cluj-Napoca, 2020, încercând să le cuprindem într-o „viziune şi un sentiment”, vom spune că vedem în faţa ochilor un văzduh-sărbătoare, încărcat de flori, de păsări, de triluri de ciocârlii, de miresme adormitoare, de curcubeie care te fascinează, care ne îmbată şi care ne cuprind pe nesimţite într-o vrajă divină, plină de melancolie. În acest cosmos baroc, dragostea este lumina care leagă toate elementele între ele, pătrunzându-le, înnobilându-le. Am spune că această comunicare-îmbrăţişare care pătrunde cosmosul poeziei doamnei Armenescu te învăluie asemenea unei simfonii. Poeta ne dezvăluie această cheie a universului poetic chiar din prima poezie a volumului, în care vedem filosofia demersului ei poetic şi *Ars poetica* creaţiei sale: *...Inimă încercată! de prea multe ori rănită,/ Care din naştere iubirii-ai fost menită,/ Printre grăbite foşnete, aud cum îmi şopteşti:/ – Până la ultima zvâcnire, tot ai să iubeşti!* (*Dialog cu inima*)

Cu fiecare vers şi cu fiecare poem, poeta zideşte arcade de mărgăritar. Cer, sărbătoare, valuri înspumate, pescăruşi care se-ndreaptă lin spre nor, inima, îndrăgostiţii pătimaşi şoptesc, luna tace, depărtările sunt cuvintele şi elementele care alcătuiesc universul ascensional luminos, sărbătoresc al poeziei. Asemenea Mamei-pământ, în centrul acestui univers imens şi foarte bogat, subliniem această dimensiune a poeziei Elenei Armenescu, bogăţia şi senzualitatea, este Inima (concept abstract, dar şi generator de senzualitate şi de afectivitate). Ea este izvorul iubirii, dar şi astrul în jurul căruia gravitează universul poetic al doamnei Armenescu, cea care generează mişcarea ascensională, senzuală, ţipătul profetic către Absolut şi Divin al poeziei: *Iubirea-i înălţare/ Iubirea pământeană nu-i cădere,/ ci înălţare,/ Iubitule, hai! în miresme să-i zidim altare!/ Lasă incandescenţa inimilor să vorbească,/ Răscolitor, noi înţelegem limba îngerească.* (*Iubirea-i înălţare*)

Aşadar, iubirea este înălţare, nu este cădere, inima şi iubirea generează incandescenţa eului şi a trăirii poetice. Iubirea este cea care ne înalţă în lumea divină, unde comunicăm cu îngerii.

Puterea dragostei de a da viaţă şi de a înflori fiinţa umană şi lumea este nemărginită. Ea este asemenea sevelor calde şi fertile care vin din adânc şi care împrimăvărează fiinţa şi lumea (superbă metaforă şi frumos cuvânt, *a împrimăvăra*). De altfel, poeta are această vocaţie şi voluptate, am spune, de a crea noi cuvinte, generând o corolă de sensuri, pornind de la substantivele şi versurile care sunt teme importante ale poeziei ei, pictând adevărate ceruri de inflorescenţe: *La ceas când mugurii pe ram,/ Plesnesc de-atâta gingăşie,/ Îngerii îşi fac culcuş sub geam,/ Zefirul dinspre munte îi adie...* (*Împrimăvărare*)

Universul poeziei Elenei Armenescu, imens, bogat, profund, înmiresmat, plin de gingăşie, de sfinţenie, este străbătut de miresme care-l înconjor, născând bogăţie şi strălucire, aurăriile din fire, este hrănit din izvoarele care vin din adâncul ancestral de iubirea care în poezia doamnei Elena Armenescu este substanţă, dar şi irizare, auroră boreală, ca în poemul de mai sus.

Asemenea lui Lucian Blaga, poeta slăveşte cu pioşenie clipa, căci în fragmentul acesta condensat de timp există toate lucrurile şi fiinţele, văzute şi nevăzute, în primul rând iubirea, care se materializează prin ritualuri sacre, ritualuri care înalţă dragostea la Dumnezeu. Acolo de unde izvorăşte, căci în nivelul divin trăieşte şi pulsează inima poetei. *Legat în lanţuri, un fioros zăvod,/ Hămăie în umbra aşteptării, supărat,/ Pe strada mea cu nume de voievod,/ Aştept iubitul să vină tainic, pe-nserat./ La ritualul pregătit în ani fecunzi,/ Demult, întru desăvârşire aleasă,/ Prin rugăciune, ştiinţa să ascunzi,/ În sinea ta cui vrei să fii mireasă...* (*Laudă clipei*)

Dragostea este universul, dragostea este temelia existenţei, este substanţa care dă conţinut tuturor lucrurilor, fiinţelor şi stărilor. Asemenea filosofilor antici, care puneau la baza lumii focul, poeta pune la baza existenţei şi a universului iubirea: *Merg pe nisipul prietenos, umezit/ De valurile calde, calme, liniştite,/ Şi cât e zarea, până la zenit,/ Sufletu-mi tot cerul îl cuprinde.../ Privesc apoi urmele paşilor, forma,/ Amprenta tălpilor, flori de serai,/ Se aseamănă cu conturul, cu norma/ Piciorului Evei, la alungarea din rai.// Forma asta ciudată, misterioasă,/ Mă duce fulgerător la imaginea ei,/ Când pleca amărâtă, neputincioasă,/ Din Paradis, din grădina dragostei.*

La marele poet Vasile Voiculescu am mai întâlnit această propensiune a spiritului către senzorialul din lucruri. Această mângâiere cu buricele degetelor eului poetic a lucrurilor şi fiinţelor, a pământului, a florilor, a luminii, a iubirii, a melancoliei, a zbaterii eroice a inimii care iubeşte. Aceasta sete de adânc, de contopirea cu izvorul existenţei. Iubirea poetei, calea regească pe care Elena Armenescu o străbate de la prima poezie a volumului până la ultima, în setea de a căuta adevărul şi absolutul, demers al iubirii arzânde, când fiinţa ajunge pe fundul lumii, la începutul timpului. Unde iubirea plonjează în mit, unde Poeta se regăseşte pe sine cea eternă, de la începutul timpul, când era Eva. Eva din care s-a născut întreaga lume, Eva cea care prin iubire a născut veşnicia Omului, propria se eternitate.

Imaginea aceasta a Evei, de un omenesc, de o măreţie şi umilinţă extraordinare, este antologică: *Forma asta ciudată, misterioasă,/ Mă duce fulgerător la imaginea ei,/ Când pleca amărâtă, neputincioasă,/ Din Paradis, din grădina dragostei.*

Iată un superb tablou care ne evocă seara românească plină de vrajă din *Sara pe deal.* Subconştientul poetei îşi afundă rădăcinile în memoria colectivă a acestui neam. Cât de subtil şi românesc surprinde poeta acea atmosferă plină de mister, de căldură şi de iubire a serilor din vieţile strămoşilor noştri: *Amurgul, se-anină tainic în tei,/ Valea încă se-ngână cu asfinţitul/ Eu ard năprasnic în pânza dragostei,/ Pornesc năucă să-mi caut iubitul...* (*Seară de Sânziene*)

În poezia Elenei Armenescu, Eva, Afrodita, femeia este izvorul iubirii, ea cu misterul şi dulceaţa ei nesfârşită este cea care-l farmecă pe iubit. Care generează iubirea din care au răsărit şi au crescut toate: *Astă noapte nu-i vreme de dormit,/ Să farmec tainic pe al meu iubit.*

Iubirea este trăită la cel mai înalt nivel, când fiinţa topită de iubire atinge starea inefabilă a incandescenţei: *Eu ard năprasnic în pânza dragostei,/ Pornesc năucă să-mi caut iubitul...*

Dacă Dragostea este izvorul care a născut toate lucrurile şi fiinţele din universul baroc al poeziei doamnei Elena Armenescu, tot ea este cea care dă farmec regnurilor, luminii, aerului, pământului, vântului. În ierburile înalte, lângă Sânziene, în taină se săvârşeşte ritualul iubirii. Numai trecând prin focul dragostei, după săvârşirea ritualului ancestral, ni se deschid porţile cerului. Adică atunci vom avea acces la nivelul divin, unde ne regăsim în Dumnezeu, odată ce Dumnezeu este Iubire, iar noi suntem născuţi din iubire. *Între ierburi-nalte, lângă sânziene/ Ne-om aşeza sub lună râzând,/ Ascunşi de lume şi de iele rele,/ Aud calul năzdrăvan nechezând./ E semn că se deschide cerul.../ Pe raze de lumină îngerii coboară,/ Afla-ne-vor îmbrăţişaţi, misterul/ Va face să ne crească aripi iară...*

Poezia Elenei Armenescu este rugăciune, îmbrăţişare cu materia, cădere sub formă de îngeri în adâncul abisal al fiinţei, risipire a eului în mister şi urcare din nou la Dumnezeu. Regatul dragostei, matca în care iubiţii devin Unu topiţi de iubire este noaptea (subconştientul, adâncul, tărâmul de dincolo, irealul), când marginile lucrurilor se estompează, când limitele dintre noi dispar şi când redevenim ce am fost la început, mister şi magmă: *Noapte mult visată, noapte ireală,/ Suntem fluturi de argint ce ating/ Văluri plutitoare din era abisală.*

Ritmul devine ludic, săltăreţ, lumea se umple de cireşi înfloriţi, totul este un vis, ajungem astfel vrăjiţi de dragoste în Câmpiile Elizee: *În astral/ Colindam fericită până-n zori,/ În vis, livezile cireşilor înfloriţi,/ Eram poate în Japonia, ori,/ În Câmpiile Elyzee, treziţi…/ Albul strălucitor al petalelor,/ Cu irizări multicolore, vii,/ Fără glas şoptesc oamenilor:/ Înlănţuiţi-vă ca nişte copii!* (*În astral*)

Ea, care a fost pătrunsă de focul iubirii, care a băut până la fund voluptatea dragostei, care a luminat cu sufletul ei universul interior al misterului, ea, poeta care a cunoscut că Adevărul ultim al vieţii care este Iubirea (Dumnezeu) ca o concluzie a întregii vieţi, ne îndeamnă să ne lăsăm topiţi de vraja iubirii, înlănţuiţi, când devenim Unul, adică Dumnezeu): *Fără glas şoptesc oamenilor:/ Înlănţuiţi-vă ca nişte copii!*

Da, numai iubirea este cea care ne ajută să ne regăsim starea iniţială a purităţii când devenim copii: *Cu braţele mele de copil duios/ Prindeam mieluţul cel mai frumos/ Atingerea lui mă înălţa spre Dumnezeu/ Pentru că iubirea era cu mine mereu.* (*Supremul bun*)

Iubirea este supremul bun, valoarea absolută, puritatea care ne scufundă în tainele copilăriei, cea care ne înalţă spre Dumnezeu. După lectura poeziilor Elenei Armenescu te scufunzi într-o stare de reverie şi de melancolie dulce-amară adâncă. Puţini poeţi au darul de a atinge cu sufletul miezul lucrurilor, de a se căuta pe sine pe colinele lumii şi ale cosmosului şi de a se găsi în singurătatea sufletului plin de iubire. Sufletul îţi este bogat, bucuros, trist şi profund, deschis asemenea unei corole care se înalţă la cer. Îmi vin în mintea poemele Emilyei Dikinson, cea mai mare poetă americană, tot o poetă a iubirii. Şi nu pot să nu mă gândesc că mă aflu în faţa unei cărţi de poezii profundă şi vastă ca un ecou care se întoarce în adâncul sufletului tău. Şi mai ştiu că mă aflu în faţa unei mari poete care abia de acum încolo urmează să fie descoperită.

Este de menţionat că Aurel V. David dedică nu doar pagini de analiză scrisului lui Mihail Diaconescu, ci şi un volum monografic, precizând că: „Prozatorul Mihail Diaconescu deapănă fuiorul luptei pentru unitatea noastră naţională cu o măiestrie greu de egalat, pornind din Ţara Beiuşului, din satele şi oraşele de pe Valea Crişului Negru, ajungând în acele locuri în care s-au produs faptele mareţe, demne de luat în seamă de către generaţiile viitoare.”

A scrie un volum de 500 pagini despre un roman de alte 500 pagini ne evocă greutatea spirituală şi artistică a operei respective.

Similar, în voluminoasa culegere de texte realizată de Maria Dohotaru *Romanul capodoperă* Sacrificiul, *epopee naţională a românilor,* regăsim un elogiu adus scriitorului, profesorului, filosofului culturii şi omului Mihail Diaconescu. Antologia, de peste 700 de pagini, apărută în 2019 tot la Editura Magic Print, cuprinde studii, eseuri, cronici şi articole referitoare la romanul lui Mihail Diaconescu, apărut ca un omagiu adus Centenarului României Mari.

Dacă am face o analiză pe câteva criterii simple (ce a studiat, ce distincţii a primit, cât şi unde a profesat, câte romane, câte alte scrieri, câte articole despre el, câte apariţii, gradul de complexitate al operei sale istorice, literare, publicistice), am certifica faptul că încununarea activităţii sale a fost marcată şi de iniţiativa Academiei DacoRomâne, din 2013, de a-l propune pe profesorul Mihail Diaconescu pentru Premiul Nobel pentru literatură.

Bibliografie web

[1] https://uzp.org.ro/28436/departarea-si-timpul-un-alt-roman-istoric-si-reflexiv-al-lui-mihail-diaconescu-care-trece-frunatriile/
[2] https://uzp.org.ro/wp-content/uploads/2020/02/TABEL-14.02. 2020.pdf
[3] https://uzp.org.ro/29938/a-plecat-la-ceruri-cel-mai-reprezentativ-scriitor-al-spiritualitatii-romanesti-in-memoriam/
[4] https://ziarullumina.ro/galerie/o-antologie-despre-un-roman-total-sacrificiul-de-mihail-diaconescu-132218.html
[5] http://www.curteadelaarges.ro/arhiva/XI_5_114/XI_5_114.pdf

Cărţi şi autori

Petalele de trandafir ale poeziei

Ion C. ŞTEFAN

În condiţiile actuale, atât de grele pentru existenţa noastră – şi mai ales pentru cultură – poeta Vilia Banţa este prezentă în lumea literară cu două volume de versuri: *Poarta felinelor,* antologie şi prefaţă de Horia Gârbea (Editura Neuma, Apahida, Cluj, 2020), şi *Semiramida era numele ei* (Editura Betta, Bucureşti, 2020). Nu este vorba de un orgoliu artistic, pentru că autoarea este binecunoscută şi apreciată de publicul cititor şi de critica literară, nu doar pentru talentul ei, ci şi pentru marea sa modestie; mai degrabă, un concurs de împrejurări favorabile şi întâmplătoare a făcut ca ambele cărţi să se afle într-o anumită fază de lucru, în zone geografice diferite, fără ca editorii să ştie unul de celălalt.

Horia Gârbea este un profesionist recunoscut, cu bogate lecturi şi cu un gust rafinat; ştie să facă o bună selecţie, deşi, în cazul Viliei Banţa cea mai severă alegere a fost făcută chiar de autoare, de-a lungul timpului, în momentul apariţiei fiecărei cărţi.

Mă refer la faptul că poeta pare egală cu sine, în tot ceea ce compune şi dă luminii tiparului, astfel încât oricare dintre noi, încercând să facă o antologie din versurile ei, n-ar reuşi altceva decât o selecţie personală şi am ajunge la acelaşi rezultat – doar titlurile poeziilor ar fi diferite. O recunoaşte chiar Horia Gârbea: „Poezia Viliei Banţa s-a constituit printr-o evoluţie firească şi o creştere continuă a importanţei textelor. (…) Textele merg la descoperirea sinelui ca instrument şi diapazon liric, la asumarea condiţiei depline de poet, transmiţător lucid al emoţiei şi gândului propriu." (*Poarta lui Pitagora*, p. 5)

De aceea, în continuare, mă voi referi doar la volumul publicat la Editura Betta, o reevaluare sufletească a unui timp trecut, pe care poeta îl stratifică într-o *nouă cântare,* reflectându-l mai departe, spre viitor, într-un anonimat superior, aproape divin: „Mă iartă, dar, preabunule cuvânt…/ În stânga mea e-un cântec care doare/ şi nu mă lasă lacrima să-i cânt,/ să-i duc prin lume caii de ninsoare.// De-a dreapta-mi tremură abia pe umăr/ aripa-i mică îngerul copil/ şi-mi scutură în palmă cât să-i număr/ oasele vremii, darul lui fragil.// Mă risipeşte-n toate, anonimă,/ sălbăticia orelor păgâne./ Şi tu mă-ntrebi de clipa unică, sublimă,/ în care poţi muri şi poţi rămâne." (*Anonimă,* p. 51) Câtă modestie şi splendoare în acest *dorit anonimat,* prin care poeta se dăruieşte creatorului divin, de dincolo de sine!

Astfel arată creaţia adevărată a Viliei Banţa: o construcţie logică, aproape arhitecturală, dar pe aripi de privighetoare, cucerind spaţiul şi timpul, prin cântec: „Între două lacrimi/ pe sângele cerului/ o pasăre piere-ntr-un cântec./ Cândva şi eu am râs/ şi am plâns/ cu o stea căzătoare –/ viaţa mea, paralelă cu viaţa ei,/ devorând ani-lumină/ până la mine." (*La ultimul etaj,* p. 33)

Comparaţii antitetice, plutind între terestru şi astral, epitete ornante, sugestii subtile, prin analogie: „Semiramida sunt şi eu,/ prizoniera şi regina/ grădinilor din nopţile mele/ urcate, treaptă cu treaptă,/ până în zori." (*Semiramida era numele ei,* p. 17)

Şi totuşi, între specificitatea umană a poetei şi cea divină a creatoarei, nu mai rămâne decât singurătatea: „Suntem singuri,/ de cealaltă parte a lumii,/ ultimul ţărm a rămas undeva/ între mintea şi inima noastră,/ îl putem gândi/ şi nu-l putem vedea." (*Fără noi*, p. 82)

De la începutul acestui volum şi până la finele său înalt şi dens, aş putea alcătui o adevărată hartă a sentimentelor în vibraţia luminii, a celor mai diverse împliniri figurative – şi totuşi… mai rămâne dilema incompletă sub aripa unei întrebări esenţiale: „De ce n-ai scris despre iubire,/ de ce nu ai lăsat să ardă/ lacrima în nemurirea pietrei/ cu inima ta caligrafiată subţire,/ de ce n-ai ascultat cum pulsează/ tăcerea în sângele ei?" (*Ecouri târzii*, p. 150)

Impresionant volum, alcătuit tehnic, de o profesoară de matematică înrobită poeziei, ca şi cum doar prin dedublarea sa ar rămâne, pentru totdeauna, în amintirea cititorilor: „Între noi, fluviul oraşului/ clocotind a grabă şi-a uitare/ de sine. Un trandafir presat/ a lăcrimat în zori." (*Catrene*, p. 169)

Iată: între noi, tărâmul speranţei, răpind-o pe poetă, pentru a o dărui eternităţii artistice – iar petalele trandafirului, presate între filele acestei cărţi, suntem noi – cei care o citim şi o admirăm!

Fantasmele trecutului

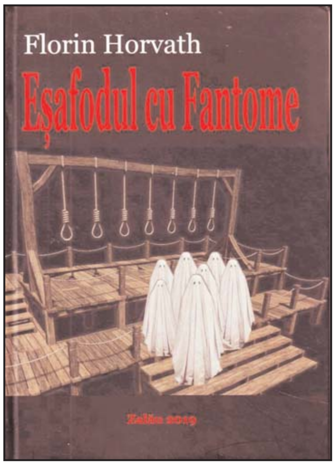
Marcel LUCACIU

Vin anii şi trec precum ploile de vară, lăsând în urma lor înfioratele amintiri ce încă ne mai răscolesc sufletul, oricât de îndepărtate ar fi ele. S-ar părea că trecutul e ca o umbră de care nu te poţi despărţi decât cu preţul ruperii de propriul tău neam şi, implicit, al înstrăinării de tine însuţi...

Cu fiecare carte publicată, de la romanul premiat *O lacrimă pentru Măria Sa* (1987) şi până la *Cupa destinului. O altfel de istorie a ordinului* (2017), Florin Horvath a cercetat îndelung acest trecut pe care l-a reprezentat, rând pe rând, prin intermediul istoriei propriu-zise, al heraldicii ori al francmasoneriei. S-a întâmplat ca destinul neamului românesc să se intersecteze, temporar, cu destinul scriitorului. Aşa se face că filelor de istorie li s-au adăugat, treptat, şi alte file, de literatură.

În *Eşafodul cu fantome* (Zalău, 2019), Florin Horvath apelează la „stilul romanesc" şi oferă cititorului iluzoria garanţie că „orice potrivire sau asemănare cu realitatea nu este decât pur întâmplătoare". Or noul roman e o panoramă a regimului comunist ce n-a fost, din păcate, o ficţiune, ci o crudă realitate istorică. Totuşi, există şi o doză de literatură, inoculată de personajul creat, Matei Alexiu, care împrumută şi totodată transfigurează, subtil, multe aspecte din biografia autorului (studiile de la Bistriţa, Şcoala de Ofiţeri Activi, munca pe platforma industrială Bucureşti-Sud şi, apoi, la Întreprinderea de Anvelope din Zalău etc.).

Beneficiind de o ingenioasă construcţie ce mizează, uneori, pe succesiunea, alteori, pe alternarea secvenţelor narative, romanul este unul substanţial şi, oarecum, cinematografic, graţie suitei de 85 de capitole ce lasă impresia unor scurtmetraje. E, aici, un adevărat tăvălug al anilor, copleşitor prin reconstituirea extrem de bine documentată a numeroaselor evenimente politice, externe şi interne (1951 – vizita lui Gheorghe Gheorghiu-Dej la Moscova; 1953 – moartea lui Stalin şi proclamarea doliului naţional, inclusiv pe teritoriul românesc; 1965 – moartea lui Dej şi preluarea puterii politice de către Nicolae Ceauşescu; 1968 – invadarea Cehoslovaciei de către trupele Uniunii Sovietice; 1969 – vizita preşedintelui american Richard Nixon la Bucureşti; 1971 – plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român şi încă multe altele, până la revoluţia română din 1989).

Presărat cu instantanee autobiografice şi nostalgii rurale, cenuşiul vremurilor obediente este luminat, în răstimpuri, de „albastrul tulburător" al privirii marelui teolog, duhovnic şi artist plastic, înmormântat, cu o jale adâncă, la Mănăstirea Prislop, în ziua de 4 decembrie 1989. Chiar dacă sunt mai degrabă fulgurante, episoadele dramatice din viaţa lui Arsenie Boca (martiriul la Canal, periplul detenţiei la Braşov, Jilava, Bucureşti, Timişoara şi Oradea) sunt menite să confere o generoasă aură mistică halucinantei şi dezastruoasei vâltori politice, pentru că Arsenie „este măreţ şi totodată simplu, de parcă ar veni dintr-o icoană a bunătăţii" şi, mai ales, pentru că totdeauna „s-a arătat luminos şi fascinant în blândeţea pe care o răspândea către mulţimea credincioşilor".

Ceea ce dă unitate acestui sclipitor mozaic predominant social-politic este traseul iniţiatic al protagonistului Matei Alexiu, copilul împărtăşit de părintele Arsenie Boca, la Sâmbăta de Sus, şi considerat unul dintre „aleşii" Magilor din Carpaţi – mirabilii păstrători ai tainei străvechiului tezaur dacic. Densa naraţiune prezintă, cu intermitenţe, evoluţia, formarea şi desăvârşirea personalităţii lui Matei. Înzestrat cu talent literar, cu abilităţi plastice şi matematice, adolescentul Matei, alege, până la urmă, Şcoala Militară şi ajunge ofiţer de aviaţie. Fiindcă este fiul unui „duşman al poporului" (tatăl său fusese arestat pentru suspecta prietenie cu „răzvrătitul Arsenie"), el se află, permanent, sub atenta supraveghere a Securităţii.

Prin urmare, accidentul aviatic devine un bun pretext pentru a fi „catapultat" din rândurile piloţilor militari, chiar dacă expertiza probează „o neprevăzută cedare de material". Şi astfel, încep nopţile albe şi peregrinările ce vor lua sfârşit abia la Zalău, unde, pe la 1980, lui Matei Alexiu, „aşa, ca o floare de gutui i s-a arătat la chip Cenaclul Literar, acel perimetru de *îngeri osteniţi...*" Fantasmele trecutului nu îi mai bântuie singurătatea. Calvarul se încheie, risipindu-se, zi după zi, în cuvintele din actul febril al creaţiei.

Proza lui Florin Horvath scrutează – cu multă agerime – apusul unei lumi, remarcându-se prin fluenţa ei domoală precum aceea a povestitorului popular şi, rareori, învolburată cum era, de pildă, cea a cronicarilor munteni. Cert este că, de fiecare dată, scriitorul reuşeşte să creeze prin intermediul limbajului o anumită atmosferă; una tensionată (prezentă, spre exemplu, în biroul lui Stalin) sau alta liniştită (resimţită doar pe Muntele Sacru). Ba mai mult, nimic nu pare nelalocul său în modul în care se comportă şi îşi vorbesc personajele, căci dialogurile sunt construite cu măiestrie şi denotă o mare naturaleţe. Altfel spus, limbajul se pliază pe mediul social, pe condiţia personajelor şi, în special, pe specificul epocii evocate a cărei culoare istorică e surprinsă cu o rarisimă fineţe.

Survolând domenii pe cât de întinse, pe atât de diferite (istorie, politică, religie, memorialistică etc.), *Eşafodul cu fantome* este un roman eterogen, incitant prin forţa lui evocatoare, captivant prin alura de autobiografie uşor romanţată şi impresionant prin caracterul de frescă socială; un roman ce demonstrează, cu prisosinţă, harul unui prozator veritabil.

Cărţi şi autori

Altamirele

Victoria MILESCU

La un recent eveniment literar, scriitorul Nicolae Dan Fruntelată mi-a oferit noua sa carte, *Altamire,* apărută în 2020, la Editura SemnE din Bucureşti. Cartea vine să se aşeze lângă alte cărţi purtându-i semnătura, cuprinzând poezie, proză, critică, eseistică, memorialistică etc., pe care le-am citit, dar o anume inhibiţie m-a împiedicat să-mi exprim câteva impresii în scris. Şi cum să nu fiu intimidată, fiindcă este vorba despre omul care, fără să ştie, mi-a influenţat destinul literar, publicându-mi primele poezii în revista *Luceafărul,* unde era redactor-şef. Dar eu nu sunt un caz singular. Cu autoritatea sa, Nicolae Dan Fruntelată gira Cenaclul „Numele Poetului", condus de regretatul poet Cezar Ivănescu, ale cărui şedinţe se desfăşurau chiar în redacţia săptămânalului bucureştean, unde tineri din toată ţara veneau cu speranţe şi cu producţiile lor literare a căror lectură se prelungea uneori până aproape de miezul nopţii. Prin publicarea lor, şeful revistei le dădea încredere şi un bilet de recunoaştere în lumea literară. Când nu-mi apăruse încă niciun volum, fiindcă nu era uşor să debutezi editorial în anii '80, nu-mi imaginam că, într-o zi, Nicolae Dan Fruntelată va scrie despre cărţile mele şi îmi va dărui cu generozitate din ale sale, unele purtând o delicată şi colegială dedicaţie: „Vrabiei albe din cuibul *Luceafărului"*, o aluzie la poezia mea, *Vrabia albă*. Anii au trecut, şi mulţi dintre acei tineri frumoşi sau furioşi au ajuns scriitori cunoscuţi, şefi de reviste, de edituri etc.

Dar să revin la cartea de curând primită, *Altamire*. Titlul sonor şi misterios este o invenţie a autorului (dar ce autor mare nu inventează cuvinte!), la fel ca invenţia termenului de *baladângă* (vezi vol. *Baladângile*, 2017), ce trimite la baladă, dar dintr-un unghi ironic-amar. În *Altamire,* gândul ne duce la faimoasa peşteră Altamira, din Spania, cunoscută prin picturile sale rupestre reprezentând animale din Paleoliticul Superior. Descoperită întâmplător în 1878, peştera are pe majoritatea pereţilor desene reprezentând turme de bizoni, cai, căprioare, mistreţi, realizate din răşini naturale de un talentat creator anonim preistoric.

Cel care a scris *La bătrâneţe, lupii tineri,* îşi reprezintă sufletul asemenea unei peşteri pe care a pictat iubiri, doruri, dureri, revolte, credinţe, mituri, vise. Şi, cum orice peşteră care se respectă are în adâncul ei comori, are şi câteva porţi de trecere (aici, din file de carte), pentru o mai acurată înţelegere a caratelor poeziei din catrenele aşezate aici în pandant cu florile fabuloase ale pictorului Tudor Meiloiu, oltean ca şi autorul nostru, rezonând sub acelaşi cod de gândire şi inspiraţie. După ce trecem de bijuteriile grafice, ne întâmpină dedicaţia „Doinei, dintotdeauna", soţia iubită, şi Argumentul autorului ce deplânge lumea grăbită de azi care nu mai are timp pentru lecturi lungi, de aici, „oferta" unor concentrate poetice, de înaltă rezonanţă. Urmează, bătute în cuie de diamant, câteva fraze de binecuvântare ale scriitorilor prieteni Fănuş Neagu, D.R. Popescu şi Titus Vâjeu. Apoi, cititorul primeşte în plin lumina caldă, copleşitoare şi miraculoasă a Sudului, un Sud plin de poezie, iubire şi durere. Deşi autorul scrisese în 1985 *Sud până la capăt,* Sudul vieţii sale nu se termină niciodată, fiind mereu surprinzător, calm în aparenţă, misterios şi irezistibil. Acestui Sud i se dăruie cu tot sufletul său de poet naţionalist, cum îi place să se autocaracterizeze, din Mica Valahie, negăsind nimic desuet ori nepotrivit în a-ţi iubi naţia, identitatea, propria istorie milenară.

În cartea de curând apărută, alcătuită melodic din catrene, pe care le-a denumit *altamire,* numerotate cu cifre romane, vom simţi în permanenţă însoţindu-ne insidios câmpia, ca element de trecere de la o stare la alta, ca notă distinctivă în efluviile sufleteşti, ca loc de popas şi de reculegere înaintea deciziilor hotărâtoare. Câmpia e locul generator de sentimente, idei, convingeri, impresii, observaţii privind istoria, tradiţiile, geografia, religia, cu referire la trecutul eroic sau la prezentul dezamăgitor. Câmpia pare starea naturală a fiinţei, înseamnă libertate, sursă de lumină şi iluminare, miracol. Iată cum o defineşte autorul în primul catren pe care i-l dedică: „Ce e câmpia, poate doar un vis/ pierdut la ora asfinţitului/ sau poate calul unui han nebun/ fugit din hoarda răsăritului?" Dragostea pentru câmpie se transferă asupra femeii iubite, într-un alint al cuvintelor, unde negaţia amplifică afirmaţia ca într-un joc al înţelesului din neînţeles: „Să mă aştepţi când ştii că n-o să vin,/ să-ţi fie dor când m-ai uitat de mult,/ să mă-nţelegi când doar neînţelesul/ va da un sens acestui vis ocult". Aceeaşi subtilitate a contrariilor şi aici: „Aşteaptă-mă, nu voi veni, iubito/ Pentru că n-am plecat de lângă tine/ Pentru că n-am de unde să mă-ntorc/ Decât din neuitarea care vine". Iubirea îşi ţese consistenţa din plecări şi reveniri, pe fire nevăzute şi necunoscute, într-un spaţiu nebulos: „Iubito, nici nu te mai văd/ în ceaţa marelui prăpăd/ tu pleci mereu, eu nu mai viu/ pe lume e târziu, târziu..." Cântecul iubirii se aude uneori ceremonios, alteori simplu, cu inflexiuni folclorice. Întâlnim, ca o pată de culoare şi recuperare lingvistică, o exclamaţie străveche şi enigmatică, *aba:* „Aba, mândro, fata mea/ Mândrul meu, aba, aba/ Pe lume sunt numai doi/ Am trăit o lume noi".

Unele localităţi se înscriu pe harta memoriei culturale datorită personalităţilor care le-au făcut cunoscute, într-un fel sau altul. Puţini ar fi auzit de Bălăciţa, dacă Nicolae Dan Fruntelată n-ar fi pomenit-o în cărţile sale, ca loc al naşterii şi al unor întâmplări cu oameni pitoreşti recunoscându-se între ei printr-un strigăt aprig de solidară apartenenţă: „Care eşti, mă, de la Bălăciţa?" Această comună din Mehedinţi îl însoţeşte pe poet oriunde ar merge prin lume şi prin oricâte încercări ar trece: „El nu mai vine, doamnă, un poştaş/ ţăran ca noi, legat ca noi de vară/ La mine-n Bălăciţa e târziu/ la mine-n viaţă e târziu şi seară". Lumea satului, paradis al copilăriei şi al adolescenţei, e rememorată cu nostalgie: „Verde paradisul, verde iarba/ Poate n-am călătorit degeaba/ Poate nu degeaba am iubit/ Satul meu valah şi risipit". Amintirile configurează o geografie sentimentală susţinută de repere concrete, reale: Turnu Severin, Valea Ştiubeii, Desnăţui şi... Grand Vanju (Vânju Mare), prin care hălăduieşte „un pandur din Mehedinţi", poate chiar poetul nostru, urmaş al haiducului Fruntelată, chiar aşa numindu-se o stradă din Bucureşti, după cum mi-a mărturisit odată Nicolae Dan Fruntelată. Câtă biografie, atâta poezie! Poetul planează, panoramează ţara, de la sud până în Maramureş şi Bucovina, unde se aude clopotul vechii Mănăstiri Căpriana, observând cu durere cum în ţara de azi „totul e pierdut, vândut, uitat", iar cel mai rău dintre rele este uitarea: „Ţara mea e o limbă de clopot/ Un cuvânt măsurând veşnicia/ Ţara mea e o poveste uitată/ De copiii de azi, România".

De starea de nepăsare şi decădere a ţării suntem vinovaţi toţi şi fiecare în parte. Tragedia ţării pierdute e clamată în versuri zguduitoare, iar pierderea ţării e sinonimă cu pierderea lumii, unde nici Dumnezeu nu mai există: „Nu era niciun zgomot, nicio lumină/ Tâmplarul lumii termina un copârşeu/ În care se va îngropa-n singurătate/ Uitat de toţi, bătrânul Dumnezeu". Realitatea imediată aduce o altă nenorocire ce depăşeşte ca amploare tragedia unei ţări, cuprinzând întreaga planetă, pandemia de Covid 19, pe care poetul o prinde într-un catren, ca într-o capsulă a timpului, ca pe o ciudăţenie, al cărei mister va fi dezlegat poate de generaţiile viitoare. „E o vreme de pamflet şi de sictir/ Pandemia umblă pe planetă/ Ca groparul beat prin cimitir/ Ca un vis închis în *izoletă."* Despre personalitatea şi opera lui Nicolae Dan Fruntelată s-ar putea spune multe, fiind vorba de un scriitor complet, complex, tradiţionalist şi modern, sentimental şi incisiv, care scrie febril carte după carte, care îşi găseşte timp să prezinte şi cărţile confraţilor, adică făcând ce a făcut o viaţă întreagă, receptiv şi neobosit, deşi operat la cer deschis, dar deschis provocărilor întâmpinate cu bărbăţie şi curaj.

Semn(al) de carte

***Dan D. Farcaş, OZN Azi – Pentagonul recunoaşte. Fenomene Aerospaţiale Neidentificate - Mărturii, dovezi şi confirmări oficiale,* Editura Dharana, Bucureşti, 2020**

Cartea descrie aventura unui grup de oameni extraordinari, care au luptat, mai ales în ultimii trei ani, pentru a prezenta publicului, pentru prima dată în istorie, acele „dovezi extraordinare" pe care le tot cer scepticii ca să accepte că OZN-urile sau „fenomenele aerospaţiale neidentificate" există într-adevăr.

În urma activităţii lor, Pentagonul a fost obligat să recunoască, în cele din urmă, că sistemele sale ultramoderne de radare şi termoviziune, integrate în reţele în care toate datele erau corelate, înregistraseră în ultimii ani, în mai multe rânduri, săptămâni în şir, zeci de obiecte neidentificate care zburau laolaltă, prezentau caracteristici imposibile conform fizicii actuale şi aveau comportament inteligent. Aeronavele celor mai buni piloţi ai marinei militare americane s-au intersectat periculos cu ele. Dovezi filmate, recunoscute oficial ca autentice, sunt azi accesibile pe internet.

S-a mai recunoscut că obiectele nu sunt aeronave americane, nici ale ruşilor, nici ale chinezilor şi că Pentagonul cheltuise ani la rând, în secret, milioane de dolari ca să afle ce sunt şi cum funcţionează – fără un rezultat palpabil.

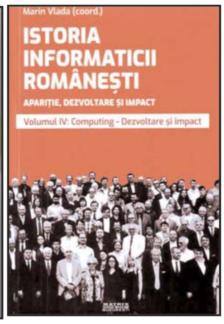
Timp de 70 de ani, oficialităţile au acoperit adevărul despre fenomenul OZN cu un imens *tabu,* însoţit de negare şi ridiculizare. De ce? Deoarece ştiinţa nu avea explicaţii, ipoteza extraterestră putea declanşa isterie în masă, iar militarii erau foarte jenaţi când contribuabilii întrebau de aceşti intruşi care zboară peste obiective sensibile, nu puteau fi contracaraţi, nu se ştia ce sunt şi nici de unde vin. Mai erau şi alte motive. Cartea arată cum acest *tabu* începe să se destrame, dar – poate surprinzător pentru mulţi – într-un mod cu totul diferit de cel preconizat de producţiile SF cu extratereştri.

Marin Vlada, coordonator, *Istoria informaticii româneşti. Apariţie, dezvoltare şi impact.* Volumul IV: *Computing – Dezvoltare şi impact,* Capitolele 7-10, Editura Matrix Rom, Bucureşti, 2020

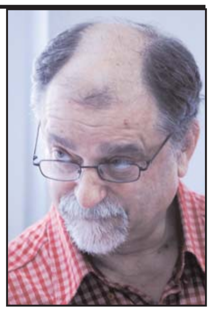
Acesta este al patrulea volum dintr-o serie, obiectiv al Proiectului ROINFO, „Romanian Informatics", la care se lucrează de mai mulţi ani, concretizat în preajma Centenarului Marii Uniri şi dedicat celor şase decenii de informatică românească. Motto-ul întregii iniţiative este „Istoria adevărată şi relevantă este descrisă de cei care au trăit-o", iar volumul are pe pagina de gardă dedicaţia „În memoria acad. Grigore C. Moisil, fondatorul informaticii româneşti".

Capitolele 7 (Pionierii informaticii româneşti – oameni şi instituţii) şi 8 (Dezvoltarea şi impactul informaticii în România) au un mare număr de autori (Marin Vlada, Dragoş Vaida, Eduard Rădăceanu, Vasile Baltac, Augustin Prodan, Grigor Moldovan, Dan D. Farcaş, Victor Megheşan, Ion Iancu, Ion Văduva, Emil Cătinaş, Angela Ioniţă, cu reluări şi din articole ale lui Moisil privind începuturile informaticii româneşti), Capitolul 9 (Informatica şi Cibernetica la Academia de Studii Economice, 1964-1990) este scris de Radu Homescu, iar Capitolul 10 (Istoria informatizării în mediul preuniversitar românesc 1985-2018) este scris de Radu Jugureanu şi Dorina Jugureanu, dar şi cu participarea altor informaticieni, la ultimele două secţiuni

Paradoxalul Urmuz. Parodierea parodiei (III)

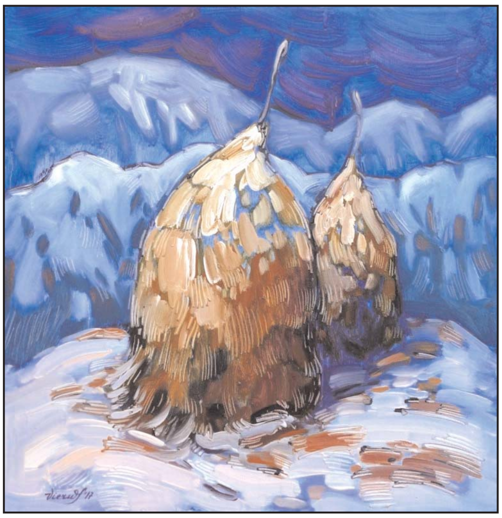

Lucian COSTACHE

Făcând aceste observaţii, proza lui Urmuz nu mai pare atât de absurdă, chiar dacă e imposibil să o rupem de această caracteristică, pentru că suntem într-un univers literar, de superbă fantezie, care trebuie să rămână *bizară* şi care e neobişnuită pentru gândirea logică obişnuită, comună. Personajele lui Urmuz nu sunt „animale bizare”, precum sunt cele ale lui Cristian Morgenstern, *jivine pur fictive,* cum le numeşte Nicolae Balotă, strict zoologice, precum cele ale lui Kafka (mai ales parabole) sau Lewis Carroll, „numite prin jocuri verbale, folosind contracţiile şi acuplările de vocabule” sau „noi făpturi propuse naturii”, ca la acelaşi Morgenstern etc. (*Literatura absurdului*, Ediţia a II-a, Ed. Teora, Universitas, Symbolon, 2000, p. 131) Personajele lui Urmuz sunt fiinţe umane ciudate, produse parodic. Orice ataşare animalieră, vegetală sau din materiale anorganice reprezintă o caracteristică umană ce trebuie descifrată. E mai uşor să înţelegi „fictivele” hibride, precum Prepelicapra sau Cucuvaca lui Morgenstern, ori Struţocămila din alegoria „ieroglificelor” lui Cantemir. Urmuz nu utilizează o „imagistică animalieră”, poate doar în înţelesul unei etape de evoluţie în care mai întâi omul se „adaptează”/se modifică psihic/sufleteşte în funcţie de mediul social şi istoric şi începe să capete şi unele alte caracteristici fizice aparţinând altor specii. Nu mai e o evoluţie, ci o involuţie a omului spre animalitate, ieşirea din lumea socială, cu speciile ei caracteristice în funcţie de mediul social, cum spunea Balzac, şi reintrarea în Natură, cu speciile ei zoologice. E mesajul atenţionării din finalul *Fuchsiadei,* necesitatea naşterii unei alte progenituri, „a unei rase mai bune şi superioare de oameni”.

Lumea – „încâlceală... fără rost şi necesitate”. *Puţină metafizică şi astronomie* e răspunsul la această „necesitate”: neexistând o cauză sigură, nu există nici un efect sigur –, totul e hazard, pură întâmplare, o „încâlceală... fără rost şi necesitate...” În roman, prin „tubul” din prima încăpere a apartamentului lui Stamate, „se poate (= *e posibil*) vedea, în timpul nopţii, cele şapte emisfere ale lui Ptolemeu, iar în timpul zilei, doi oameni cum coboară din maimuţă”; în epopee, glasul Euterpei, prin care grăiesc „Cele două muze”, clamează „decadenţa” pământului şi a Olympului deopotrivă, adică a terestrului desacralizat, despiritualizat, muribund ca civilizaţie: evoluţie şi involuţie, fără să avem nicio determinare temporală. Nu e nici trist, nici amuzant, pentru că dincolo de voinţa şi conştiinţa omului nu e nimic. Într-o astfel de situaţie, singura soluţie de relaxare psihică e parodia, simţul absurdului şi umorul, detaşarea ironică. E aceeaşi lecţie a lui Caragiale şi Eugen Ionescu şi aceeaşi filosofie a geniului lui Eminescu: *Nu spera şi nu ai teamă:/ Ce e val ca valul trece./ De te-ndeamnă, de te cheamă,/ Tu rămâi la toate rece!* E şi concluzia lui Goethe, „care spunea că omul trebuie să se «ruineze» de câteva ori în existenţa sa pentru ca să reînvie şi să dureze – că literele şi artele au ajuns în timpul său într-o zodie a judecăţii şi a unei posibile resurecţii”. (Cf. Nicolae Balotă, *Literatura absurdului,* Cap. III. *Trei precursori,* p.139) Un adaos e şi aici necesar: Urmuz e, în acest context, nu numai prin forma operei sale, ci şi prin susţinerile de conţinut, un maestru al grotescului şi absurdului: „Nimic nu e prezentat mai grotesc, cu o mai acidă ironie, decât adeziunea la o artă a sensurilor răsturnate” – a absurdului. (*Ibidem,* p. 139)

Dadaiştii cultivau absurdul, cel mai adesea bazat pe *hazard.* Intenţia era de a elimina în totalitate raţiunea, lăsând inconştientul să „structureze”, cuvânt poate nepotrivit pentru că *structura* exclude întâmplarea. Strict tehnic, orice construcţie finită, oricât ar părea de dezarticulată, are propria logică şi căreia analistul, privitorul care încearcă să o pătrundă îi găseşte totuşi o ordine. În matematică există o teorie a hazardului care propune modele. În ceea ce priveşte proza lui Urmuz, *hazardul* nu este al operei, care exclude dicteul automatic şi înghesuirea unor întâmplări fără logică şi fără raţiune, ci al lumii. Lumea este absurdă şi singura formă de a rezista acestui asalt cotidian şi istoric este arta, care, în orice formă s-ar manifesta, trebuie să aibă o ordine raţională, o elaborare conştientizată şi care nu exclude imaginaţia, fantezia, dimpotrivă, pentru că asta înseamnă de fapt creaţie artistică, privită ca *joc estetic*, ca *principiu* sau ca *metodă*. De aceea, considerăm că dincolo de jocurile absurdului, Urmuz este un suprarealist autentic, practicând ceea ce s-a numit „hazardul obiectiv”. Când cauţi voit fapte, personaje, fragmente de întâmplări, de atitudini, de gesturi, de obiecte şi le combini, le asociezi, înseamnă că există o intenţie, iar intenţia înseamnă raţiune şi activitate conştientă.

Dadaiştii mimau acţiunea, pentru că metoda lor implica o „reflecţie pregătitoare”, spectaculozitatea lor era gestuală, urmărind expresia, chiar dacă era gratuită, umorală, spirituală, surprinzătoare. Dacă dezideratul clasic era să surprindă esenţa, cel romantic era de a surprinde totul şi nimicul, cel realist avea vocaţia totului (istorie, familie, mediu, societate), suprarealiştii doreau să surprindă neantul, „nimicul”. Teoretic, nu exista decât o singură soluţie, pe care avangardiştii nu încetează să o afirme: dezagregarea a tot ce se crease înaintea lor. Dezideratul e în sine absurd, pentru că, distrugând totul, faci în acelaşi timp un act de creaţie. E forţa remarcabilă, miraculoasă a cuvântului, care creează şi atunci când neagă, şi când se neagă pe sine. Spre deosebire de filosofiile anterioare, filosofia suprarealistă încearcă să răspundă la întrebarea: „Este oare sinuciderea o soluţie?” De la *Mitul lui Sisif* al lui Albert Camus, absurdul s-a hrănit din ideea *existenţei absurde* a fiinţei umane, supusă unor determinări ontologice care o fac veşnic prizonieră unor automatisme şi eliberarea e doar o iluzie, o minciună, un drog. Teoretic, singura soluţie de eliberare e *sinuciderea,* fie şi numai *gestuală,* ca *gest. Revoluţia suprarealistă* debita raţionamentul: „Trăim, murim. Care e partea voinţei în toate acestea?... sinuciderea este oare o soluţie?” Întrebarea pe care o pune Urmuz în *Puţină metafizică şi astronomie* e sintetizatoare – „Ce a fost înainte de a fi ceva?” – „Şi care e rostul să ţii morţiş să descoperi vreo cauză, şi încă numai una singură şi cea dintâi, când toate cauzele, din nenorocire, sunt şi efecte şi dau din ele efecte îndrăcit de multiple şi de încâlcite.”

Urmuz e polemic cu acel *misticism al cauzalităţii* postulat de Balzac, în care aceeaşi cauză produce aceleaşi efecte, într-un lanţ nesfârşit, evoluţionist, logic, explicabil, previzibil. Toate acestea sunt răsturnate în această ideologie suprarealistă şi absurdă: ilogicul, inexplicabilul, imprevizibilul, hazardul. „În adevăr, cine a putut mai întâi obliga materia şi forţa cosmică să fie ceva, când ele însele, la rândul lor, desfiinţându-se, dându-şi demisia, ar putea obliga pe acel «cine» să nu fie «nimic»?!...” Eugen Ionescu dorea să rămână în *eternitate* prin înregistrarea totului, dar unul luat în primire prin fiecare detaliu, prin fiecare amănunt cotidian, prin faptul banal, căruia nimeni nu-i acordă vreo importanţă, adică celui uitat sau care se uită. Acest *egocentrism* care vrea să înregistreze nu timpul, nu curgerea, ceea ce trece, ci clipa închisă în sine, imobilă, distinctă de cea dinainte şi de cea imediat următoare, nu e un deziderat, ci constatarea tragică a faptului că moartea ameninţă permanent nu numai destine individuale, grupuri, colectivităţi, specii, ci fiecare secundă pe cadavrul căreia se naşte alta, într-un şir continuu nu de naşteri, ci de morţi. De aceea, devine necesară surprinderea oricărei clipe de viaţă. Urmuz constată şi el această absurditate a credinţei că ceva ar putea fi veşnic şi că ar fi „chiar puţin comic să te învârteşti în veci de veci gratuit şi numai pentru a te vedea alţii...” Pentru Urmuz, *Eternitatea* (cu majusculă) e o iluzie, o creaţie a minţii omului, cum pare a fi şi muzica, *o ideală iluzie*, dar singura hrană superioară a omului, singura forţă educativă: o iluzie necesară. Gloria individului nu vine ca o recunoaştere a meritului personal, ci numai din capacitatea omului de a crea un alt om, „o rasă mai bună şi superioară de oameni”, „spre gloria sa” (textul e ambiguu aici, pentru că posesivul adjectival se poate referi atât la „cuvânt”: „gloria cuvântului”, la „cuvântul Destinului”, fie la „muzica sa”, a lui Fuchs şi ca purtător ales („destinat” şi/sau „remarcabil”) de destin: „spre gloria sa, a pianului şi a Eternităţii...”

Totul e „moft”. *Agresiunea estetică*, opusă presiunii timpului, devine astfel singura modalitate de comunicare, oricât de absurdă ar părea, iar „metoda” de *deconstrucţie-construcţie* e suprarealistă. Credem de altfel că absurdul şi suprarealitatea sunt complementare, de nedespărţit. Revendicarea din universul teatrului lui Shakespeare, „strămoşul unui teatru al absurdului”, pentru că a socotit lumea „ca pe o istorie demenţială istorisită de un idiot, un loc în care bântuie zgomotul şi furia”. (Nicolae Balotă, *Literatura absurdului,* p. 352) Tocmai acestei lumi furioase, agresive şi dizarmonice, Urmuz îi va opune „divina muzică”, adevărata temă a epopeii *Fuchsiada,* din care eroul vrea să iasă victorios. E aici ceva din spiritualitatea românească preocupată întotdeauna de surprinderea atentă a imediatului cotidian, din care extrage nu numai filosofia lumii, ci mai ales învăţătura practică, care surprinde comedia lumii în faptul mărunt şi tristeţea, din constatarea că nimic nu e etern. Încercarea de a încuia lumea într-un sistem, de a-i pune un corset generalizator, o „cuirasă”, e inutilă, absurdă, „fără rost şi necesitate”, de vreme ce „are setea mulţimilor, a încâlcelei şi a contradicţiei..., setea numărului, a distanţelor şi iuţelilor mari...” (*Puţină metafizică şi astronomie*) Linia creaţie populară (mitologie română şi literatură populară fantastică, snoavele, anecdotele amuzante, pitoreşti etc.)-Eminescu-Creangă-Caragiale-Urmuz-Ionescu, la care se adaugă şi alţi scriitori români, Cantemir, Negruzzi, Hasdeu, Alexandrescu, Anton Pann, tragi-comică, ironică, satirică, pamfletară, parodică, „ieroglifică”, rafinată în esenţa ei, e, ca experienţă de viaţă, în natura, în firescul psihologiei noastre colective (totul e *moft!* –, cuvânt pe care Caragiale îl cunoaşte de la Eminescu. – Cf. Theodor Codreanu); *başcălia* noastră, cea care ne aşază deasupra, atât de certată, întoarsă şi asupra nouă înşine, e nu numai o formă de apărare, ci şi o ieşire estetică din impas; *râsu-plânsu* nu e atât de absurd pe cât pare, ci e chiar substanţa lumii: „încâlcită şi contradictorie”.

→

Cherchez la femme

Lavinia Fontana, prim pictor la Curtea Pontificală

Paula ROMANESCU

Nu, domnilor – de bărbaţi vorbesc, până nu ni se va interzice corect politic să ne mai considerăm descendenţi de-ai Evei sau de-ai lui Adam, cu sexe (in)certe, nu vi se cuvine chiar totul doar fiindcă Dumnezeu, într-o clipă de singurătate, s-a apucat să frământe lutul căruia i-a dat dintru început formă rotundă precum cea a universului tot de El creat, că doar atât ştia, cât să încapă în căuşul palmelor Sale şi, în care, din lipsă de alt model, s-a apucat să reliefeze chiar trăsăturile chipului Său!

Dumnezeu ar cam fi trebuit să se oprească la rotundul acela – capul. I-ar fi fost creatului prea îndeajuns! Dar nu, i-a mai făcut şi trup, iar de aici un şir întreg de neajunsuri.

Dar după ce a mai şi suflat peste fragila creaţie, trupul a fremătat de o nedesluşită dulce chemare ritmată de bătăile inimii, iar capul rotundul a dat semn de înduhnicire, ba chiar a prins să şi gândească. Şi care i-a fost primul gând: Că el, creatul din lut însufleţit, chip şi asemănare Celui Unu, este cumplit de singur şi fără de rost!

Şi Tu eşti singur, Doamne, şi asta de-o vecie!
Mai bine decât tine cine-ar putea s-o ştie!

Şi-a tot stat el aşa fără rost, frământându-şi lutul, până au început să-i apară pe chip riduri, obrajii i s-au scofâlcit, ochii şi-au tras obloanele-pleoape peste ferestrele lor de lumină, trupul i s-a năruit, duhul, abia mai pâlpâind, a deprins să refacă din ceva despre care nici nu ştia că se numeşte amintire, urma trecerii sale inutile peste ce ar fi putut să fie dacă…

Atunci, văzându-i nimicnicia şi zbaterea de-a surda, Domnul s-a îndurat de omuleţul de lut însufleţit şi, chirurg dumnezeiesc, a procedat la de acum ştiuta operaţie cu coasta din care a creat-o pre *ea*.

Ea nu este, prin urmare, făptură de lut! Este de coastă albă, tare, greu modelabilă, deşi cu rotunjimi moi, îmbietoare, graţioasă, mlădioasă, capricioasă, unică, o cuminte cu minte puţină, dar întreagă...

Nu i-ar fi trecut în veci de veci creatului dintâi prin golul lui de gând că şi el însuşi ar fi putut să facă alte făpturi după chipul şi asemănarea sa, deşi trăgea cu coada ochiului la lutul inert pe care păşea cu tâmpă suficienţă. Atunci a venit *ea* cu ceva fructe dulci, dar puse la index de Marele Unu. L-a atras pre *el* după un boschet cu floare diafană cât să-i gâdile în mod plăcut nările, îmbătându-l de mireasmă. Iar acolo, feriţi de ochii Atotvăzătorului care era foarte drastic în privinţa respectării fiinţării în lumina corectitudinii politice de către ocupanţii grădinii Sale vaste, dar mărginite de invizibilul fir de fulger al lui „numai asta nu!”, ea l-a convins că „aiasta se poate”, iar el, slab de constituţie, s-a lăcomit la dulceaţa de fruct oprit până i-a rămas mărul în gât – probă infailibilă a nemerniciei sale…

Ce a urmat se ştie…

Ce nu se înţelege este faptul că de mii şi mii de veacuri bărbatul s-a crezut şi se mai crede încă a fi cel mai cu moţ deţinător de cap, deci singurul în stare să gândească, să creeze, să conducă, să producă plusvaloare cât mai mare…

Astfel au apărut cuvintele eliptice de feminin care denumesc titluri sau profesii intelectuale, ştiinţifice, artistice, religioase, cu toate că există femei care excelează în domeniile cu pricina: doctor, medic, biolog, chirurg, psiholog, arheolog, astrolog, filolog, filosof, lingvist, fizician, preot, papă, academician, explorator, profesor, pictor, sculptor, poet – acestea din urmă suferind de la o vreme alterări prin mult prea evidenta prezenţă feminină în domeniile respective...

Femeia, îşi vor fi zis bărbaţii, să-şi vadă de menirea ei primordială – de a face copii, de a se îngriji de creşterea lor şi de a le rămâne doar lor, capilor de familie, supusă, şi blândă, şi credincioasă. Dar dacă ea *nu şi nu?* Atunci *el* (tot el?) a decis că ea poate să-i fie muză, ori amantă, ori ofertantă de amor cu tarif, ori asistentă, ori slujnicuţă bună la toate, chiar şi de dezonorat de el exact prin actul cu care o… onora pe doamna lui.

Astfel, cuvinte care definesc profesii lipsite de variantă masculină spun cam la ce s-ar pricepe femeia şi care să-i fie de-a pururi rostul pe lângă măria sa bărbatul: născătoare, bucătăreasă, spălătoreasă, târfă, casnică, dantelăreasă şi altele care ţin de muncuşoara ei fizică. Nu şi a capului. Dar iată că la cele of-uri şi ah-uri care ţin de inimă, femeia s-a dovedit a fi expertă şi, nicio raţiune, oricât de înaltă, n-o va întrece vreodată cu toată duritatea ei.

Dar ce-i de făcut, domnilor, când în mileniul trei, secolul al XXI-lea, un „căluţ de mare” pre numele său Freddy McConnel, născut fată, transgenat în bărbat prin grija şi cheltuiala statului (şi ce cheltuială!), la douăzeci şi cinci de ani dă naştere unui copil pe care Starea Civilă britanică refuză să-l înscrie în răbojul cu nou-născuţi pentru că pruncul nu are mamă, ci numai tată (cum se declară născătorul!) care cere să i se respecte dreptul la libera lui… cum naiba s-o numi situaţia asta, cu: *Nu forţaţi mama să se declare „mamă”!* Până atunci se născuseră sub soare de când e lumea lume, doar copii care aveau sigur o mamă, deşi nu întotdeauna la fel de sigur se cunoştea şi tatăl. Că Marea Britanie a demarat foarte corect politic şi o consultare publică privind dreptul oricărei persoane de a se declara de orice gen doreşte muşchii ei, chestiunea ţine doar de faptul că alte probleme nu mai avea şi nu mai are şi că doar aceasta îi rămăsese nerezolvată.

Dar ce-i de făcut, domnilor, cu acele femei care ştiu să-şi păstreze toate atributele feminităţii, dar se pricep deopotrivă să se şi realizeze profesional, intelectual şi social în domenii pe care le credeaţi doar ale voastre, deşi de multe ori cam bâjbâiţi! Păi, ce să fie! Aţi început din vremi demult sau de curând apuse prin a le discredita în ochii gâsculiţelor ifosarde şi prostănace, unele cu saloane de primire deschise vraişte bârfelor şi poveştilor de alcov, între o ceşcuţă de ceai şi un păhărel de tulburel... de gând. Vezi Sappho cu metrul ei antic, de care a ţinut seama chiar şi ultimul mare poet romantic al lumii, Mihai Eminescu, cu acel trăsnitor de concis şi cuprinzător vers *Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată.*

Nu e vorba nicidecum de resemnare, ci de o formă de înţelepciune care ne face înţelegători faţă de absurdul lumii, aşa cum nici în *Mioriţa* nu e vorba de resemnare, pentru că ciobanul nu acceptă să fie omorât, ci înţelege, ştie că e fiinţă muritoare. Nu e departe de filosofia din *Oda* lui Eminescu – „Ca să pot muri liniştit, pe mine/ Mie redă-mă...”, de aceea zice *şi de-o fi să mor,* adică în ipoteza că ceilalţi doi oieri vor reuşi să-i ia viaţa şi, de fapt, agoniseala. Nu se exclude lupta, apărarea, iar textul popular e impecabil, sublim înţelept, pentru că nu *lupta* e tema, ci moartea. Nu e nici măcar vorba de un „conflict” românesc, ci de o sumă de motive universale ce însoţesc tema morţii estetizate într-o creaţie populară: piciorul de plai, dealul şi valea, plaiul (natura), păstoritul [transhumanţa, cu totul diferită de nomadism, pentru că presupune mereu o întoarcere acasă, „la ai noştri”, „la moşie”, la o patrie (motivul acesta, în cu totul alt context, e prezent şi în textul *Emil Gayk;* nepoata cere unchiului Emil să fie „liberată de la pension şi să fie acasă la câmp...”; *pension* e un cuvânt de împrumut, conotând un alt fel de educaţie şi o altă „civilizaţie”, *pension* şi *acasă* sunt antinomice)], invidia, complotul, animalul credincios şi prevestitor, moartea ca nuntă, însurătoarea cosmică, reintegrarea în materia universală, călătoria, misterele lumii, disperarea, măicuţa bătrână, „călătoria”, căutarea mortului etc. Ar trebui mereu precizat că arta, „ca produs al lui *poiein* are acea «structură poetică senzorială», prin care ea devine materială, – sensibilă, în sensul că – operând asupra unei materii – reifică forţele spirituale ale omului. Artistul gândeşte în cuvânt, sunet, piatră, în forme vii, în forme concrete, într-o operă corporală, spaţio-temporală, care include apariţia unui anume produs, necesar, mijlocit, realizând într-un obiect exterior (un *novum*, care nu există în lumea reală) activitatea interioară a spiritului. Arta e spiritul care, dezvoltându-se în forma activităţii creatoare, produce depăşind modul unui enunţ teoretic. Arta e spiritul care se exprimă în sensibil, creaţia sa în forme sensibile. Dacă ceea ce face interesul, splendoarea ei este partea vieţii spirituale pe care ne-o comunică artistul, a vieţii sale conştiente, desigur, nu e vorba în artă de produse ale spiritului ca esenţe ideale etc.” (Al. Husar, *Metapoetica. Prolegomene*, Ediţia a II-a, Princeps Edit, Iaşi, 2005, p.176)

Ar fi incorect să spunem, aşa cum există uneori tendinţa, că operele de artă de mare fantezie, puternic abstractizate, al căror suport natural e greu sau imposibil de găsit, sunt artă „pură”, fără nicio legătură cu realitatea, chiar privită infinitezimal. Orice fiinţă, orice personaj, oricât de fantezist ar fi, e compus din elemente „rupte” din realitate: putem crea orice jivină, fie că îi punem coarnele sub tălpi şi inima sub unghia de la degetul mare de la piciorul stâng, că îi umplem corpul cu sau scoatem din el sârme, capace din plastic sau carapace din oţel inoxidabil, că scoatem din găvanele ochilor aşezaţi la doi metri distanţă bulbi de ceapă şi care sunt despărţiţi de restul arătării, iar dinţii sunt undeva în locul organelor genitale, mutate la capătul unor fire de păr ce se târâie pe pământ şi care vorbesc scoţând sunete de harfă sau grohăituri, că transmit gândurile pe unde scurte de o anumită frecvenţă –, trebuie să constatăm că toate elementele componente se găsesc sub o formă sau alta în natură. O observaţie personală: toate aceste fiinţe imaginate sunt urâte, hidoase, groteşti, sunt dizarmonice, nu au acea frumuseţe armonioasă, naturală, a lumii create. O întreagă producţie cinematografică, de la desenele animate la marile producţii fantastice sau ştiinţifico-fantastice e plină astăzi de mutanţi şi de hidoşenii! Se manifestă un fel de cult al urâtului din care a dispărut bunul-gust estetic!

Dacă în domeniul tehnic, ştiinţific, inovaţia este tot mai spectaculoasă, în domeniul invenţiei de fiinţe, de personaje, nicio artă nu a depăşit frumuseţea fiinţelor naturale. Vrem să spunem că aceste „figuri” nu sunt artă, pentru că pot fi urâte, groteşti, spăimoase, oripilante, terifiante, dar să corespundă „principiilor artei”, pentru că tot atât de bine un obiect, o fiinţă pot să fie considerate plăcute, să fie mari sau miniaturale, dar să nu aibă nicio legătură cu monumentalul sau miniaturalul din sfera categoriilor estetice. Evident că se impune o corectură: nu putem exclude materia sensibilă a artei, adică esteticul, dar e necesar de a sesiza modul în care esteticul ia parte la artă, arta fiind în fond altceva decât esteticul care apare în ea şi care e înţeles diferit. De aceea, vorbim de estetici diferite, tradiţionale, moderne, moderniste, avangardiste etc.; dar arta se exprimă ca artă (în sfera largă a esteticului) având identitatea ei proprie.

(Va urma)

Cherchez la femme

Vezi **Louise Labé** ale cărei sonete surclasau cu mult pe cele ale confraţilor şi suratelor ei, închinători la rozele ronsardiene. Vezi – şi crezi! – în geniul unei Camille Claudel, ostracizată de protipendada academică a artelor de la începutul secolului al XX-lea (!!!) că făcea prea multă umbră zeului sculpturii franceze Auguste Rodin... Şi vezi desişul de anonimat în care a trebuit să rămână atâtea creatoare de frumos de al căror nume nu s-a vrut să se ştie.

Numai că timpul, hoţoman de soi, se amuză uneori şi ne îngăduie să descoperim după veacuri de tăcere câte o nestemată, femeie care va fi lăsat sub cerul lumilor urmă de trecere însemnată cu înaltă lumină.

Lavinia Fontana (1552-1614) este o astfel de femeie.

Era pictoriţă cu studii serioase de artă luate mai întâi de la Prospero Fontana da Gonsalvus, profesor la Universitatea din Bologna, care-i era tată, în atelierul căruia aveau să ucenicească şi cei doi Caracci – Annibale şi Agostino, reprezentanţi ai barocului în pictură, dar şi nobilul mai puţin dăruit cu talent Paolo Zoppi de Imola, care s-a îndrăgostit până peste urechi de colega lui Lavinia, fata profului, şi nu s-a lăsat până nu a înduplecat-o să-i devină soţie. În contractul de căsătorie încheiat (că nu mergea aşa cu: *ne-am văzut, ne-am plăcut, hai la mine, cum ziceai că te cheamă, acum gata, iubirea s-a consumat, vreau alta!*), ea înscrisese o singură clauză: de a fi lăsată să picteze. Paolo a semnat şi, nu numai că nu a cârtit mai apoi, dar s-a dovedit a fi un om de toată isprava, ocupându-se cu dăruire de cei 13 copii cu care le-a fost blagoslovită căsnicia şi asigurându-i iubitei lui neveste climatul potrivit creaţiei, căldura unui cămin, prietenia şi sprijinul lui, recunoaşterea talentului ei şi ajutorul competent astfel ca nimic să n-o împiedice în creaţie, el renunţând să mai picteze, dar pregătindu-i ei pensule, şi culori, şi pânze bine întinse pe şasiuri, şi oferindu-i întreaga linişte sufletească fără de care iubire fericită nu-i.

Lavinia devenise deja celebră. La împlinirea vârstei de 18 ani, Papa Grigore al XIII-lea a învestit-o cu rangul de *Prim Pictor al Curţii Pontificale*, făcându-i pe mulţi pictori de care Italia nu ducea deloc lipsă, să scrâşnească din dinţi a... încântare.

Şi astfel, tânăra familie s-a mutat la Roma. Ea a fost printre primele femei care au urmat cursurile Academiei „San Luca" din Roma.

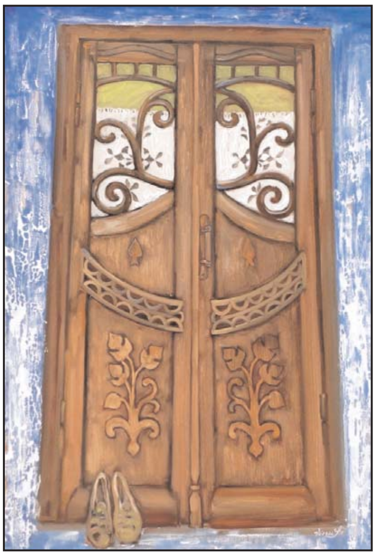
Avea 19 ani când se năştea undeva lângă Milano, în orăşelul Caravaggio, viitorul pictor Michelangelo Merisi – genialul Caravaggio (1571-1610), zurbagiu, criminal, derbedeu, dar sfânt prin arta lui fără asemănare, curtat şi el de papi, dar şi condamnat de aceştia la temniţă. Dar asta e altă poveste de care e bine să amintim, fie şi în treacăt, spre a înţelege mai bine ce fel de artişti pictori exista pe atunci şi cine erau beneficiarii lucrărilor lor.

Dacă **de regulă artiştii** îşi pun talentul în slujba mai marilor timpului lor, de ce ne-am mira atât că toată floarea cea pestriţă din câmpia artelor româneşti, mustind de realism socialist, s-a bulucit să-i portretizeze mai ieri pe „Odiosul şi Sinistra lui soţie", că în jurul curţilor regale mişunau (şi încă) artişti geniali, că la curtea pontifilor se călcau pe orgolii un Bramante, un Bernini, un Michelangelo, un Da Vinci, un Rafael... Păi fiindcă de acolo veneau banii cei greu sunători. Comanditarii nu-şi numărau pungile cu galbeni precum zarafii, doar spre a le înmulţi prin cămătărie, *ci ei, în bogăţia cea splendidă şi vastă/ trăiau ca şi în ceruri...* dar ştiau că vine o vreme când trebuia să înveţe şi cum se moare... Arta li se părea a fi paşaportul lor la nemurire. Nici nu greşeau de altfel!

Prim Pictoriţa Curţii Pontificale Lavinia Fontana a lucrat mai întâi sub protecţia lui Ugo Buoncompagni (1502-1585), care avea să fie ales papă în 1572 sub numele de Grigore al XIII-lea cel de vrednică pomenire prin aceea că a reformat la 24 februarie 1582 calendarul iulian, potrivit căruia la fiecare 300 de ani se pierdea câte o zi. Aplicarea reformei a fost făcută de fapt la 15 octombrie în acelaşi an, când s-a trecut la calendarul gregorian care stabilea Anul Nou la 1 ianuarie, calendar adoptat mai apoi, la date diferite şi secole, şi ani, de toate ţările.

În ţara noastră a fost introdus la 1 aprilie 1919. De-adevăratelea! Nu-i nicio păcăleală! Dar documentele, înscrisurile de atunci şi de mai apoi păstrează încă date calendaristice duble, cu diferenţă de 11 zile între ele. Să nu uităm (cum am putea?) că documentul cel mai important privitor la România din anul 1919 a fost Tratatul de la Trianon!

De la calendarul gregorian va fi rămas cu siguranţă în zestrea de ziceri româneşti şi expresia *Vrei, nu vrei, bea Grigore agheasmă!* Adică, *unde-i lege, nu-i tocmeală...* N-ar fi pentru prima oară când raţiunea impune religiei ştiinţa, calculul matematic, astronomic, în locul lui *Crede şi nu cerceta,* deşi rugurile Inchiziţiei s-au dovedit cumplit de vrednice în a înălţa ruguri şi a-i reduce la stadiul de cenuşă pe luminaţii la minte care au cercetat şi au ştiut, ba au spus şi celorlalţi ce ştiu şi cred. Cum să uităm acel *e pur si muove,* mormăit cu adâncă amărăciune de Galileo Galilei, după ce, spre a-şi salva viaţa pe care n-o trăia chiar degeaba, tocmai abjurase în faţa tribunalului catolic adevărul că Pământul – titirez cuminte, se tot învârteşte în jurul Soarelui... Octavian Paler pune în gura personajului său din romanul *Apărarea lui Galilei,* răspunsul pe care acesta l-ar fi dat unui discipol care-l învinovăţea pe savant că prin actul lui de abjurare a ratat privilegiul de a deveni erou: *Vai de ţara care are nevoie de eroi!*

Doamne, câţi eroi are neamul românesc! De ce a fost nevoie chiar de toţi?...

Noi să ne întoarcem la Lavinia Fontana. Dintre lucrările artistei, a rămas de referinţă *Portretul Papei Grigore al XIII-lea,* cu privirea lui lucidă, severă şi dreaptă, de ţăran trudit căruia nu se ştie cine i-a pus în spate, în loc de un sac de grâu, o hlamidă roşie, pe cap o tichie şi, în mână un hrisov (calendarul!?).

Plătită pentru lucrările ei la fel ca pictorii bărbaţi, Lavinia trebuie să fi stârnit multă invidie în lumea artiştilor, meteahnă complet dispărută în lumile artistice ale vremii noastre... De ce-o fi zis Radu Beligan într-un interviu de prin anii '90 că a plecat de la conducerea Teatrului Naţional sufocat de iubirea colegilor!... Greul iubirii cine să-l mai înţeleagă!

Matroanele romane care-şi împodobeau palatele cu lucrări de artă pentru estimarea cărora abia de mai ajung astăzi zerourile la marile licitaţii multinaţionale globalizate foarte şi conectate la Banca Mondială, o socoteau *lipsită de feminitate* pe femeia-pictor ridicată de Papa Grigore la rangul de Prim Pictor al Curţii Pontificale, crezând că prin atitudinea lor dispreţuitoare o vor umili. Drept este că pictoriţa nu acorda atenţie zulufilor şi fardurilor, preferând munca… „brută", care le oripila pe simandicoasele care credeau că o vor strivi cu indiferenţa lor, făcând-o să se simtă exclusă din societatea înaltă. Nu mai putea Lavinia Fontana de părerea nepriceputelor invidioase! Atentul Paolo s-a dovedit a-i fi întotdeauna un foarte eficient impresar artistic, un prieten de nădejde, un iubit statornic. Ce mare lucru umărul cald şi puternic al unui bărbat devotat cu toată fiinţa lui femeii iubite, artistă de forţă, soţie şi mamă a copiilor săi!

Dacă la Universitatea din Bologna începuse de prin secolul al XVI-lea să fie admise la Arte tot mai multe fete (adică numărabile totuşi pe degetele de la o mână!), rămânându-le totuşi interzise ramurile Teologie, Medicină, Drept, la Roma încă nu aveau acces la universităţi. Dar dacă veneau în cetatea eternă gata formate, Vaticanul nu ezita să le pună la treabă.

Lavinia Fontana a fost o fericită excepţie. Este prima femeie pictor (vedeţi, folosesc masculinul pentru a-i defini profesia!) cu lucrări intrate în celebra Galerie de Artă Ufizzi din Florenţa. S-a spus că *Autoportretul* său aminteşte de arta lui Velasquez. Mizându-se pe memoria scurtă (şi imperfectă!) a oamenilor, s-a spus, s-a vrut să se creadă că acesta o va fi influenţat în artă. S-a contat pe faptul că se poate trece uşor cu vederea peste micul amănunt că spaniolul pictor Diego Velasquez de Silva a venit pe lume în Madridul lui abia în 1599, spre a se retrage în nemoarte şaizeci şi unu de ani mai târziu şi având prin urmare destul timp să cunoască şi să fie el influenţat de arta ei...

Cel **de al doilea Papă** din vremea de apogeu a creaţiei pictoriţei a fost Clement al VIII-lea, Ippolito Aldobrandini (1536-1605), care i-a succedat lui Grigore al XIII-lea după sfârşirea acestuia din viaţă. În anul 1605 Clementul cu numărul opt, cel modest, pentru care luxul în care era obligat să trăiască i se părea mult prea greu, el obişnuind să meargă desculţ printre oameni cât să le fie mai aproape şi să le înţeleagă greu-uşorul existenţei, s-a mutat şi el sub o lespede a bazilicii Santa Maria Maggiore să-şi aştepte învierea, mormântul fiindu-i vegheat de marmura în care sculptorul Flaminio Ponzio i-a cizelat chipul.

Dar cât timp a fost locţiitorul lui San Pietro pe pământ, el a îmbogăţit cu artă pivniţele şi vastele săli ale Vaticanului, Lavinia Fontana contribuind la tezaurul de artă cu tablouri pe teme religioase, istorice, mitologice, între care acea remarcabilă piesă de altar – *Lapidarea Sfântului Ştefan.* Aviz amatorilor de artă: cele mai căutate lucrări de pictură/sculptură de prin bisericile/ catedralele lumii au cu toatele plasat un înghiţitor de monede în apropiere, exact în locul de unde ar putea fi privite în toată splendoarea lor. Dacă tu, iubitor de artă ajuns printr-un astfel de sfânt lăcaş, pui banul în fanta căscată ca o gură de nătâng, pentru ochii tăi anume se declanşează pentru câteva zeci de secunde un snop de lumină spre obiectivul râvnit. Apoi acesta reintră în umbra protectoare şi nu se lasă văzut până când nu se aude iar clinchetul vesel din ochiul dracului care luminează… pânza, marmura şi bucuria din ochii celor ce ştiu să vadă…

Cel de al treilea Papă contemporan cu La Fontana a fost Paul al V-lea – Camillo Borghese (1552-1621), ales în 1605 şi rămas în Scaunul Papal până la sfârşitul vieţii lui de om din clanul Borghese.

O, dar despre arborele marii familii Borghese, cine să stea să-i numere toate ramurile şi rămurelele, de n-o fi avut timp nici Paolina cea răsfăţată soră a lui Napoleon Întâiul, al cărei trup de zeiţă învingătoare – *Venus Vincitrice* (pe cine (n-)o fi învins ea?!) s-a fost etalat cu generozitate gol goluţ ochilor şi mâinilor sculptorului Antonio Canova care, deşi lucra în marmură, nu era deloc de lemn... Lucrarea îi fusese comandată sculptorului de soţul Paolinei, Camillo Borghese (altul, desigur, nu Papa din secolele cu numărul şaisprezece-şaptesprezece!) şi nu era destinată ochilor tuturor... Până şi-a stabilit „reşedinţa" definitivă la Galeriile Borghese din Roma, *Venus Vincitrice* a lui Canova a făcut... turism prin Franţa, mai întâi la Curtea *Încoronatului de sine Împărat* când cu ceremonia din 2 decembrie 1802, desfăşurată sub ochii uluiţi ai Papei Pius al VII, invitat la Notre-Dame ca simplu… cetăţean, privitor ca la teatru, să vadă şi el cum Napoleon pune pe fruntea mult dragei sale Josefina coroană, făcându-şi-o împărăteasă (că regină inimii îi era demult!), în vreme ce surorile Bonaparte îi susţineau acesteia trena lungii rochii, deşi ar fi fost mult mai fericite să i-o sfâşie...

Trecători prin Roma, prin Florenţa, prin toată Italia ca un imens muzeu, căutaţi şi voi mărturii ale trecerii sub soare a unor minuni de artişti care prin arta lor au înnobilat noţiunea de om! Iar când aflaţi, daţi-le de veste şi celor care nu vor fi avut prilejul să se desprindă din micul lor infern/paradis în care-şi duc existenţa trudind pentru pâinea cea de toate zilele cu fiecare zi din cele care le-au fost lăsate de Domnul pre pământ!

Şi nu mai împărţiţi creatorii după sex! Nu-i deloc, dar absolut deloc corect etic! Dacă o fi corect politic, nu ştiu, nu mă pricep absolut deloc să mint că albul cel mai pur este de fapt negru tuci uitat pe pirostriile din vatra vremilor.

Vecina mea, Africa

Mai periculos decât foametea şi seceta

Nicolae MELINESCU

În 2010, compania americană Anadarka a descoperit rezerve bogate de gaze naturale în nord-estul Mozambicului şi pe platforma continentală, nu departe de ţărmul provinciei Cabo Delgado, la graniţa cu Tanzania. Italienii de la ENI au simţit că era rost de profit, au prospectat şi ei zona şi au descoperit alte zăcăminte la fel de ofertante. În 2011, s-au instalat la masa tratativelor cu autorităţile locale pentru concesionarea perimetrelor marile corporaţii Exxon, Shell, Total şi nelipsita corporaţie China Petroleum. Autorităţile mozambicane au cedat nu numai drepturile de exploatare, ci şi o suprafaţă impresionantă pentru dezvoltarea până în 2025 a unui oraş nou – denumit convenţional Gas City – pentru 150 de mii de locuitori, la malul Oceanului Indian. 1200 de hectare sunt rezervate cartierului de locuinţe, 3200 de hectare sunt destinate instalaţiilor şi echipamentelor industriale de lichefiere a gazelor naturale, clădirilor administrative şi cazărmile agenţiilor de pază şi 2300 de hectare rămân la dispoziţia industriei agroalimentare locale. Întregul proiect va costa cel puţin $60 de miliarde. Totul vine cu un preţ social şi uman pe măsură. 550 de familii vor fi strămutate la 20 de kilometri în interior, departe de malul oceanului; 952 de familii sunt expropriate şi pierd terenurile agricole sau micile ferme pentru agricultura de subzistenţă; 3000 de pescari nu vor mai avea acces între mal şi platformele maritime de foraj instalate la 10 – 15 kilometri de ţărm. Pentru marii strategi ai industriei mondiale de energie acestea sunt mărunte sacrificii necesare dezvoltării gigantice globaliste, cum argumentează ateii corporatişti.

Din primăvara anului 2017, provincia Cabo Delgado (cam un sfert din suprafaţa României şi o populaţie cât a Bucureştiului) este victima terorismului islamist, care, cel puţin prin abuzurile şi atacurile de până acum, este mai devastator şi mai sângeros decât foametea şi seceta/ inundaţiile la un loc. Tot mai frecvent, mirosul investiţiilor directe, al banilor, se amestecă periculos cu cel al prafului de puşcă şi al sângelui. Acum trei ani, în martie, grupuri înarmate au atacat secţiile de poliţie şi mai multe clădiri administrative şi au omorât peste 70 de oameni. Atacurile s-au înmulţit, în iunie anul trecut atacul de la Mocimba da Praia a fost descurajat după ore în şir de lupte cu armata naţională, în timpul cărora au căzut 36 de militari. Anul acesta, teroriştii au dezlănţuit o suită de atentate din ce în ce mai brutale. Satul Xitaxi a fost incendiat şi ras de pe faţa pământului şi 56 de localnici au fost asasinaţi. Din nou, la Mocimba da Praia atacatorii au distrus case, au vandalizat spaţii şi oficii publice şi au blocat drumurile importante cu baricade. O atmosferă de teroare a cuprins întreaga zonă de nord-est a Mozambicului. Gruparea armată Ahlu Sunnah Wa-Jama, sau „urmaşii tradiţiei profetice”, a revendicat atacurile. Consiliul Naţional pentru Apărare şi Securitate al Mozambicului a precizat că gruparea

este afiliată aşa-zisului stat islamic, iar operaţiunile grupării dovedesc că Mozambicul se confruntă cu o agresiune externă executată de terorişti. Este acceptarea dramatică a unei modificări grave pentru o ţară care se lupta doar cu sărăcia, seceta, uraganele sau lăcustele. Primele descinderi teroriste într-o ţară în care majoritatea creştină ocupă 60 la sută de totalul populaţiei, iar musulmanii doar 18,9 la sută, au trecut drept acte banditeşti comise de militanţi conservatori nostalgici din formaţiunea de opoziţie anti-marxistă Renamo, dar s-au dovedit a fi, de fapt, începutul unei campanii a noii grupări islamiste Ansar al Sunna/Al Shabaab (fără legătură cu teroriştii din Somalia), care urmăreşte crearea unui califat în provincia Cabo Delgado.

Gruparea şi-a intensificat atacurile, a omorât până în aprilie anul acesta aproape o mie de oameni prin decapitări publice, răpiri şi incendierea aşezărilor ocupate, a provocat panică şi peste un sfert de milion de civili sunt migranţi intern, şi-au abandonat casele sărăcăcioase ameninţate de teroriştii islamişti şi s-au retras spre sudul provinciei, spre capitala acesteia, oraşul port Pemba, controlat de armata naţională.

Speriate că primele lor investiţii ar putea fi puse în pericol, corporaţiile americane şi occidentale i-au cerut preşedintelui Filipe Nyusi să suplimenteze forţele de ordine şi patrulele militare. Neîncrezătoare în eficienţa acestora, corporaţiile transnaţionale au apelat la aşa-numitele companii private de securitate: şi-au făcut apariţia mercenari din războaiele din fosta Iugoslavie, din Africa de Sud, din Transnistria, din Yemen, din Afganistan, Irak sau Siria şi chiar 200 de ex-luptători ruşi din trupele de elită *spetznast*, angajaţi de firma Weber cu conexiuni active în cercul puterii de la Kremlin şi al mareşalilor din centrele de control ale complexului militar industrial rusesc. Agenţii armatelor particulare au început să caute în portofoliul islamiştilor ca să le detecteze originile, proiectele şi slăbiciunile. Ce au descoperit până acum nu diferă de ceea ce au aflat serviciile secrete despre Al Qaida sau aşa-numitul Da'esh: dominaţia teocraţiei sunnite, finanţare ilicită din răscumpărări de ostatici, trafic ilegal cu persoane, arme, droguri, prozelitism fundamentalist.

Includerea Mozambicului, una dintre cele mai sărace ţări ale planetei ($493 venit pe cap de locuitor) pe harta extremismului islamist face parte dintr-un proces îndelungat de radicalizare a musulmanilor de-a lungul coastei estice a Africii subsahariene, din Eritreea până spre Africa de Sud. Procesul s-a manifestat în Somalia după prăbuşirea dictaturii lui Siad Bare în 1991. S-a extins în Etiopia după izbucnirea războiului de secesiune în Eritreea în 1993. Apariţia Uniunii Tribunalelor Islamice şi preluarea islamismului violent prin apariţia şi dominaţia grupării somaleze Al Shabaab – afiliată la Al Qaida – a creat o nouă presiune în zonă, militanţii săi efectuând raiduri spre sud, în Kenya, unde au pus la cale atentate chiar în capitala Nairobi.

→

Semn(al) de carte

Octavian Mihalcea, *Patima cheilor,* Ed. Eikon, Bucureşti, 2020

Poezia lui Octavian Mihalcea caută permanent să esenţializeze şi să evite discursivitatea. Nu avem de a face cu versuri ample, luxuriante, pletorice, ci cu exact opusul lor. Poetul comprimă aproape inuman, vrând cumva să învingă barierele limbajului şi să descopere o expresivitate nouă, şocantă, care dă de gândit. Astfel, efectele obţinute sunt cu totul surprinzătoare şi ne lasă, pur şi simplu, dezarmaţi. Octavian Mihalcea e criptic şi ermetic, iar pentru a deschide cufărul liricii sale ai nevoie de un şperaclu de cea mai bună calitate. Apreciez această atitudine poetică primejdioasă, fiindcă alege drumuri puţin umblate, unde fiecare pas… te costă. (Dan Stanca, pe coperta a patra)

Florin Horvath, *Testament din ţara lucrurilor ascunse,* Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2020 (roman)

[Cotisso] – Eu ştiu una şi bună: că viitorul Daciei nu mi-e indiferent! Şi că acest viitor nici nu se ghiceşte, şi nici nu se negociază. El, dintotdeauna, se trudeşte cu dăruire şi cu credinţă în binele dacilor! (...)

Gândesc eu că până la urmă toţi aceşti călugări zalmoxieni pot deveni bune prezenţe de îndrumare, de iluminare către Legea cea nouă, dar asta doar dacă se vor sili să înţeleagă… (pag. 336)

[Apostolul Andrei] – Eu zic că n-ar trebui să fie deloc greu, nici pentru iniţiaţii voştri: am putut cerceta textele Legilor Belagine şi m-am convins că morala voastră frumoasă pentru suflet şi sănătoasă pentru a uni cugetele are destule asemănări cu Legea lui Iisus… Pe deasupra, faptul că nu aveţi, ca alte seminţii, mulţimi de zei, este un lucru care va întări mai iute credinţa în noua Lege, pentru că şi la daci există Tatăl Ceresc şi bineştiuţii lui trimişi la timpi diferiţi spre a îndrepta mersul omenirii: Orfeu şi Zalmoxis… (pag. 340)

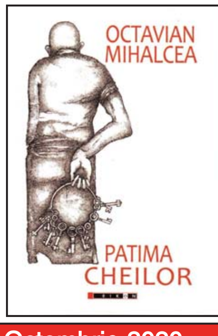
[Apostolul Andrei] – Aici va fi cea de a treia venire şi unicul loc în care se manifestă acest lucru! Tocmai pentru că aici Tatăl a pus temelie aparte şi cu tainic scop, încă de la început!... Da, cred că dincolo de toate încercările prin care va trece acest popor, Dacia va renaşte la timpul propriu acelui ceas în care taina locului, aceea de OM ÎN RAI, se va redeştepta în trupul cuprinderii numite încriptat ROMÂNIA! (pag. 341)

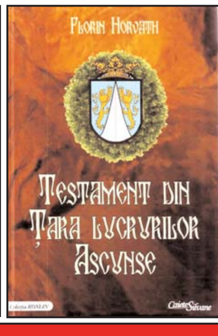
Nicolae Dan Fruntelată, *Boabe de piper crud,* Editura Semne, Bucureşti, 2020

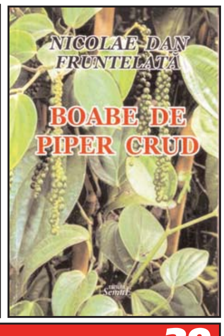
A fost o zi în care am primit prin e-mail, către paginile revistei *Flacăra lui Adrian Păunescu,* ca pe un fapt aparţinând normalităţii, primul „bob de piper crud”. Firesc, cu un gest pe care, parcă, îl făceam de la începuturi, am aşezat bobul cu grijă în pagina 7 a publicaţiei – unde avea să rămână până azi, mâine, totdeauna – şi am mers înainte cu tehnoredactările şi cu viscolirile de ocazie care ne-au mai rătăcit din idealuri. (…)

Sunt onorată şi mă bucur să conduc, prin această prefaţă care iarăşi mă face să accept că zbaterile nu au fost în zadar, cu fildeşul pe care un copil mare mi-a spus că îl ascund în palme, acest volum către tipar. Din *Flacăra lui Adrian Păunescu*, cu escală prin vieţile noastre/dumneavoastră, către eternităţile pe care numai cerneala ştie să le nască. Ediţie definitivă.

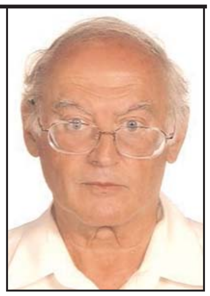
Au fost odată nişte *boabe de piper crud* care, iată, sub zumzetul dulce al maşinăriilor tipografice, îşi proclamă maturitatea şi se întorc, totdeauna vii, în palmele puternice ale autorului lor, Nicolae Dan Fruntelată, sub forma unei cărţi care sfidează dezastre. Şi care, generoasă, ţine în spate, spre neuitare, o societate care nu-şi mai ştie identitatea, care nu-şi mai construieşte singură destinul, care nu mai dă semne de ieşire din marasm. O ţară fără oglinzi retrovizoare. Dar care, dincolo de toată cenuşa, rămâne a noastră. (Ana-Maria Păunescu, în prefaţa cărţii, *Şi mereu, vinerea, miroase a boabe de piper crud*)

Cenacluri din Bucureşti

Mircea OPRIŢĂ

Prospectart (în unele grafieri *ProspectArt*) lasă impresia unui cenaclu care se eclipsează periodic, pentru a renaşte ulterior cu şanse noi şi cu vitalitatea reafirmată. O grupare cu acest nume s-a înfiinţat în decembrie 1985 la Casa de cultură „Nicolae Bălcescu" din Bucureşti. „Micul dicţionar de cenacluri" al lui Dan Merişca atestă că participau la şedinţele sale bilunare Voicu Bugariu, Mihail Grămescu, Alexandru Mironov, Cristian Tudor Popescu (fost cenaclist la *Solaris*), Constandina Paligora de la Editura Albatros şi alţii. *Almanahul Anticipaţia* pe 1989 (apărut în 1988) îl găseşte activând la o adresă nouă: Observatorul Astronomic Bucureşti, acolo unde funcţionase până atunci alt cenaclu, *Univers SF 21*. În noua sa formulă, *Prospectart* e condus de Cristian Tudor Popescu, iar la şedinţele săptămânale participă Dănuţ Ungureanu, Sorin Ştefănescu (alt ex-„solarisian"), Ştefan Ghidoveanu (venit de la *Modul 13 SF*), Mihnea Columbeanu, Cristian Lăzărescu, graficiana Marina Nicolaev, Cristian Tamaş, Costi Gurgu şi Marian Truţă, acesta din urmă provenit de la pomenitul *Univers SF 21*. Cu atâtea personalităţi deja formate, cenaclul pare să fi fost, în momentul respectiv, una dintre scenele foarte active şi totodată performante ale anticipaţiei noastre – dovadă câteva cărţi de debut (Cristian Tudor Popescu, Sorin Ştefănescu, Dănuţ Ungureanu etc.) şi un întreg şir de premii obţinute de membrii săi, în timp scurt, la concursurile naţionale anuale, precum şi un premiu internaţional decernat lui Cristian Tudor Popescu la Eurocon 1987 (Montpellier). După o altă dispariţie la sfârşitul anilor '90, Cenaclul *Prospectart* va fi reînviat în 2009 de SRSFF, societate având-ul în acel moment în frunte pe Dănuţ Ungureanu. Şedinţele lunare ale cenaclului vor fi conduse de Cristian Tamaş, iar gruparea, lipsită acum de participarea unora dintre membrii fondatori din etapa anterioară (Mihai Dan Pavelescu, Ştefan Ghidoveanu, Valerian Stoicescu), îşi adaugă membri noi, între care Liviu Radu, Mugur Cornilă, Florin Chirculescu (Sebastian A. Corn), Roxana Brînceanu şi mai mulţi alţii. Prin 2010, lucrările cenaclului sunt anunţate şi la Centrul Calderon din Bucureşti.

Lecturile şi discuţiile purtate de-a lungul timpului în aceste reuniuni cad, evident, în seama membrilor pomeniţi mai sus. Ocazional, la lucrări au luat parte şi scriitori invitaţi, între care Ion Hobana, Florin Manolescu, Lucian Boia, Mircea Opriţă, Rodica Bretin, Dan Apostol, Horia Gârbea, Irina Horea, iar din străinătate Roberto Quaglia, acesta aflat, la un moment dat, în funcţia de preşedinte al Societăţii Europene de Science Fiction. Iată, de pildă, programul întrunirii din 26 martie 2010:

„Florin Manolescu:
– prezentare biobibliografică de Cristian Tamaş
– prezentarea povestirii *Califat* în lectura autorului Dănuţ Ungureanu: *Modelarea externă a viitorului şi principiul non-acţiunii*
Cristian Lăzărescu va prezenta un portret biobibliografic James Tiptree Jr.
şi va citi traducerea povestirii *The last flight of Dr. Ain* de James Tiptree Jr.
La sfârşitul întrunirii, dl Prof. Florin Manolescu va acorda autografe."

Cu o altă ocazie, rezervată relaţiei SF-ului cu ştiinţele de frontieră, prof. univ. Florin Munteanu de la Universitatea Politehnică Bucureşti conferenţiază pe subiectul *De la paradigma ştiinţei la ştiinţele de frontieră*, Dan D. Farcaş, preşedintele ASFAN, discută *Exobiologia, paleoastronautica, ufologia şi SF-ul,* pentru ca Virgiliu Pop de la Agenţia Spaţială Română să încheie programul cu prelegerea intitulată *Cosmosul şi spiritualitatea*. Cenaclul *Prospectart* reprezintă unul dintre principalii poli ai mişcării SF de la noi, iar în această calitate a intrat într-o relaţie când amiabilă, când bazată pe polemici cu celălalt pol din domeniu, constituit la Timişoara în jurul Cenaclului *Helion.*

Modul 13 SF este cenaclul înfiinţat în aprilie 1982 la Uzinele „23 August" din Bucureşti. Între membrii săi au figurat Ştefan Ghidoveanu, Faur Agachi, Mircea Ştefancu şi Ruxandra Andrian. A editat fanzinul *Contact între civilizaţii*, a cărui redactare cădea în seama lui Ghidoveanu. Gruparea a organizat, de asemenea, convenţii naţionale, bunăoară, o consfătuire pe ţară a cenaclurilor de anticipaţie în 1983, care a eşuat lamentabil, din vina organizării superficiale şi a factorilor politici (în speţă CC al UTC) implicaţi din ce în ce mai dur, în perioada respectivă, în manipularea ideologică a fandomului şi a manifestărilor sale publice. Un critic şocat şi totodată nemilos al acestui eşec sefist a fost Cornel Robu, pe care Ghidoveanu mărturiseşte că l-a cunoscut „pe la sfârşitul anului 1982 sau începutul lui 1983, nu-mi aduc prea bine aminte, la Convenţia naţională de la Sibiu (nov. 82) sau la zilele Clubului *Univers* din Bistriţa (iarna lui '83), unde participam în calitate de preşedinte al cenaclului *Modul 13 SF...*" Cornel Secu, un cronicar meticulos al întâmplărilor din jurul SF-ului românesc, consideră anul 1983 „un an fatidic" pentru acesta din urmă:

„Bucureştenii n-au strălucit niciodată la capitolul organizare. Domnoşi, dând vina unul pe altul, crezând că lucrurile vor merge de la sine, doar Bucureştiul e capitala, mereu au fost probleme, atunci când o Convenţie se ţine la Bucureşti.

Dar de data asta a fost un fiasco total.

De vină a fost în primul rând clubul organizator, care nu avea forţa necesară să se încumete la aşa ceva, ba, colac peste pupăză, nici nu şi-a luat nişte măsuri de precauţie, obligatorii într-un stat socialist. Multilateral dezvoltat.

Convenţia a fost interzisă de secretarul de partid al Uzinelor «23 August». Sub privirile îngrozite ale lui Ion Hobana, Vladimir Colin, Adrian Rogoz, Ovidiu Crohmălniceanu, Mircea Opriţă ş.a.m.d.

Ion Hobana a urcat la prezidiu, a anunţat ce era de anunţat, iar Vladimir Colin a dat citire listei câştigătorilor la concursul anual organizat de fiecare convenţie. În circa un sfert de oră totul s-a terminat. Atmosferă de înmormântare. Comentariile în surdină şi pe la colţuri au făcut parte din acelaşi spectacol… cu specific socialist, adică mai degrabă comunistoid."

De atunci – constată comentatorul – mişcarea SF „s-a transformat rapid, fiind arondată secţiei de propagandă a C.C. al U.T.C." Ca urmare, imixtiunea ideologică a devenit extrem de puternică, „mai ales în cenaclurile şi cercurile noi", cele vechi reuşind, nu uşor, să-şi continue traiectoria deja angajată. „Frâiele «mişcării» au fost preluate de Ioan Eremia Albescu şi Alexandru Mironov, iar rolul Uniunii Scriitorilor s-a diminuat considerabil."

Cenaclul *Univers SF 21* s-a înfiinţat în mai 1984 la Observatorul astronomic din Bucureşti. S-au reunit în cadrul lui reprezentanţi ai unor grupări bucureştene mai vechi, dezmembrate între timp. Între participanţi figurează Marian Truţă, George Tonceanu, Vladimir Bucur şi Nicolae Nedelcu în calitate de conducător al grupării. Cenaclul nu mai apare în listele de după 1986. În consecinţă, Marian Truţă s-a înscris prompt în Cenaclul *Prospectart*, înfiinţat la aceeaşi adresă, cu o distribuţie a participanţilor mai vizibilă şi cu o viaţă culturală de mai lungă durată.

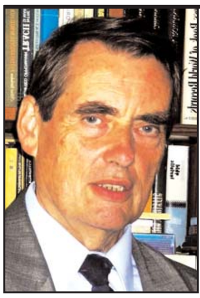
Cenaclul *String* a luat fiinţă cu un pas înainte de izbucnirea Revoluţiei din Decembrie, la 6 octombrie 1989, bazându-se iniţial pe un grup de studenţi de la Universitatea Politehnică din Bucureşti, conduşi de Mihaela Murariu-Mândrea. Numele grupării vine de la celebra teorie a stringurilor, care începuse să fascineze în epocă şi tineretul universitar român de orientare tehnică. Cenaclul adună în jurul său un număr de scriitori şi oameni de ştiinţă interesaţi de această nouă aventură a genului: prozatorii Romulus Bărbulescu şi Horia Aramă, cercetătorul ştiinţific Florin Munteanu, informaticianul şi ozenologul Dan D. Farcaş, precum şi autori de SF încă tineri în epocă, dar afirmaţi deja prin cărţile publicate, precum Liviu Radu, Ana-Maria Negrilă, Robert David, Mihail Grămescu, Ovidiu Bufnilă, unii dintre ei îndeplinind chiar funcţii de redactor literar sau redactor ştiinţific la publicaţia *String*, lansată cu 19 numere de revistă („ştiinţă, prospectivă şi ştiinţa ficţiunii") pe parcursul celor două decenii de la interferenţa secolelor XX şi XXI. Gruparea a organizat la Bucureşti cea de-a XX-a Convenţie naţională Romcon, în octombrie 1990, iar, într-o încercare de a supravieţui dificultăţilor publicistice ale tranziţiei contemporane, a încercat să organizeze, cu sprijinul lui Alexandru Mironov, Ion Hobana, George Anania şi Florin Munteanu, Centrul pentru Ştiinţă Prospectivă, Creativitate şi Ficţiune *String.*

Isprăvile lor, popularizate pe site-uri jihadiste, au stimulat grupări similare în Tanzania, vecinul de la nord al Mozambicului. Reacţia autorităţilor, de stăvilire a expansiunii extremismului violent, a făcut ca mentalitatea exclusivistă a unor visate califate să trezească pofta combatantă a unora dintre vecinii mozambicani.

Fâşia litorală răsăriteană a Africii subsahariene a trăit episoade sângeroase la un deceniu după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial. Mişcările naţionaliste, partizane ale decolonizării, au împrumutat mentalităţi marxiste, maoiste, radicale ca să-şi asigure sprijinul mai ales militar al sovieticilor şi al vasalilor din Europa. A fost cazul Etiopiei, al Zambiei, al Zimbabwe şi al Mozambicului. În 1974, preşedintel Frontului pentru Eliberarea Mozambicului, Samora Machel, a fost primit de conducerea comunistă a României ca un adevărat şef de stat, deşi a ajuns preşedinte al ţării abia şase luni mai târziu. În 1979, cuplul prezidenţial român a fost primit cu un adevărat festival popular la Maputo. A făcut istorie mitingul prieteniei româno-mozambicane de la Uzinele „23 August", din 1981, transmis în direct de Televiziunea Română, când preşedintele Samora Machel i-a mulţumit public poporului român pentru solidaritate, pentru tancurile, mitralierele şi muniţia cu care ţara noastră a contribuit la înfrângerea comandourilor Renamo, gherila de opoziţie susţinută de regimul de apartheid din Africa de Sud. Am luat parte, ca jurnalist, la înregistrarea evenimentului în telecentru şi am constatat că nici în Telejurnalul din acea seară şi nici în presa de a doua zi pasajul respectiv nu a fost reluat. În cabina tehnică de înregistrare a fost o adevărată panică, directorul tehnic, generalul Nicolae Dumitru, într-o stare de agitaţie vecină cu panica, le-a cerut tuturor celor care auziseră şi văzuseră secvenţa să dea declaraţii scrise că nu vor comenta şi nu vor populariza incidentul.

Traficul ilegal, motivat ideologic, cu arme şi muniţie în Africa nu a fost monopolul lumii comuniste. Şi partea adversă, a lumii libere, avea acelaşi apetit pentru înarmarea vasalilor din propria sferă de influenţă. Aşa-numitele războaie locale din regiunea subsahariană au lăsat amprenta lor devastatoare şi după încheierea Războiului Rece şi abandonarea (vremelnică) a bipolarismului. Terorismul islamist a preluat trena militarismului sectarist, i-a modificat revendicările politice iniţiale – independenţă, participarea majorităţii africane la guvernare – spre doctrine religioase extremiste. Popularitatea şi credibilitatea lor provine din acelaşi context politic, economic şi social în care şi-au găsit originile separatiştii din Biafra, din Katanga sau din Camerunul anglofon: asimetria dintre ceea ce i se cuvine unei populaţii care ar trebui să construiască şi să consolideze statul naţiune şi ceea ce îi oferă şi îi dă noua elită politică naţionalistă. Disproporţia a provocat şi alimentează nemulţumiri, marginalizare şi furia populară, toate uşor de speculat de către predicatorii urii şi de către activiştii extremismului violent.

Orizont SF

O putere superioară

Dan D. FARCAŞ

Şirul articolelor din *Curtea de la Argeş,* despre ipoteticele inteligenţe cosmice, se apropie treptat de momentul concluziilor. Sunt conştient că istoriile privind fapte mirabile, OZN-uri, răpiri, percepţie extrasenzorială, *channeling,* extracorporalitate, experienţa morţii iminente şi altele asemenea, nu sunt acceptate de foarte mulţi. Învăţaţii, deşi curioşi prin definiţie, vor spune că subiectele evocate nu îndeplinesc baremurile abordării ştiinţifice materialiste, fiind clasificate îndeobşte drept „pseudoştiinţifice". Ei vor resimţi totodată, subconştient, acel *tabu* care îi avertizează că s-ar descalifica dacă ar lua astfel de subiecte în serios.

Mulţi alţii, sub influenţa unei „hipnoze culturale" similare, vor respinge ideile în cauză considerându-le blasfemii, care contrazic litera *scripturii.* Aşa cum am mai menţionat, bizareria e cu atât mai mare cu cât nenumăraţi oameni serioşi, care cer „dovezi extraordinare pentru afirmaţii extraordinare", nu au nicio reţinere să creadă (fără asemenea dovezi) în existenţa unui Dumnezeu cu înfăţişarea din cărţile sfinte.

Sunt şi oameni care au tendinţa să respingă visceral ceea ce se află dincolo de palpabil şi de prejudecăţile lor. Doar ca o ilustrare: Pentagonul a cheltuit 22 milioane de dolari pentru proiectul AATIP, dedicat fenomenului OZN. Luis Elizondo, fostul şef al proiectului, comenta, referindu-se la atmosfera care înconjura subiectul, că ideea autenticităţii dovezilor OZN este *insuportabilă pentru mulţi.* Aşa cum spunea el într-un interviu, unii militari se opuneau examinării subiectului din motive religioase, considerând, de pildă, că OZN-urile ar putea fi apariţii satanice. El a adăugat: „Aproximativ 30% dintre oameni, după experienţa mea, nu reuşesc absolut deloc să-l proceseze. E prea mult; ei nu vor să vorbească despre asta. Chiar nu vor să se gândească la asta, indiferent de motiv. Şi eu respect acest lucru."

Am mai înţeles, încă de la început, că serialul de faţă va fi considerat de mulţi drept *science-fiction,* deşi, încă de la primele mele vizite în librării din occident m-am edificat că acolo erau strict delimitate zonele „fiction", de cele „non-fiction", iar subiectele pe care le-am expus aici se găseau, exclusiv, în zona din urmă.

Cu toate că eram conştient de acest context cultural, mi-am fixat, dintru început, un obiectiv ambiţios cu prezentul serial. Am încercat să arăt că poate fi imaginată o viziune asupra realităţii diferită atât de cea proprie ştiinţei materialiste, cât şi de cea a credinţelor religioase tradiţionale, fără a le nega, ci doar lărgind cadrul lor de abordare. În acest scop, am expus argumente pentru ipoteza hipercivilizaţiilor, evocând şi posibile dovezi care, deşi insuficient probate ştiinţific, copleşesc prin mulţimea şi similaritatea lor.

Concluzia pe care sper că cititorii atenţi au reţinut-o din acest serial a fost că, aproape cert, omenirea este supravegheată de o *putere superioară* care a folosit, încă de la începuturi, nenumărate deghizări, potrivite locului şi epocii în care se manifesta, o prezenţă care a fost descrisă în moduri diferite în mituri, basme, religii, ufologie şi aşa mai departe. Nu posedăm prea multe informaţii cu privire la natura şi intenţiile acestei puteri, cu toate acestea, ne-am putea îngădui să facem câteva presupuneri rezonabile.

Vorbeam de prezenţa foarte probabilă a unor hipercivilizaţii în preajma noastră. Având însă în vedere cât de complex pare Cosmosul, ar putea exista, deasupra noastră, ierarhii de ierarhii de hipercivilizaţii, a căror structură este puţin probabil să ne fie dezvăluită într-un viitor previzibil. Cei care ne vizitează sunt probabil doar emisarii nivelului inferior al acestor ierarhii. În manifestările lor, ei folosesc deghizările oferite de arhetipuri culturale din inconştientul colectiv al zonei pe care o vizitează. Apariţiile lor pot fi materiale, spirituale sau mixte, trecând, într-un mod greu de înţeles, dintr-o stare în alta şi stăpânind „legi ale naturii" mult dincolo de cele pe care le ştim noi. Uneori apariţiile se pot manifesta ca personaje sacre ale diferitelor religii, alteori ca djini, iele ori alţi locuitori ai pădurilor, sau poate ca hibrizi descinzând dintr-un OZN. La fel de derutante şi de ambalate în arhetipuri culturale sunt informaţiile sau revelaţiile pe care unii oameni spun că le primesc, din când în când, de la aceşti vizitatori.

Convingerea că, de undeva deasupra, conştiinţe superioare urmăresc existenţa noastră „materială" pe Pământ, este veche de mii de ani, fiind hrănită, fără îndoială, şi de nenumărate întâmplări mirabile din trecut. O astfel de lungă supraveghere ridică în mod firesc nişte întrebări. Urmăresc ele oare vreun *scop?* Aşteaptă cumva ceva de la noi? Răspunsurile au fost foarte variate. Unii autori au presupus că ar fi vorba de nişte extratereştri care ne-au creat, deoarece aveau nevoie de sclavi în minerit sau pentru a produce bioenergie sau ca un fond din care să selecteze sufletele celor având un anumit tip de ADN ş.a.m.d. Alţii au spus că oamenii ar fi simpli cobai în nişte experimente genetice sau sociale, la scară cosmică etc.

Mai multe credinţe religioase avansează ideea că fiecare fiinţă umană se naşte pentru a îndeplini o *misiune*. Se aşteaptă cumva de la noi un rezultat, un produs? Există oare nişte „fructe" care trebuie să se coacă şi să fie „recoltate"? Dacă da, sunt oare acestea mici obiective individuale, cum ar fi dezvoltarea personală ori manifestarea devotamentului smerit faţă de divinitate? Sau mai degrabă un scop colectiv, cum ar fi fericirea generală şi transformarea Pământului într-un Paradis al Vieţii? Sau poate e o altă lucrare pe care ar trebui să o punem în aplicare, chiar dacă depăşeşte capacitatea noastră de a o înţelege? Jean Sider, de pildă, credea că nu vom fi niciodată în stare să discernem adevăratele motive ale conştiinţelor care ne monitorizează, spunând: „E ca şi cum albinele ar încerca să determine natura apicultorului şi să înţeleagă sensul activităţilor sale în jurul stupului."

Anumite tradiţii consideră Pământul şi materialitatea existenţei pe el drept o *şcoală.* În forma sa cea mai simplă, prezentă în religiile orientale, spiritul unei persoane decedate revine la trupul unui nou-născut pentru a trece printr-un nou şir de încercări. El se va perfecţiona astfel spiritual, prin vieţi noi, avansând către o stare de perfecţiune, când ciclul reîncarnărilor se va încheia şi „super-conştiinţa" acumulată va ajunge în Nirvana şi se va dizolva într-o Conştiinţă Universală. Alte abordări vorbesc despre spirite rătăcitoare prin Cosmos, care vin să se întrupeze pe Pământ, după care îşi vor perfecţiona pregătirea în alte şi alte lumi materiale. Am mai discutat, într-un alt articol, că aceste scenarii iscă unele probleme discutabile şi că există şi explicaţii alternative.

Cred însă că intenţiile unei puteri mult superioare ar trebui să fie mai sofisticate. La un moment dat, pentru a sublinia distanţa dintre hipercivilizaţii şi noi, comparasem omenirea cu un muşuroi de furnici. Această alăturare a fost desigur forţată, întrucât omenirea este o potenţială viitoare hipercivilizaţie. Apariţia unei civilizaţii, aşa cum este cea umană, trebuie să fie un eveniment foarte rar – chiar într-o zonă mai largă a Universului – ceva ce se întâmplă doar odată la multe milioane de ani. Aşadar, se pare că suntem unici şi vrednici de tot interesul unor ipotetice civilizaţii foarte vechi.

Poate că aceasta este perspectiva la care face trimitere afirmaţia biblică „Să facem om după chipul şi asemănarea Noastră" (Geneza 1, 26), asta dacă acceptăm că „asemănarea" este mai degrabă spirituală decât fizică. Faptul că omului i s-a hărăzit un destin demiurgic, deci de creator, având liberul-arbitru necesar în acest scop, se găseşte şi în alte versete biblice, de exemplu în nota „Eu am zis «Dumnezei sunteţi voi şi toţi sunteţi fii ai Celui-Preaînalt»" (Psalmi 81; 6).

Dar se pare că, pentru a deveni o nouă hipercivilizaţie, omenirea ar trebui mai întâi *să se maturizeze,* un proces nici uşor, nici scurt. Mulţi „contactaţi" pretind că ar fi primit mesaje care ar sugera că acea prezenţă superioară nu va intra în contact direct cu noi până nu ne maturizăm. Care ar putea fi explicaţia unei asemenea reţineri? Pe lângă imensele diferenţe în nivelul de evoluţie, o posibilă cauză ar fi *prudenţa.* Persoane aparent răpite de OZN-uri povesteau că vizitatorii le-ar fi spus că ei se tem de agresivitatea şi xenofobia noastră, care fac ca orice tehnologie ajunsă în mâinile oamenilor să devină arme. Dacă am primi acum ştiinţa şi tehnologia lor, am deveni cel mai mare pericol pentru civilizaţiile paşnice din Cosmos. O altă explicaţie ar fi că prezenţa incontestabilă şi activă a unei hipercivilizaţii în preajma noastră ar produce un *şoc cultural,* o aculturaţie care ar distruge toate structurile noastre sociale, religioase, economice, politice, militare şi culturale. În plus, ar creşte clientela spitalelor psihiatrice, pentru că mulţi oameni, care erau în trecut siguri de poziţia lor în societate, ar rămâne complet debusolaţi.

Fără îndoială, aceste motive sunt importante, dar, în opinia mea, cele mai importante, cele capabile să ne deschidă calea spre statutul de hipercivilizaţie, sunt altele. Îmi propun să le prezint în episoadele viitoare. (Va urma)

(Urmare de la pag. 32)

Un capitol distinct în creaţia Galinei Vieru este cel dedicat naturilor statice cu diverse flori: decorative sau de câmp, de primăvară sau autumnale, în compoziţii cu fructe şi obiecte uzuale, sau solitare, aceste frumoase şi variate, de regulă, buchete de flori încântă ochiul privitorului, fie prin bogăţia paletei de culori, fie prin rafinamentul tentei cromatice de o factură impresionistă. În acest sens, parcă vorbesc de la sine lucrările *Liliacul de pe pervaz, Ultimul buchet autumnal, Vitrina cu iubire* ş.a.

Formarea profesională a artistei şi în domeniul artei decorative a facilitat implicarea şi în activitatea de ilustrare a cărţilor. Galina Vieru are abilitatea de a pătrunde cu afecţiune în conţinutul lucrării literare, completându-l cu măiestrie. Pentru aceasta, foloseşte mai multe mijloace materiale: acuarelă, pix negru, pastel cerat, cărora le potriveşte corespunzător maniera de realizare: grafică, decorativă sau picturală. Putem spune că Galina Vieru, prin intermediul imaginilor metaforice, pline de conotaţie şi simbolism, creează o lume aparte, sugestivă şi poetică a cărţii ilustrate. Semnificativ este faptul că în creaţia artistică plasticiana foloseşte un limbaj vizual, manieră stilistică şi tehnică de executare originale şi variate. Fiecare lucrare, de la un studiu după natură până la o compoziţie stilizată, simbolistă, reprezintă, într-un fel sau altul, starea emotivă a autoarei, din care se desprind căutările de sine ale acesteia, prin râvnirea de a concepe dorul de obârşie şi de tot ceea ce are rădăcini în tradiţie.

(N. red.: Un amplu interviu pe care pictoriţa şi poeta Galina Vieru l-a acordat Raiei Rogac va fi publicat în numărul viitor al revistei.)

Blajinii de acasă

Galina Vieru

Pun în cana de lut o batistă,
O lumină şi-un ou, o bomboană
Şi-n acest obicei prind şi gândul la Ei,
Ca s-ajungă la ceruri pomană.
Apă torn pe pământ,
Stropi de vin ca un mir ung ţărâna,
Mama, Tata de sus, mă privesc
Şi primesc de acasă lumina.
Cimitirul e plin de copaci înfloriţi,
De morminte-n văl de petale
Şi de linişte azi ca nicicând totu-i plin,
Numai vântul cântă-n vioare.
Cruci cuprinse sub cer
Fără oameni stau azi, lăcrimează,
Timpul tot îl avem, ele-aveau doar o zi
Când alături de oameni visează...
Lumânarea ce arde miroase frumos
A ceară şi a mănăstire,
O cărare spre cer, pe ea pleacă şi vin
Oamenii plini de iubire.
Bogdaproste îmi spun
Şi mă-nchin la altarul de-acasă,
Perne Mama broda, Tata mult o iubea,
Mă aşez doar cu Ei azi la masă.

Galina Vieru

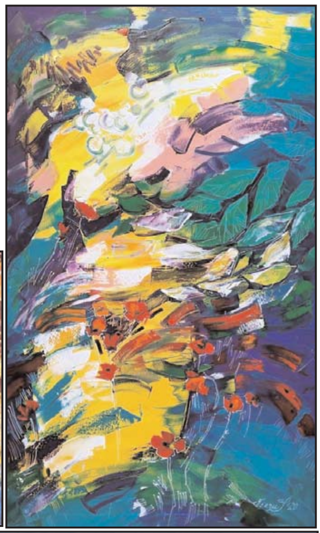
Raia ROGAC

Galina Vieru s-a născut la 23 mai 1983 în satul Puţintei, raionul Orhei, R. Moldova, în familia profesorilor Gavril şi Maria Vieru. În anii de şcoală îşi împarte inima între desen şi poezie, la alegerea carierei profesionale dând preferinţă primei pasiuni. Astfel, în perioada 2000-2006 face studii de licenţă şi masterat la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Facultatea Arte Plastice şi Design din Chişinău. După absolvirea studiilor, timp de 15 ani îmbină cu succes activitatea de predare în domeniu cu creaţia plastică şi cea literară. Este membru al Uniunii Artiştilor Plastici din Moldova, laureată la mai multe concursuri şi festivaluri, deţinătoare a mai multor premii, de exemplu: 1998 – Premiul I la Concursul Republican „Florii” în domeniul literaturii, pentru creaţie proprie; 2013 – Premiul I la Festivalul Internaţional „Dumitru Matcovschi”, pentru creaţie proprie; 2012-2019 – laureată a săptămânalului *Literatura şi Arta* pentru grafică şi poezie; 2014 – Premiul Mare al Festivalului Internaţional „Grigore Vieru” pentru volum de carte ilustrat, tot în acest an este laureată a Concursului Internaţional „Cel mai frumos poem dedicat Limbii Române”, organizat de Editura „Litera” din Bucureşti; 2016 – Marele Premiu pentru Pictură al Taberei Internaţionale de Pictură „Izvorul tămăduirii”, ed. a IV-a, jud. Neamţ, România; 2018 – Premiul III oferit de Asociaţia Culturală „Andromeda”, pentru promovarea artelor frumoase. Este o participantă activă a taberelor de creaţie din Orhei, Olăneşti, Cimişlia din R. Moldova; din Câmpulung, Sf. Gheorghe din Delta Dunării; „Brotherhood of the Rose” din Bran; „Izvorul tămăduirii” din jud. Neamţ; „DADA - Moineşti” din jud. Bacău; „Culorile Bucovinei” din Suceviţa; „Târgoviştea veche” din Târgovişte; Colors of Bucovina – II din Rucăr; „Sălciua” din Sibiu; „Bijuterii arhitecturale gorjene” din Târgu-Jiu, România; „Chapeau Art Residence” din Ucraina; „Golubac” din Serbia ş.a.

Din 2005 şi până în prezent expune permanent la Centrul Expoziţional „C. Brâncuşi” în cadrul expoziţiilor organizate de UAPM, de asemenea, la Bienalele Internaţionale de Artă la CE „C. Brâncuşi” şi Muzeul Naţional de Artă din Chişinău, dar şi peste hotare, la „Saloanele Moldovei”, Moldova – România; la expoziţia „Mărţişor”, SUA, New York; Festivalul de pictură „Olympus Festival” şi Expoziţia „Sunt un om liber” din Salonic, Grecia; în cadrul proiectului „Culorile Bucovinei”, ICR Paris, Franţa ş.a. Pe lângă lucrările de pictură, Galina Vieru semnează grafica cărţii de poveşti *Omul de flori cu barba de mătase,* Editura „Litera”, precum şi la o serie de reviste, albume de pictură. În plan literar se remarcă prin debutul editorial cu volumul de versuri şi ilustraţii proprii intitulat *Miercurea toamnei.*

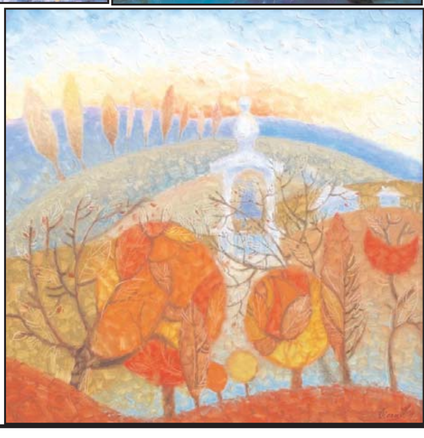
Plasticiana profesează cu asiduitate pictura în ulei, preferă mai puţin acrilul, iar dintre genurile mai mult îndrăgite sunt peisajul, natura statică, de cele mai multe ori acestea reprezentând compoziţii florale, dar şi compoziţii tematice. Pictoriţa abordează cele mai diverse motive cu caracter rural, citadin sau panoramic. În prim-planul creaţiei Galinei Vieru se află stilul tradiţional, reprezentat prin căsuţe rustice, ornate cu motive decorative populare sau gospodării ţărăneşti, cu toate atributele caracteristice acestora. Nu sunt ocolite conacele pitoreşti sau locaşurile sfinte.

Câteva exemple: *Zi de Paşti la Ivancea, Albastrul caselor târzii, Casa cu meri, Primăvara la Goian* şi multe altele. Prin conţinutul formal şi cromatica lucrărilor, ele prezintă imaginea mitopoetică a ţinutului natal.

Motive populare cu anumite conotaţii simbolice sau metaforice pot fi admirate în lucrările *Portalul dintre vieţi* sau *Altarul casei mele.*

De aceeaşi încărcătură simbolistică combinată cu decorativism se impun seria de lucrări din ciclul *Anotimpuri ale sufletului: Toamna. Alături de Dumnezeu* şi *Iarna. Drum spre casă.*

(Continuare la pag. 31)

Număr ilustrat cu lucrări de Galina Vieru.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Pr. Theodor DAMIAN – SUA
- Mihaela MALEA STROE – profesor, Braşov
- Emil CONSTANTINESCU – prof. univ., Bucureşti
- Acad. Cristian HERA – Bucureşti
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Acad. Alexandru SURDU – Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Cristian S. CALUDE – prof. univ., Noua Zeelandă
- Gheorghe OLTEANU – inginer, Bucureşti
- Acad. Dorel BANABIC – Cluj-Napoca
- Olimpia IORGA-POPESCU – profesor, Ploieşti
- Maria Mona VÂLCEANU – scriitor, Piteşti
- Ilie POPA – prof. univ., Piteşti
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Filofteia PALLY – etnolog, Piteşti
- Viorel GAFTEA – inginer, Bucureşti
- Ştefan DUMITRESCU – scriitor, Bucureşti
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Marcel LUCACIU – profesor, Zalău
- Victoria MILESCU – scriitor, Bucureşti
- Lucian COSTACHE – scriitor, Piteşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău